

len im nördlichen Donaugebiet kommen sie jedoch geläufig das ganze 9. Jahrhundert durch zum Vorschein, wenn auch in verschiedener prozentueller Vertretung. Ohne die Anwesenheit weiterer ähnlich datierbarer Artefakte ist auch im Fall des Burgwalls über der Nectava die Frage seiner Nutzung zur Zeit altungarischer Angriffe bisher offen zu lassen.

Eine weitere frühmittelalterliche Phase der Besiedlung des Burgwalls deutet die Silbermünze an, die hinter dem Innenwall auf dem Südwestengpass geborgen wurde. Es handelt sich um einen Halbdenar (Obolus) des ungarischen Königs Stephan I. des Heiligen, Typ H 1 (R I 1), der wohl in einem bestimmten Zeitabstand von der Krönung Stephans (1000/1001) bis zu seinem Tod im Jahre 1038 geprägt wurde. Die in Mähren der 1. Hälfte des 11. Jahrhunderts häufig belegte Münze ist wohl mit dem vereinzelt Fragment der Graphittonkeramik aus der Fundstelle in Zusammenhang zu stellen, und damit kommt die damalige kurzfristige Besiedlung der Lokalität in Frage. Schließlich kommen in der gewonnenen Kollektion auch wohl hochmittelalterliche Gegenstände vor, z.B. ein paar massive rhombische Dornpfeilspitzen.

Konkretere Schlüsse kann nur eine breitere Auswertung bisheriger Funde sowie die künftige detailliertere Grabung bringen. Allem Anschein nach geht es aber im Fall der Fortifikation über dem Flüsschen Nectava um einen weiteren kleineren mährischen Burgwall, der wohl bereits in der 1. Hälfte des 9. Jahrhunderts bestand und auch in der 1. Hälfte des 11. Jahrhunderts besiedelt war. Das Objekt zeichnet sich eher durch Verteidigungs- als Siedlungsqualitäten aus, in breiteren Zusammenhängen kann seine Lage direkt an der Kommunikation von Bedeutung sein, die Mittelmähren mit ostböhmischem Raum verknüpfte. Ein weiterer Fragenkreis hängt dann mit der Rolle des Nectavaer Burgwalls in der Siedlungs-Verwaltungs-Struktur des hiesigen selbständigen Siedlungsbereichs und seinen Beziehungen zu weiteren befestigten Lagen in der Umgebung zusammen (Burgwälle bei Velké Opatovice und Křenov).

BRNO (okr. Brno-město)

Cílem tohoto příspěvku – obdobně jako v uplynulých sedmi letech – je souhrnně informovat o výsledcích záchranných archeologických výzkumů prováděných společností Archaia Brno, o. p. s., na území velkého Brna, především v historickém centru města a v prostoru jeho historických předměstí. Perspektivy, koncepce a metodika systematického archeologického výzkumu centra Brna se nezměnila (Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2000, 35–36, naposledy pak souhrnně viz Holub – Kolařík – Kováčik – Merta – Peška – Procházka – Zapletalová – Zůbek 2004, 57–97).

Záchranné archeologické výzkumy v Brně v roce 2006:

Výzkumy prováděné v roce 2006 lze rozdělit do tří skupin: 1) plošné výzkumy; 2) výzkumy realizované v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“; 3) menší terénní výzkumy a dokumentace inženýrských sítí. Jako 4. skupinu uvádíme výzkumy, jejichž terénní části proběhly již dříve (většinou v roce 2005), ale v roce 2006 došlo k jejich zpracování a vyhodnocení.

Ad 1) Plošné výzkumy

Byl ukončen archeologický výzkum probíhající v souvislosti s celkovou rekonstrukcí náměstí Svobody (A093/2005).

Byl uskutečněn archeologický výzkum v areálu Božetěchovy 2 (A015/2006) a na části parcely zbouraného domu Přízova 4–6 (A040/2006).

Ad 2) Sondy dokumentované v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“

V rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“, o němž jsme podrobněji informovali v roce 2000 (Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2000, 36), byly v roce 2006 realizovány 3 projekty. „Sanovány“ byly bloky 47a (Opletalova a Solniční ulice – A013/2006) a 48a (Joštova a Solniční ulice, Moravské náměstí – A024/2006). Jako vícepráce k „sanaci“ bloku 47a byla dokumentována sonda na České ulici (A076/2006). Započala „sanace“ bloku 22a (Novobranská ulice – A114/2006), která byla ukončena v únoru 2007.

Ad 3) Výzkumy menšího rozsahu

Pokračovala akce na Mendlově náměstí 2a (A056/2005). Nově se uskutečnily následující: Benešova ulice (A077/2006), Benešova ulice 12–16 (A029/2006), Božetěchova ulice 2 (A006/2006, A015/2006 a A090/2006), ulice Cejl 73 (A107/2006), Černovické nábřeží 10 (A88/2006 a A089/2006), Dominikánské náměstí, Veselá ulice a Zámečnická ulice (A026/2006), Dvořákova ulice, Kapucínské náměstí, Koží ulice, Mečová ulice, Starobrněnská ulice, Šilingrovo náměstí, Zelný trh (A031/2006), Dvořákova ulice 7 – Mozartova ulice 1 (A066/2006), Jakubská a Rašínova ulice (A012/2006), Jaseňská ulice (A109/2006 a A110/2006), Joštova ulice, Moravské náměstí, Solniční ulice (A053/2006), Kopečná ulice (A121/2006), Kopečná ulice 37 – Leitnerova ulice 30 (A055/2006), Křenová ulice 71 a 73 (A111/2006), Lazaretní ulice – Zábřdovická ulice (A022/2006 a S082/2006), Mečová ulice (A044/2006), ulice Nové sady 10 – Soukenická ulice 2 (A041/2006), Orlí ulice 16 (A001/2006), Orlí ulice 10 (A046/2006), Pekařská ulice 53 (A106/2006), ulice Poříčí 3a (A045/2006), Slovanské náměstí (A023/2006), Starobrněnská ulice (A047/2006), Sukova ulice (A056/2006), Zábřdovická ulice 3 (A116/2006), Zelný trh (A063/2006 a A115/2006)

Ad 4) zpracování a vyhodnocení již ukončených terénních částí výzkumů

V roce 2006 bylo dokončeno zpracování výzkumů, které proběhly v roce 2004 a 2005. Jde o následující: ulice Bašty, Denisovy sady (A076/2004), Běhounská ulice (akce A078/2005), Dominikánské náměstí (A049/2004), Dvořákova, Jezuitská a Rooseveltova ulice (A113/2004), Lidická ulice 12 a 14 (A052/2004), Mojžírovo náměstí 15a (A104/2004), Trýbova ulice (A002/2004), Vídeňská ulice 15 (A061/2004)

Předběžné výsledky jednotlivých výzkumů (akce jsou řazeny podle k.ú. a dále podle abecedy):

K. ú. Brno-město

Ulice Bašty, Denisovy sady, parc. č. 352, 353/1 (akce A076/2004. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V roce 2006 bylo ukončeno zpracování archeologického výzkumu, který proběhl v roce 2004 v souvislosti s další etapou stavby „Rekonstrukce Denisových sadů“.

Plocha staveniště při ulici Bašty, kde se odehrála podstatná část archeologického výzkumu, se nachází v prostoru někdejšího městského příkopu, který se táhl podél parkánové hradby. Pravděpodobně zde využíval terénní konfigurace svahu Petrova, ten nedaleko od západní hranice staveniště končil. Cestu mu zde přehradil blok petrské skály. V souvislosti s budováním nového barokního opevnění města Brna od 2. poloviny 17. století byl příkop zrušen a nasypán zde byl jeden z bastionů (VII).

Část parkánové hradby je v daném prostoru zachována dodnes, tvořila v podstatě severní hranici staveniště. Byla dokumentována jako s. j. 903. Z vnější strany je hradba staticky zajištěna opěrným pilířem (s. j. 904). Ten asi není stejně starý jako vlastní hradba. Pravděpodobně ale navazuje na staršího předchůdce. Jde však jen o hypotézu na základě dokumentovaných indicií. Pilíř i hradba byly při úpravách prostoru asi ve 20. století zvýšeny (s. j. 906).

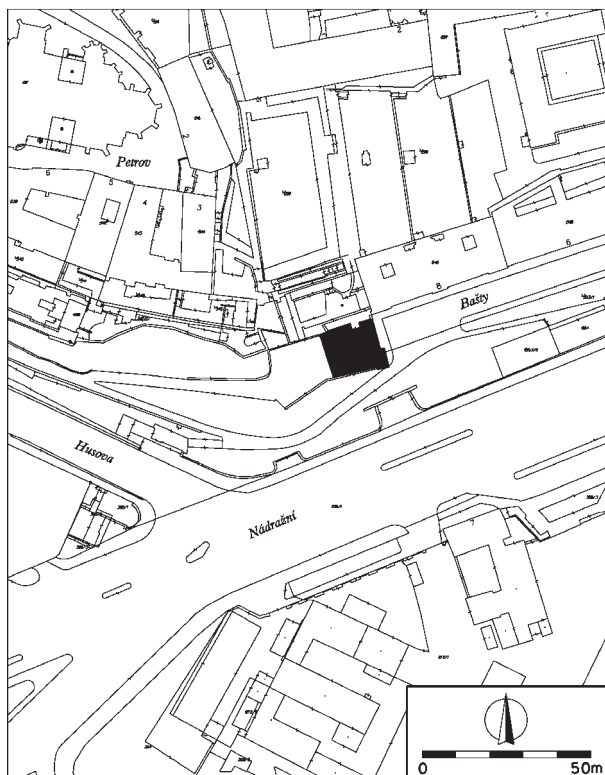

Obr. 3. Plán historického středu Brna s vyznačením výzkumů, které zde probíhaly v roce 2006. 1 – Benešova (A077/2006), 2 – Benešova 10–12 (A029/2006), 3 – Česká (A076/2006), 4 – Dominikánské náměstí, Veselá, Zámečnická (A026/2006), 5 – Dvořákova 7 – Mozartova 1 (A066/2006), 6 – Jakubská, Rašínova (A012/2006), 7 – Joštova, Moravské náměstí, Solniční (A024/2006), 8 – Joštova, Moravské náměstí, Solniční (A053/2006), 9 – Mečová (A044/2006), 10 – Novobranská (A114/2006), 11 – Opletalova, Solniční (A013/2006), 12 – Orlí 10 (A046/2006), 13 – Orlí 16 (A001/2006), 14 – Rašínova, náměstí Svobody, Zámečnická (A093/2005), 15 – Starobrněnská (A047/2006), 16 – Sukova (A056/2006), 17 – Zelný trh (A063/2006), 18 – Zelný trh (A115/2006).

Plan des historischen Stadtzentrums von Brno mit Bezeichnung der 2006 durchgeführten Grabungen.

Tab. 1. Přehled referovaných výzkumů.
Übersicht des beschriebenen Grabungen.

název akce	číslo akce	katastrální území	klíčová slova	období
Bašty, Denisovy sady	A076/2004	Brno-město	opevnění, park	13.–19. století
Běhounská	A078/2005	Brno-město	sklepy	14.–19. století
Benešova	A077/2006	Brno-město	opevnění	17.–19. století
Benešova 10–12	A029/2006	Brno-město	opevnění	17.–19. století
Božetěchova 2	A006/2006	Královo Pole	klášter	středověk – 19. století
Božetěchova 2	A006/2006	Královo Pole	klášter, vesnice	13.–19. století
Božetěchova 2	A090/2006	Královo Pole	klášter	středověk – 19. století
Cejl 73	A107/2006	Zábřovice	hliníky, jámy, vápenné jámy	16.–19. století
Černovické nábřeží 10	A089/2006	Komárov	„negativní“	20. století
Černovické nábřeží 10	A088/2006	Komárov	„negativní“	20. století
Česká	A076/2006	Brno-město	most, opevnění, kanál	16.–19. století
Dominikánské náměstí	A049/2005	Brno-město	sklepy	14.–19. století
Dominikánské náměstí, Veselá, Zámečnická	A026/2006	Brno-město	jámy, sklepy, suterén?, ulice, zděná zástavba	13.–19. století
Dvořákova 7 – Mozartova 1	A066/2006	Brno-město	jámy	novověk
Dvořákova, Jezuitská, Roosveltova	A113/2004	Brno-město	klášter, sklepy, zděná zástavba	14.–19. století
Dvořákova, Kapucínské náměstí, Kozí, Mečová, Starobrněnská, Šilingrovo náměstí, Zelný trh	A031/2006	Brno-město	jámy, sklepy, ulice, zděná zástavba	13.–19. století
Jakubská, Rašínova	A012/2006	Brno-město	hřbitov, jámy, ulice, zděná zástavba	13.–19. století
Jaselská	A109/2006	Veveří	„negativní“	19.–20. století
Jaselská	A110/2006	Veveří	„negativní“	19.–20. století
Joštova, Moravské náměstí, Solniční	A053/2006	Brno-město	hliník, jámy, kanál, komunikace, opevnění, zděná zástavba	13.–19. století
Joštova, Moravské náměstí, Solniční	A024/2006	Brno-město	hliník, kanál, kašna, opevnění	13.–19. století
Kopečná	A121/2006	Staré Brno	jáma	novověk
Kopečná 37 – Leitnerova 30	A055/2006	Staré Brno	jámy, sklepy	12.–19. století
Křenová 71 a 73	A111/2006	Trnitá	jámy, kanály, zděná zástavba	19. století
Lazaretní – Zábřovická	A022/2006	Zábřovice	hrobka, kostel	novověk
Lazaretní – Zábřovická	A082/2006	Zábřovice	kostel	středověk, novověk
Lidická 12, 14	A052/2004	Černá Pole	„negativní“	19.–20. století
Mečová	A044/2006	Brno-město	jámy, kanály, zděná zástavba	13.–19. století
Mendlovo náměstí 2a	A056/2005	Staré Brno	jámy, odpadní vrstvy, pícka, zděná zástavba	11.–19. století
Mojmírovo náměstí 15a	A104/2004	Královo Pole	hliníky, ražené a kopané sklípky, vesnice	13.–19. století
Nové sady 10 – Soukenická 2	A041/2006	Staré Brno	jámy, jímky, technologická zařízení, studna, zděná zástavba	15.–19. století
Novobranská	A114/2006	Brno-město	opevnění	17.–19. století
Opletalova, Solniční	A013/2006	Brno-město	jámy, jímka, kanál, opevnění	14.–19. století
Orlí 10	A046/2006	Brno-město	dřevohliněná a zděná zástavba	12.–19. století
Orlí 16	A001/2006	Brno-město	dřevohliněná a zděná zástavba	12.–19. století
Pekařská 53	A106/2006	Staré Brno	pec, zděná zástavba	15.–19. století
Poříčí 3a	A045/2006	Staré Brno	„negativní“	20. století
Přízova 4–6	A040/2006	Trnitá	jámy, jímka, technologické zařízení	10.–19. století
Rašínova, náměstí Svobody, Zámečnická	A093/2006	Brno-město	jámy, odpadní vrstvy, kanály, kašny, kostel, vodovody, zděná zástavba	13.–19. století
Slovanské náměstí	A023/2003	Královo Pole	„negativní“	20. století
Starobrněnská	A047/2006	Brno-město	ulice, zděná zástavba	13.–19. století
Sukova	A056/2006	Brno-město	jámy, sklepy, zděná zástavba	13.–19. století
Trýbova	A002/2004	Staré Brno	cihelna	19. století
Vídeňská 15	A061/2004	Štýřice	jámy, jímka?, loch ?, pece, hliník	11.–19. století
Zábřovická	A116/2006	Zábřovice	„negativní“	20. století
Zelný trh	A063/2006	Brno-město	jámy, kašna	13.–17. století
Zelný trh	A115/2006	Brno-město	studna	středověk –19. století

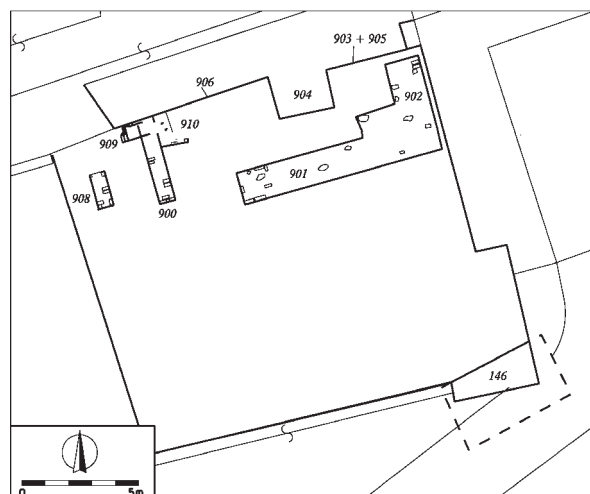

Obr. 4. Bašty/Denisy sady (A076/2004). Vyznačení plochy výzkumu.
Bašty/Denisy sady (Denis-Parkanlage) (A076/2004). Bezeichnung der Grabungsfläche.

Přibližně 3 m od zchovalého pilíře (s. j. 904) byl odkryt relikv dalšího již zbouraného opěrného pilíře (s. j. 910, základ s. j. 911) parkánové hradby. Západně od něho se parkánová hradba nenacházela, byla zbourána již v minulosti.

Od západu přiléhala ke zbouranému pilíři zeď s. j. 900, která pokračovala dále na jih. Byla založena do svahu, na svém jižním konci jen poměrně mělce. Základ byl položen do navážek. Mohlo by jít o navážky související se zrušením opevnění v 19. století a s úpravami prostoru na park. Součástí těchto úprav by pak byla asi i výstavba zdi s. j. 900. Mohla například plnit funkci plentu navržené terasy. Její druhou plentu by pak tvořila zeď s. j. 908. Ta se táhla rovnoběžně se zdí s. j. 900 1,80 m západně. Měla podobný charakter.

Přímo před parkánovou hradbou bylo odkryto zděné nároží. Kratší rameno (s. j. 902) přiléhalo k parkánové hradbě a směřovalo na jih, delší (s. j. 901) bylo s hradbou rovnoběžné. Ve vnitřním rohu bylo nároží zesíleno. Severozápadní roh tohoto zesílení se přimyká k jihovýchodnímu rohu opěrného pilíře s. j. 904. Nároží bylo postaveno na svahu klesajícím k východu. Jeho sklon kopíruje základová spára. Z vnější strany bylo nároží založeno jen mělce. Většinou se jednalo o nadzemní zdivo. Prostor mezi nárožím a opěrným pilířem, přesněji parkánovou hradbou, byl zasypan. Kdy k tomu došlo, není zcela jasné. Není vyloučeno, že se tak stalo vzápětí po výstavbě nároží, které by tedy sloužilo jako „plenta“. Mohlo dojít k vyrovnání svahu v „interiéru“ nároží. Funkce nároží totiž nebyla odhalena. Pokud by se opět mělo jednat o součást parkových úprav v 19. století, je zarážející mohutnost zdiva. Možná mohlo plnit zajišťující funkci

Obr. 5. Bašty/Denisy sady (A076/2004). Přehled zkoumaných situací.
Bašty/Denisy sady (Denis-Parkanlage) (A076/2004). Übersicht der untersuchten Befunde.

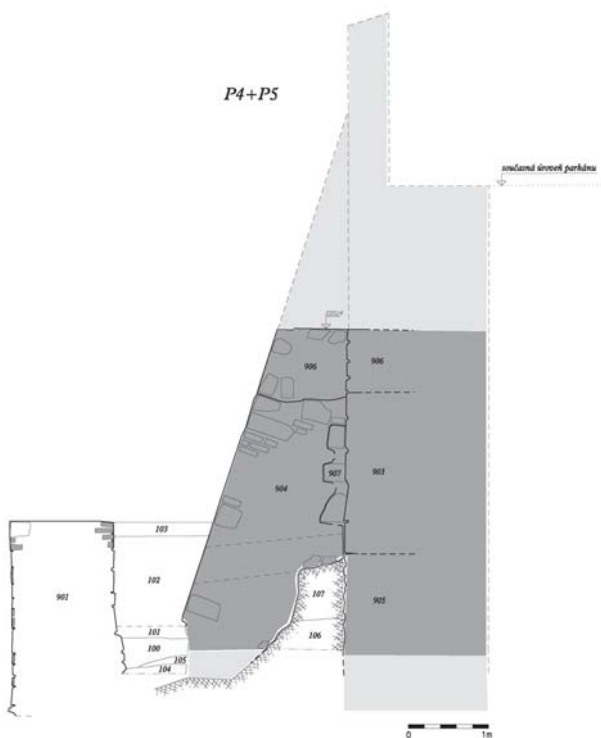

Obr. 6. Bašty/Denisy sady (A076/2004). Pohled od východu na plochu výzkumu.
Bašty/Denisy sady (Denis-Parkanlage) (A076/2004). Blick vom Osten auf die Grabungsfläche.

z hlediska statiky. Na základě charakteru zdiva lze nároží považovat za barokní. Potom by bylo nutné uvažovat o něm jako o součásti fortifikačního systému. Otázkou je však jeho vztah ke zmiňovanému bastionu.

Jisté je, že nároží s. j. 901–902 ani zdi s. j. 900 a 908 nejsou zachyceny na obraze, který představuje podobu Brna v roce 1645, ani na kresbě z roku 1817. K interpretaci popsanych konstrukcí by bezesporu výrazně přispělo studium písemných a ikonografických pramenů, týkajících se výstavby barokního opevnění Brna od 2. poloviny 17. století a terénních úprav předmětného území po jeho zrušení a budování parkových úprav od 2. desetiletí 19. století.

Při ulici Bašty byla dokumentována jáma na hašení vápna (s. j. 146), která asi souvisí s výstavbou domů na ulici Bašty v 19. století. Konkrétně lze uvažovat o nejbližší stojícím domě č. 8, který si zde v letech 1839–1841 vystavěl Karel Offermann (tehdy dům č. 416, k němu Bukovský 1996) (Polánka – Sedláčková – Zübek 2006a).

Obr. 7. Bašty/Denisovy sady: Řez hlavní a parkánovou hradbou, pohled z jihovýchodu.
Bašty/Denisovy sady, Schnitt durch Haupt- und Zwingermauer, Blick von Südosten.

Běhounská ulice, parč. č. 32 (akce A78/2005). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

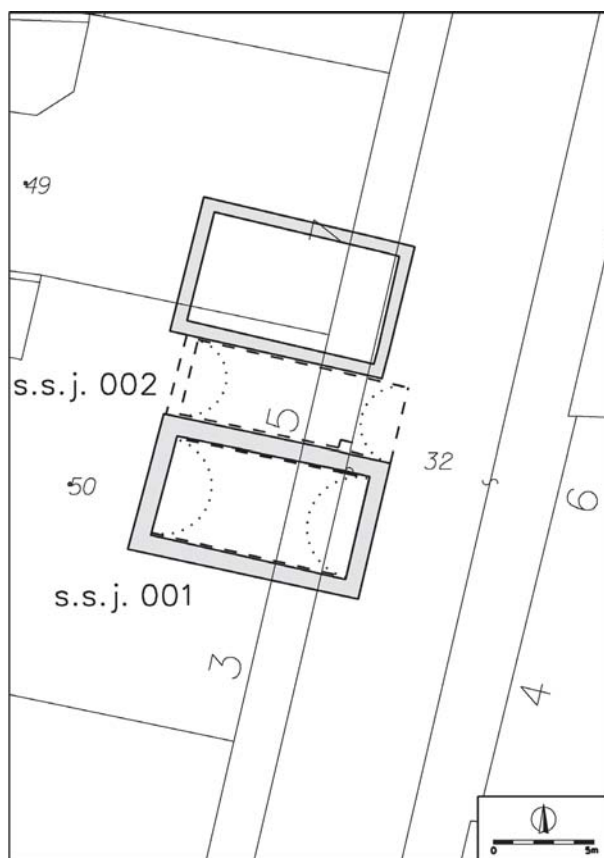
V roce 2006 bylo ukončeno zpracování archeologického výzkumu, který proběhl v roce 2005 v souvislosti s havárií vodovodního potrubí na Běhounské ulici.

Archeologický výzkum dokumentoval segmenty dvou výkopem narušených sklepních prostor. Ze sklepa s. s. j. 001 byla zachycena část severní stěny. Zdivo s. j. 902 se svým charakterem hlásí do období kolem roku 1300, popřípadě do 14. století. V novověku (snad v renesanci) byla do sklepa vložena valená klenba. Ze severu přiléhá ke sklepu s. s. j. 001 novověký sklep s. s. j. 002. Byla dokumentována část valené klenby. Jižní stěnu vytvářelo jmenované zdivo s. j. 902, severní stěnu zdivo s. j. 900, které se svým charakterem hlásí rovněž do středověku.

Dokumentovanou situaci interpretujeme tak, že ve středověku v daném prostoru existoval sklep s. s. j. 001, v novověku upravený. Sklep s. s. j. 002 neexistoval, místo bylo pravděpodobně nepodsklepené. Lze uvažovat o tom, že se zde nacházel průjezd domu, ke kterému náležel sklep s. s. j. 001. Je možné, že jde o dům stojící na parcele 16 podle Vičarovy rekonstrukce (Vičar 1965, 266 + příložený plán). Zeď s. j. 900 by mohla představovat jižní stěnu středověkého sklepa na sousední parcele 17 (Polánka – Zůbek 2006a).

Obr. 8. Běhounská (A078/2005). Vyznačení plochy výzkumu.
Běhounská-Str. (A078/2005). Bezeichnung der Grabungsfläche.

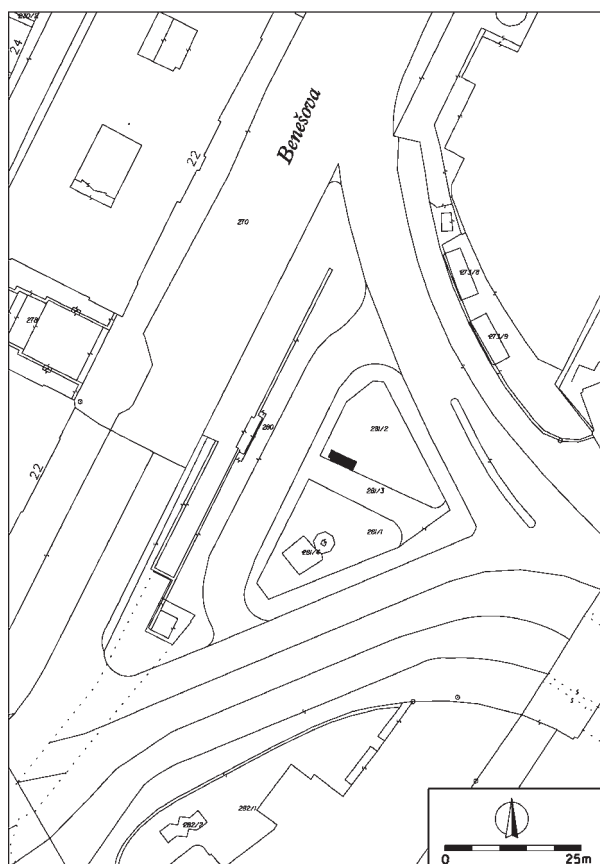

Obr. 9. Běhounská (A078/2005). Hypotetická rekonstrukce zkoumaných sklepů.
Běhounská-Str. (A078/2005). Hypothetische Rekonstruktion untersuchter Keller.

Benešova ulice, parc. č. 281/2 (akce A077/2006). Novověk. Město, předměstí, opevnění. Záchranný výzkum.

Výzkum byl proveden na základě dohody o spolupráci mezi Ústavem archeologické památkové péče v Brně a společností Archaia Brno, o. p. s. Byl vyvolán přeložkami vodovodu na Benešově ulici.

Zkoumaná lokalita se nachází především v prostoru V. bastionu vnitřního pásma barokního opevnění, postaveného v průběhu 60. let 18. století, případně již uvnitř příkopu mezi vnitřním a vnějším bastionovým pásmem. Výstavbě bastionu předcházela středověká farní kostel sv. Martina se hřbitovem a zástavbou okolo něj. Tento kostelík je poněkud záhadný; jeho počátky neznáme. Poprvé se o něm objevují zmínky až v letech 1345–1348 v městských knihách počtů, a to ještě jen díky tomu, že obyvatelé sídlící při komunikacích v jeho bezprostředním okolí byli poplatníky městské sbírky (Švábenský 1993, 257; Vičar 1966, 230). Zpráv o něm je tak málo, že ani není známo, kdo ho založil a kdo přesně držel jeho patronátní právo. Existuje však možnost, že lze kostel doložit již k roku 1255. Nejstarší inventář listin brněnské kapituly z 1. poloviny 14. století údajně eviduje nedochovanou písemnost k tomuto roku, jež se kostela týkala (Švábenský 1993, 257); tomuto prameni však zatím nebyla věnována odpovídající pozornost. Údajný vztah kostela k benediktinskému klášteru na Luhu (v Komárově) je

Obr. 10. Benešova (A077/2006). Vyznačení sondy S1. Benešova-Str. (A077/2006). Bezeichnung des Suchschnitts S1.

však Bočkovou fikcí (Švábenský 1993, 265). V tuto chvíli již lze spíše za nepravděpodobnou považovat často opakovanou Richterovu představu o České vsi zasahující až do těchto míst a zčásti nepojaté do městských hradeb (Richter 1936; odtud Dřimal – Peša 1969, 72; Švábenský 1993, 257; Kuča 2000, 24, 475–476). Z výše citovaných zpráv z poloviny 14. století by spíše vyplývalo, že zástavba v okolí sv. Martina zaujímalu polohu při okružní komunikaci kolem hradeb a při cestě k Šutě (Křenové ulici); mohla tedy vzniknout až v 1. polovině 13. století jako předměstí královského města. Vzhledem k dnešnímu stavu výzkumu však není vyloučeno, že je pohřební areál staršího data a sloužil již raně středověkému osídlení v místech ulice Spálené a Dornychu; zatím však neznáme doklady takto starých pohřbů. Stáří kostela a jeho okolnosti však pro nás zůstávají neznámé. Možnost jejich poznání zde bude díky velkým zásahům do terénu patrně ztížena, jak by mohly ukazovat výsledky drobné záchranné akce z roku 1985 (Procházka 2000, 89–90), kdy se zdívo, považované za pilíř kostela, dochovalo až v úrovni podložní šterkové říční terasy. K podobě kostela a k jeho případnému slohovému zařazení bohužel také nemáme co dodat, neboť jej nevyobrazuje žádná veduta ani historický plán Brna; obléhání Švédy se kostel nejspíše nedožil.

Po geomorfologické stránce leží zkoumaný prostor na svahu klesajícím k východu směrem k zaniklému Svitavskému náhonu. Dnešní povrch se nachází v nadmořské výšce okolo 204–209 m n. m. Geologické podloží při výzkumu zachyceno nebylo, ale patrně je zde podobně jako v historickém jádru Brna tvoří kvartérní sprašové návěje, střídané pohřbenými půdními horizonty. Na jejich povrchu bývá obvykle místy zachován i nejmladší holocénní půdní horizont.

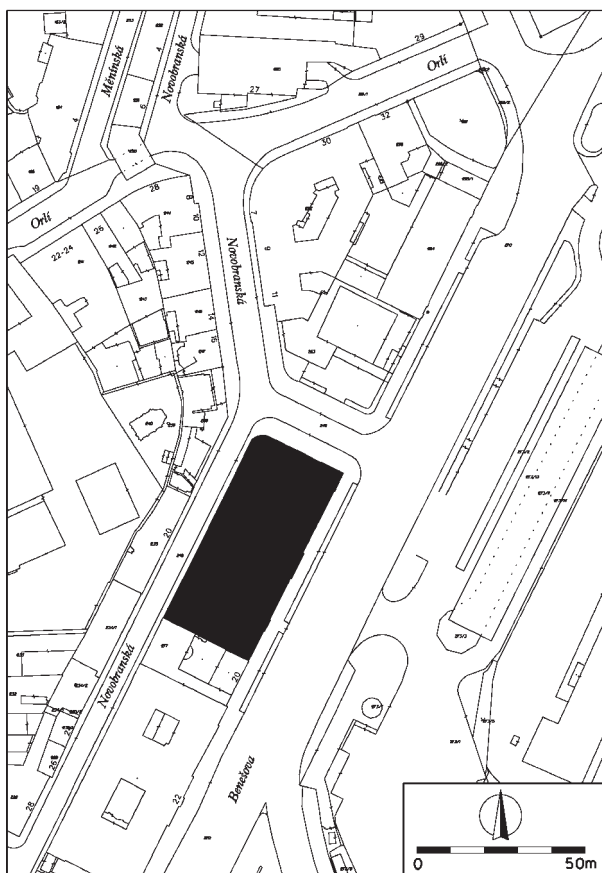
Téměř všechny sondy byly negativní, tj. byly zahlobeny do závězků barokního příkopu a mladších úprav, popř. protínaly zásypy inženýrských sítí. Tyto aktivity navíc od sebe nebylo vždy možno bezpečně odlišit. Jediná sonda, která přinesla pozitivní nález, byla vyhloubena při severní straně chodníku protínajícího parčík u konečné stanice trolejbusů (S1). Při její západní stěně byla prořata v hloubce 1,25 m od povrchu (ten se nachází v 205,20 m n. m.) lomová zeď s. j. 901 (původně byly rozlišovány dvě konstrukce – s. j. 901 a 902, po proražení byly ztotožněny). Líc zdi byl upraven cihlovou plentou (s. j. 900). Zdívo vzhledem ke svému složení jistě není středověké a konstrukce s vnější plentou prozrazuje, že se patrně jedná o líc barokní hradby, pravděpodobně součást bastionu, jehož tvar zčásti respektuje ostrůvek mezi komunikacemi. Zdá se být poněkud posunut na západ vůči poloze rekonstruované na základě historických vedut a plánů (Kolařík 2004, tab. 1). Terén východně zdi byl dosypán několika úrovněmi navážek, přičemž nejmladší s. j. 102 a snad i 103 mohou souviset se zánikem funkce bastionového opevnění. Spodní úroveň navážek o charakteru minimálně znečištěné přemístěné půdy (s. j. 105 a 106) může naopak souviset se stavbou opevnění. Nejedná se patrně o středověké kulturní vrstvy in situ. Ze spodnější partie byl vyzvednut drobný zlomek keramiky s oranžovou glazurou a zlomek cihly. Sonda byla sledována do 2,30 m od povrchu (Zapletalová 2006a).

Benešova ulice 12–18, Novobranská ulice, parc. č. 274, 275, 276 (akce A029/2006). Novověk. Město, předměstí, opevnění. Záchraný výzkum.

V souvislosti s rekonstrukcí a dostavbou domu Benešova 12–18 byly pro potřebu umístění zázemí a podzemních garáží hloubeny ve dvorních částech domů nové suterénní prostory. Bylo předpokládáno narušení barokního bastionového opevnění města, v důsledku čehož zde byl společností Archia Brno, o. p. s., proveden v období od června do září 2006 archeologický dohled nad výkopovými pracemi.

Geomorfologicky se zkoumaný prostor nachází na mírném jihovýchodním svahu spadajícím do široké a dnes ploché aluviální nivy řeky Svitavy a potoka Ponávky. Leží v nadmořské výšce 206,00–209,00 m n. m. V současné době je původní terén značně ovlivněn stavební činností, která zde probíhala v mnoha fázích od středověku do současnosti, a proto nadmořské výšky především kvartérních sedimentů nemusí poukazovat na jejich původní úroveň.

Zkoumaný prostor se nachází na jihovýchodním okraji historického jádra města, vymezeného středověkými hradbami, a to vně opevnění, v místech středověkého a od 60. let 17. století barokního příkopu. Situování před hradbami podmiňovalo jeho specifický stavební vývoj. Zdejší zástavba nenavazuje na historickou prostorovou situaci, protože blok budov na půdorysu protáhlého obdélníku byl vyměřen na základě tzv.

Obr. 11. Benešova 12–18 (A029/2006). Vyznačení plochy staveniště. Benešova-Str. 12–18 (A029/2006). Bezeichnung der Baustelle.

definitivního regulačního plánu pozemků pevnostního pásu v 60. letech 19. století, až po zrušení opevnění na nezastavěném území. Jedinou historickou hranici tvoří na severu zástavba Novobranské ulice, jejíž jihovýchodní uliční fronta kopíruje přibližně průběh kurtiny barokního opevnění mezi IV. a V. bastionem. Domy vystavěné v letech 1878–1879 (v první polovině 20. století zčásti přestavěné, zčásti nahrazené novostavbou) jsou průčelím otočeny do novověké třídy vedoucí v této části města podél zrušeného opevnění (Bahring, též Palackého, Charlotty Masarykové, 1. máje, Benešova).

V linii severozápadní hranice stavební jámy, která současně tvoří jihovýchodní uliční čáru Novobranské ulice, procházela barokní kurtina bastionového opevnění (s. j. 900), tvořená strmě šikmo vyzděnou zdí z cihel a kamenů, pojevných na světle běžovou tvrdou maltu. Kamenný materiál, složený převážně z krinoidového vápence (nahodile i slepence Old Red), byl zastoupen převážně v jádru zdiva, cihly byly použity jako vnější plenta. Šířka ani původní výška kurtiny nebyly zachyceny, stejně jako nebylo výkopy dosaženo základové spáry. Pouze v jihovýchodní části profilu kurtina zasahovala do prostoru stavební jámy a její líc byl již v minulosti částečně zničen přístavbami. V průběhu fungování barokního opevnění se v prostoru domu na jihovýchod od kurtiny nacházel příkop, jehož dna nebylo nikde v rámci stavebních prací dosaženo. Zároveň bylo konstatováno, že veškeré středověké fortifikační stavby byly v tomto prostoru zničeny výstavbou barokního opevnění.

V celém vytěženém prostoru dvora byly zaznamenány pouze navážky, tvořené přemístěnou zemínou se značným procentem stavebního odpadu, které zaplnily v 19. století barokní příkop. Do nich byly v 70. letech 19. století založeny stávající domy, které ovšem prošly po 2. světové válce radikální přestavbou, s níž souvisely i recentní suterény při Novobranské ulici. Také hloubené výkopy pro vzduchotechniku v suterénních místnostech domů narazily pouze na navážky související se zásypem barokního příkopu (Kolařík 2006a).

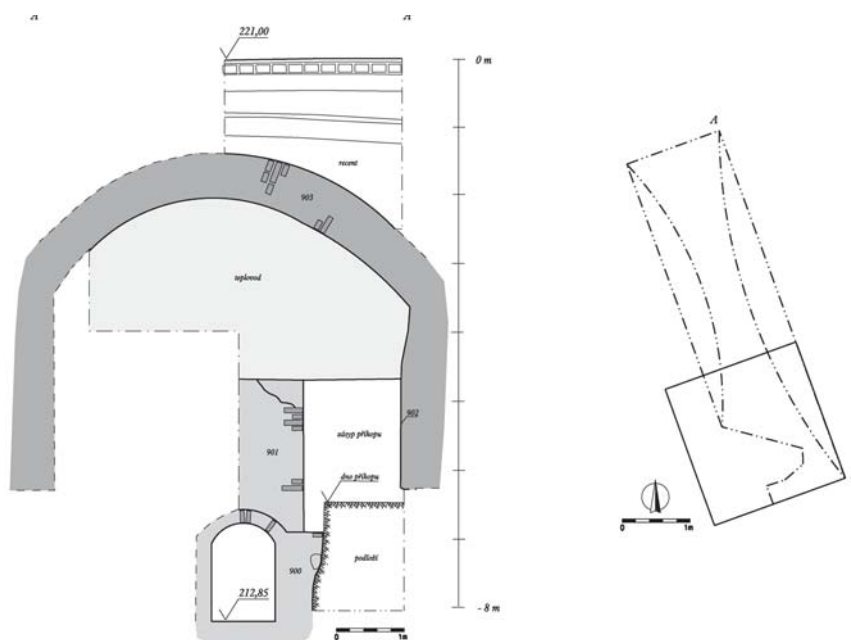
Česká ulice, parc. č. 575 (akce A076/2006). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ byla provedena dokumentace sondy v prostoru České ulice před domem č. 27 a následně byla vyklizena barokní kanalizační stoka pod zástavbou Solniční č.o. 2, 4, 6, 8, 10, 14. Akce byla provedena jako vícepráce k již ukončenému průzkumu bloku 47 (viz níže A013/2006 – Opletalova a Solniční ulice; Zapletalová 2006d).

Sonda byla situována do prostoru úzce souvisejícího s někdejší Veselou branou. První písemná zmínka o této bráně pochází až z roku 1340, ale její existenci na křížení výše zmíněných ulic můžeme jistě předpokládat již v polovině 13. století, v době výstavby brněnského opevnění. Vycházelo se z ní směrem na severozápad k hradu Veverí a dále na Českomoravskou vrchovinu. Skládala se z hlavní brány s předbranním na parkánu, před ní pak byl předsunutý asi 18 m široký příkop. Na přelomu 15. a 16. století docházelo ke zpevnění všech brněnských bran v důsledku hrozícího tureckého nebezpečí a prudkého rozvoje palných zbraní. Také brána Veselá byla opatřena předsunutým barbakánem, který byl spojen s městem zde dále popisovaným

Obr. 12. Česká (A076/2006). Vyznačena je sonda a průběh prozkoumané hlavní trasy kanalizace a jejích přípojek. Česká-Str. (A076/2006). Suchschnitt und Verlauf der untersuchten Haupttrasse der Kanalisation und ihrer Anschlüsse.

Obr. 13. Česká (A076/2006). Profil zkoumaných situací. Česká-Str. (A076/2006). Schnitt durch die untersuchten Befunde.

(znovu nalezeným) mostem. Ten překračoval příkop třemi oblouky vyzděnými z cihel. Po vybudování barokního bastionového opevnění ztratila stará brána svůj význam a postupně během 17. a 18. století zanikla (Borský 2006).

Sonda o rozměrech $2,50 \times 1,50$ m byla vyhloubena do úrovně cca 8 m pod dnešní vozovku. Cca 1,40 m pod povrchem byl dokumentován vrchol klenby (s. j. 903) o síle 0,65 m a rozporu cca 5,20 m, vystavěné z gotických prstovaných cihel o velikosti 28×7 až 8×13 až 14 cm, které byly spojovány tvrdou šedou vápennou maltou. Pod cca 6 m mocným souvrstvím zásypů z 18. a 19. století bylo dokumentováno ploché dno městského příkopu, vyhloubené do sprašového podloží. Do tohoto dna byl do hloubky 2 m zapuštěn barokní cihlový kanál (s. j. 900), sklenutý valenou klenbou a vystavěný z cihel o velikosti $14 \times 6 \times ?$ a $15 \times 6 \times 30$ cm, spojovaných

jemnou šedou vápennou maltou. Vnitřní světlost kanálu je $1,50 \times 0,90$ m. Barokní kanál byl v celé své délce (cca 200 m) postupně vyčištěn a z jednoho z dřevěných prahů, na kterých leží cihelné dno kanálu, byl odebrán vzorek pro dendrochronologickou analýzu. Tato analýza vznik stavby zasadila do období krátce po roce 1654 (Rybníček 2006).

Na základě archivních plánů a stavební dokumentace lze situaci celkem přesně interpretovat a následně i rekonstruovat. Klenbu s. j. 903 je možno určit jako pozdněgotický mostní oblouk, překračující středověký městský příkop před Veselou branou. Most zde byl vybudován zřejmě v souvislosti s výstavbou barbakánu v závěru 15. století. Na základě archivních plánů z 18. století víme, že pod středním mostním obloukem (ze tří) se nacházela barokní kanalizační stoka, takže byl výzkumem zachycen právě tento mostní oblouk.

Barokní kanalizační stoka je známa z historických plánů 18. a 19. století. Dendrochronologická analýza její vznik posunula do 2. poloviny 17. století, tedy do období, kdy byl ještě středověký městský příkop nezasypan. Zasypaní vlastního příkopu proběhlo v několika fázích v 18. a 19. století (Merta – Peška 2007).

Dominikánské náměstí, parc. č. 509 (akce A049/2005). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

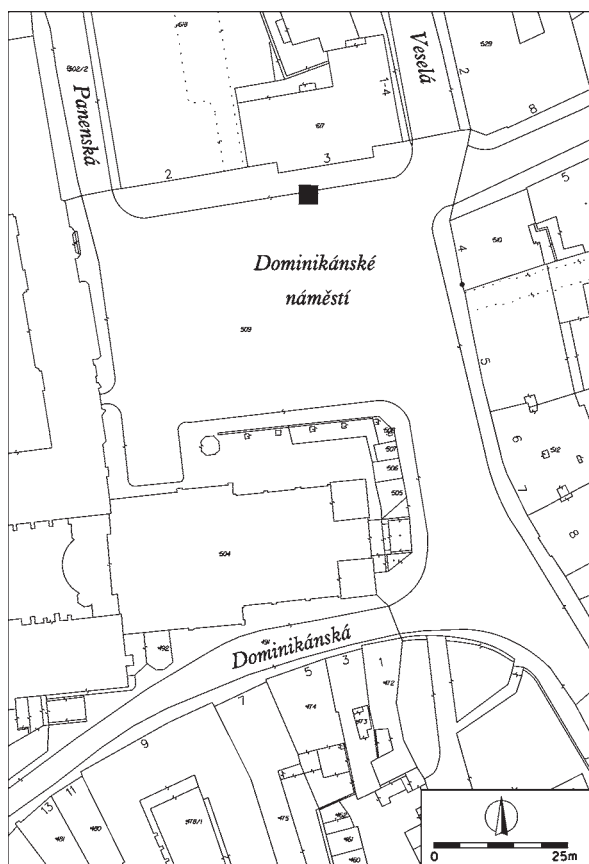
V roce 2006 bylo ukončeno zpracování archeologického výzkumu, který proběhl v roce 2004 v souvislosti s havárií a následnou opravou kanalizace na Dominikánském náměstí. Za účelem opravy bylo nutné vykopat šachtu o rozměrech 3,60 × 3,60 m a maximální hloubce cca 5 m.

Šachta byla položena v prostoru někdejšího domu, který na východě sousedil s kaplí Panny Marie. Tu v roce 1297 u domu Mikuláše od Věže založil český král Václav II. V roce 1908 ji nechala zbourat brněnská městská rada (Holub – Merta – Peška – Zúbek 2003, 44, 45). Šachta z velké části zasáhla výšek sklepních prostor zmíněného domu. Tyto prostory byly zkoumány v roce 1999 v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“. Tehdy byla situace interpretována tak, že se původně jednalo o obdélnou gotickou prostor, která byla v pozdní gotice přestavěna. Pod náměstím byla vyražena

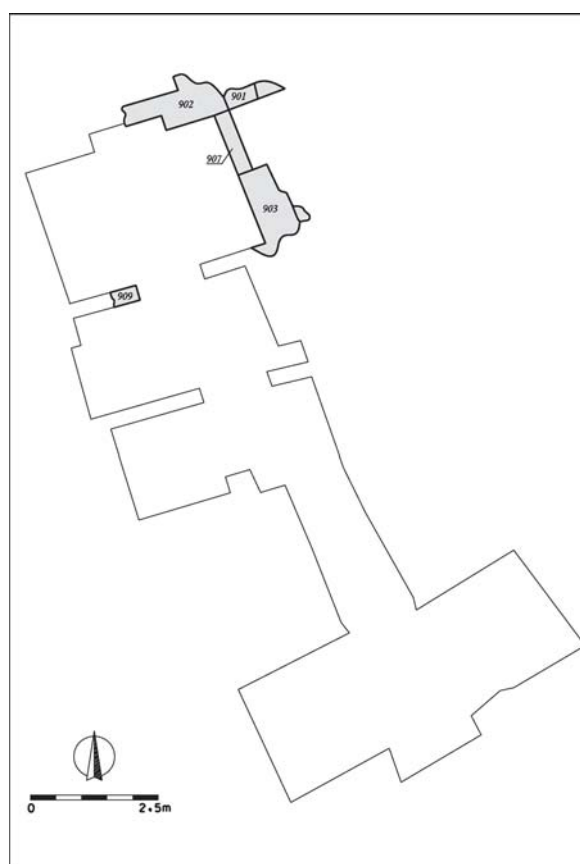
chodba a malý sklípek křížového půdorysu. Do 1. poloviny 16. století bylo datováno vložení klenby. Později došlo k rozdělení původně velké prostory příčkami na trojici menších (Holub – Merta – Peška – Zúbek 2003, 56).

Šachta se dotkla nejsevernější prostory. Zeď s. j. 903 představuje východní stěnu sklepa, s. j. 905 klenbu sklepa. Zeď s. j. 909 je jednou ze zmiňovaných příček. Zeď s. j. 907 je recentního původu, souvisí s jmenovanou sanací sklepů. Zdivo s. j. 902 představuje severní stěnu sklepa se zazděným vstupem do sklepa severněji. Ten je zachycen na plánech z roku 1806 (Holub – Merta – Peška – Zúbek 2003, 56). Z tohoto sklepa byl při výzkumu dokumentován segment klenby (s. j. 904). Vyzdění sklepa (s. j. 902, 903) se svým charakterem hlásilo na základě dosavadního poznání do novověku, popřípadě pozdního středověku.

Dokumentovaný profil P1 potvrdil, že prostor domu východně od popsaných sklepů nebyl podsklepen. Na sprašovou návěť tu dosedal zbytek půdního typu. Na něm bylo uloženo souvrství, jehož části byly interpretovány jako podklad podlahy či přímo podlaha. Zde zachycená blíže neurčená zdiva s. j. 900, 901 a 908 pak jistě souvisejí s domem. Představují pravděpodobně základy jeho stěn či příček. Jednoznačně středověkého původu bylo zdivo s. j. 908, bylo starší než popsané sklepy (Polánka – Sedláčková – Zúbek 2006b).

Obr. 14. Dominikánské náměstí (A049/2005). Vyznačení sondy. Dominikánské náměstí (Dominikanerplatz) (A049/2005). Bezeichnung des Suchschnitts.

Obr. 15. Dominikánské náměstí (A049/2005). Zaměření sklepů. Vyznačeny dokumentované zdi. Dominikánské náměstí (Dominikanerplatz) (A049/2005). Vermessung der Keller. Dokumentierte Mauern sind bezeichnet.

Dominikánské náměstí, Veselá ulice, Zámečnická ulice, parc. č. 509, 528, 604 (akce A026/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Komplexní regenerace historického jádra“, Zámečnická ulice, p. p.č. 528, k.ú. Brno-město. Terénní část výzkumu proběhla od 16.5. do 15.9. 2006. Kromě Zámečnické ulice se zemní práce dotkly také malých úseků parcel Dominikánského náměstí a Veselé ulice.

Co se týče geologického podloží, archeologický výzkum potvrdil, že ve své svrchní části je tvořeno sprašovou návějí. Na ni dosedala vrstva půdního typu, který však byl již z velké části zničen. Pokud byl v segmentech dokumentován, nacházel se jeho povrch v podstatě na celé ploše ulice v hloubce cca 0,60–0,80 m od stávajícího povrchu. Lze tedy prohlásit, že dnešní sklon ulice víceméně kopíruje sklon původního terénu. Poněkud jiná byla situace na křižovatce s ulicí Veselou. Dokumentované profily ukázaly, že půdní typ se zde musel nacházet ve vyšší úrovni. K jeho odstranění došlo již ve 13. století, poněvadž na sprašové podloží tu dosedají takto staré aktivity (komunikační úrovně a jámy neznámé funkce).

Archeologický výzkum potvrdil středověký původ ulice. Pro poznání nejstaršího období, tedy vzniku a počátečního rozvoje města ve 13. století, ovšem mnoho informací nepřinesl. Můžeme snad předpokládat, že zde tehdy stávaly dřevohliněné stavby. Za suterén dřevohliněné stavby lze považovat s. s. j. 004, který byl vyplněn požárovými destrukcemi s keramickými zlomky z 2. poloviny 13. století. Zdá se, že i pozdější zděný dům s. s. j. 013 byl založen do zásypů podobného suterénu. Nevyřešena zůstává také otázka, zda již v této době byly do Zámečnické ulice svým průčelím obráceny nějaké domy nebo zda byla ulice vymezena čtyřmi parcelami s domy, jejichž průčelí byla obrácena do náměstí Svobody, Dominikánského náměstí a Veselé ulice.

Situace se vyjasňuje až s přítomností zděné zástavby, jejíž relikty výzkum dokumentoval. Na základě charakteru zdíva lze nejstarší z nich klást do 14. století. Podařilo se zjistit, že na nároží Zámečnické a Veselé ulice tehdy stával podsklepený dům, okapově orientovaný do Veselé ulice (s. s. j. 015). Protilehlé nároží ústí ulice Zámečnické vymezoval také podsklepený dům (k tomu viz s. s. j. 032 z akce A03/2003 – Kolařík – Polánka – Sedláčková – Zúbek 2005), jehož orientace je však nejasná. Na severní straně vyústění ulice do náměstí Svobody se nacházel dům, který byl svým průčelím pravděpodobně obrácen do náměstí (k tomu viz s. s. j. 002 a 013). Na jižní straně stál dům, základem jehož dispozice byla nárožní věž, patrná na brněnských vedutách do roku 1676 (Flodrová 1995, 66).

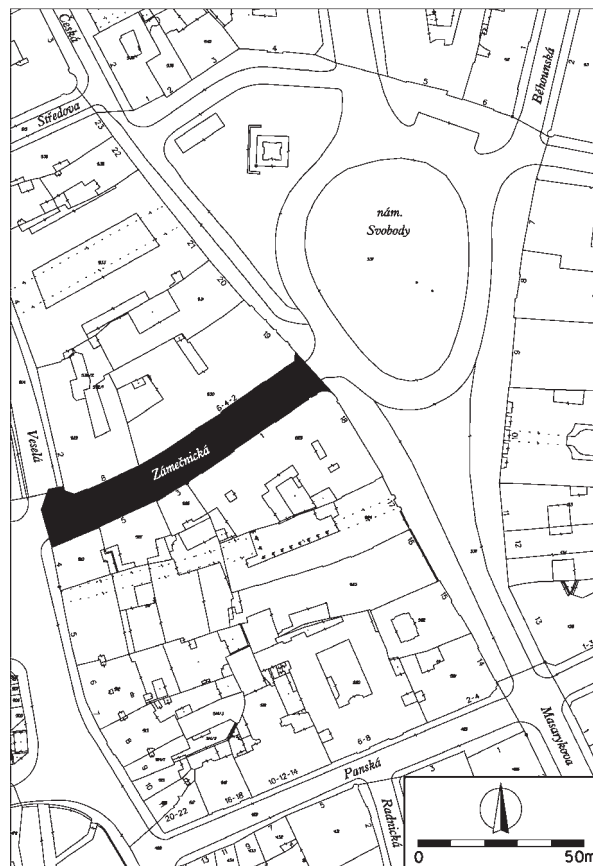
Další jednoznačné doklady stejně starých domů nebyly na Zámečnické ulici při výzkumu dokumentovány. Za středověké lze dále prohlásit s. s. j. 003, 014, snad 001; dům s. s. j. 019 je nutné považovat již za novověký. Tyto domy asi patřily, pokud nejsou o něco mladší, drobným řemeslníkům, kteří jsou jmenováni písemnými prameny k polovině 14. století (Vičar 1965, 261).

Popsaná situace by se snad dala vysvětlit tak, že Zámečnická ulice neměla původně vlastní zástavbu, tedy domy, které by byly svým průčelím do ní obráceny. Teprve v průběhu 14.

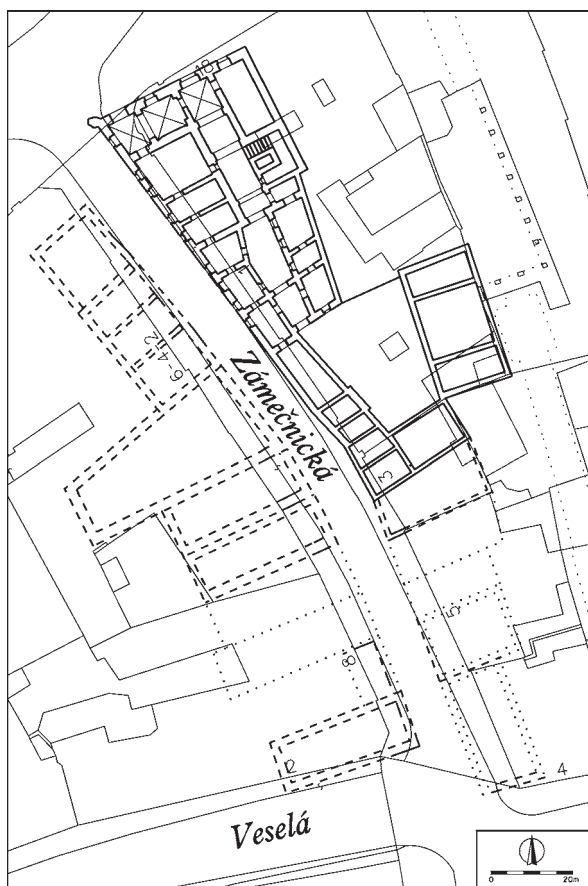
století došlo k její realizaci na prostoru, který byl vyčleněn z původně velkých městišť. Jde samozřejmě o hypotézu, protože je nutné brát zřetel na dosud nepříliš vysokou úroveň archeologického poznání.

Po vynesení uvedené zástavby lze říci, že původní ulice měla šířku v průměru 5 m. Do takto představené konstrukce poněkud nezapadá studna, dokumentovaná při akci A03/2003 (Kolařík – Polánka – Sedláčková – Zúbek 2005 – tam viz s. s. j. 002). Byla vybudována v 1. polovině 13. století, svou funkci ztrácí ve 2. polovině 15. století a v 16. století byla definitivně zasypana. Po jejím vynesení do plánu se stále nachází mimo zástavbu v prostoru ulice. Snad by mohlo jít o nepřesnost zaměření ve stížených podmínkách. Tímto způsobem ovšem nelze vysvětlit přítomnost zdi s. j. 990, která byla při akci A03/2003 zachycena v ústí Zámečnické ulice do náměstí Svobody (Kolařík – Polánka – Sedláčková – Zúbek 2005). Svým charakterem se hlásila do středověku. Ulice by se díky ní stala neprůjezdnou. Jako jediné vysvětlení se nabízí možnost, že zeď náleží starší stavbě. Průběh ulice by tedy byl původně jiný.

Z mladších období byly dokumentovány následné úpravy jmenovaných staveb (vkládání příček, kleneb apod.). Z 19. století pak pocházejí relikty kanalizační sítě (Polánka – Sedláčková – Zúbek 2006c).

Obr. 16. Dominikánské náměstí, Veselá, Zámečnická (A026/2006). Vyznačení plochy výzkumu. Dominikánské náměstí (Dominikanerplatz), Veselá-Str., Zámečnická-Str. (A026/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche.

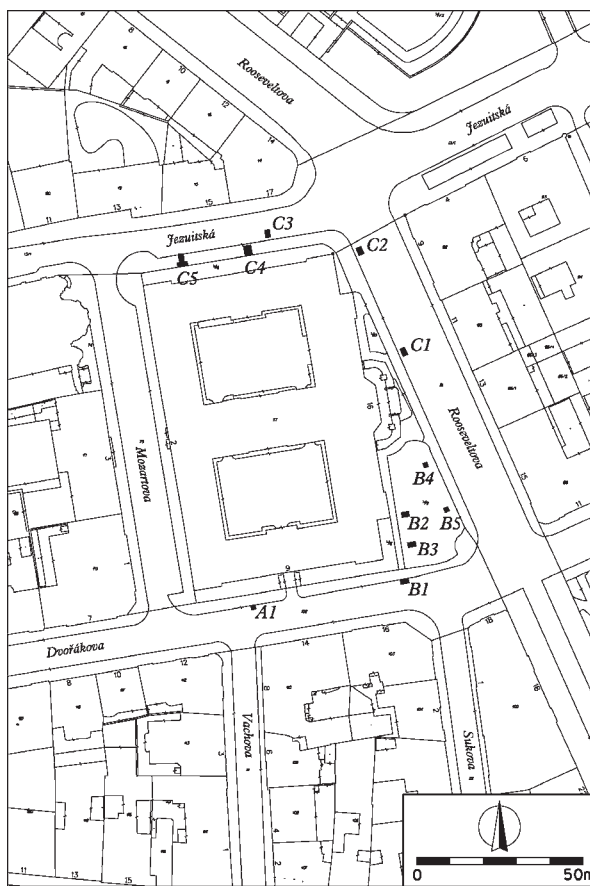
Obr. 17. Dominikánské náměstí, Veselá, Zámečnická (A026/2006). Vyznačení rekonstruované středověké a novověké zástavby. Dominikánské náměstí (Dominikanerplatz), Veselá-Str., Zámečnická-Str. (A026/2006). Bezeichnung der rekonstruierten mittelalterlichen und neuzeitlichen Bebauung.

Dvořákova ulice, Jezuitská ulice, Rooseveltova ulice, parc č. 13/1, 79, 81, 102 (akce A113/2004). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V roce 2006 bylo ukončeno zpracování archeologického výzkumu, který proběhl v letech 2004 a 2005 v souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ – blok 38. Celkem bylo položeno 11 průzkumných sond.

Archeologický výzkum do jisté míry ověřil charakter geologického podloží. Ve svrchní části je z podstatné části tvořeno sprašovou návějí. Její mocnost přesahuje 3 m, místy její spodní partie obsahují písčitou složku. V sondě B1 se pod spraší nacházely písčité vrstvy, které lze považovat za říční nánosy. Na sprašovou návěj dosedal půdní typ, ten byl zachycen v sondách B5, C2, C3, C4 a C5. Jeho povrch se nacházel v hloubce 0,60 až 1 m. Síla se pohybovala kolem 0,40 m. V místech, kde byly položeny sondy A1, B1 a C1, byl sice půdní typ odstraněn již v minulosti, lze však předpokládat, že jeho povrch se původně nacházel výše než stávající terén.

V sondách C2 a C5 byly zčásti zachovány středověké terény. Představovala je souvrství tvořená odpadními vrstvami a štětovými úpravami. Velice pravděpodobně pocházejí ze 13. století. Souvisejí se sídlištními procesy, které se odehrávaly

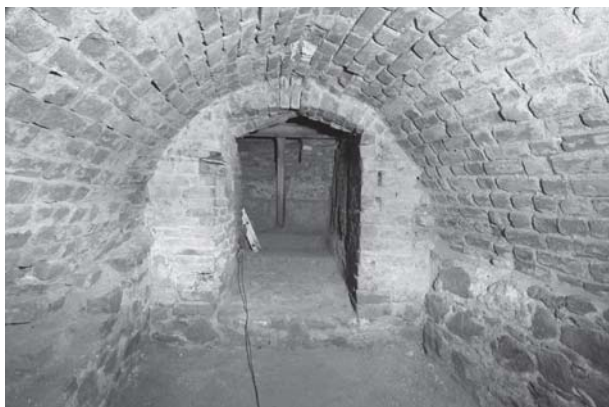
Obr. 18. Dvořákova, Jezuitská, Rooseveltova (A113/2004). Vyznačení sond. Dvořákova-Str., Jezuitská-Str., Rooseveltova-Str. (A113/2004). Bezeichnung der Suchschnitte.

v dané části města. Jejich výsledkem jsou i dokumentované středověké a novověké jámy, většinou blíže neurčené funkce.

Ani jedna z dokumentovaných sond nezachytily průběh středověké městské hradby. Můžeme však z vysokou pravděpodobností říci, že sondy B4, B5, C1 a C2 se nacházely vně hlavní fortifikace, v prostoru parkánu.

V sondách B1, B3 a C4 byly zachyceny také reliktu někdejší zděné zástavby (s. s. j. 007, 010, 014). Stavbu s. s. j. 010 bude asi nutné spojovat se stavbou, kterou zachycují ještě plány a fotografie z 19. století v jihovýchodním rohu jezuitského areálu a která je snad totožná s osamělým domem zobrazeným v tomto místě na vedutě autorů H. B. Beyera a H. J. Zeisera z roku 1645. Nejhodnotnější pozůstatky zděné zástavby byly dokumentovány v sondě C5. Šlo o část středověkého sklepa (s. s. j. 003), který byl zachycen již při výzkumech v roce 2002 (s. j. 919, 920, 949 – Holub – Kolařík – Merta – Zůbek 2005, 510). Středověký byl i nově objevený sklípek s. s. j. 002, do něhož se vstupovalo právě ze sklepa s. s. j. 003. Sklep s. s. j. 002 byl v novověku rozšířen o další sklepní prostory (s. s. j. 001). Společně náležely k části nově budovaného jezuitského kláštera (s. s. j. 013). Sondy C4 a C5 odhalily dílčí úseky její severní stěny.

Jmenované sklepy zanikají na počátku 20. století v souvislosti s rozsáhlou asanací klášterního komplexu a budováním nové zástavby. Při nich došlo bezpochyby k rozsáhlým úpravám terénu. Jednoznačně to doložily sondy A1, B1, B2, B3

Obr. 19. Dvořákova, Jezuitská, Rooseveltova (A113/2004). Pohled od severu do sklípku s. s. j. 002.

Dvořákova-Str., Jezuitská-Str., Rooseveltova-Str. (A113/2004). Blick vom Norden in den Keller, Bündel stratigraphischer Einheiten (B.s.E.) 002.

a B4. Docházelo jak ke snesení terénu (viz jmenovaná absence půdního typu), tak místy i k jeho navýšení (Kolařík – Polánka – Zůbek 2006a).

Dvořákova ulice, Kapucínské náměstí, Kozi ulice, Mečová ulice, Starobrněnská ulice, Šilingrovo náměstí, Zelný trh, parc. č. 59, 94, 102, 294, 392, 397, 447, 486 (akce A031/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Výzkum probíhal od května do srpna 2006 a byl vyvolán realizací vstupů NN a VN do sekundárních kolektorů. Archeologicky sledováno a dokumentováno tak bylo na různých místech historického jádra města Brna a v jeho bezprostředním okolí celkem 19 sond. Sondy, v nichž byl zjištěn zachovalý archeologický terén, byly zdokumentovány. Zemní zásahy, které nepřesáhly úroveň recentních navážek a zásepů inženýrských sítí, byly dokumentovány pouze fotograficky (sonda na rohu Malinovského náměstí a Benešovy ulice, na jihozápadním rohu Malinovského náměstí a Rooseveltovy ulice, na rohu Dvořákovy a Kozi ulice, dvě sondy v Kozi ulici, na Šilingrově náměstí před domem Starobrněnská 20/ Dominikánská 19, na rohu před domem Radnická 11, na rohu před domem Zelný trh 5, před domem Kapucínské náměstí 5, na východním nároží Vachovy a Koblížné ulice). Popsána bude pouze situace v sondách s pozitivním nálezem.

V sondě před domem Mečová 2 byla v řezu dokumentována zdíva demolovaného domu. Nejstarší stavební fázi patří zdíva s. j. 901 a 905. Zatímco zdíva s. j. 901 vymezuje zasypanou sklepní prostor, přepaženou zřejmě v baroku příčkou s. j. 900, mělce založené zdívo s. j. 905 představuje základ nadzemní nepodskepené části domu. Keramické zlomky vyzvednuté z této zdi navozují otázku, zda se zdívo částečně nezachovalo v negativu. Prostor mezi těmito zdívami byl dodatečně členěn příčkou s. j. 902, patrně ještě gotickou. Nejstarší zděné fázi předcházela dřevohliněný suterén, zasypáný požárovými planýrkami. Jeho zásep se bohužel nepodařilo ověřovat. Dokumentována byla ještě jáma neznámé funkce. Rovněž určení jejího přibližného stáří je problematické. Při vzorkování zásepů byly vyzvednuty pouze tři malé otřelé zlomky

keramiky, odpovídající 13. století. Všechny zachycené aktivity byly zahloubeny do sprašového podloží, na němž se pouze v útržku dochoval půdní horizont. Původní terén ležel tedy výše a byl již v minulosti zničen. V zásadě se jedná o pokračování situace zachycené v letech 1990–1991 a 2000, a to o nejstarší zděné jádro domu Mečová 2. Celkově situace v sondě odráží změnu uliční čáry po vybombardování v listopadu 1944 a výstavbě OG Velký Špalíček v roce 2000. Dokumentovaná rýha zasáhla přední část středověké domovní parcely Staré mincovny, jejíž činnost je zde nesporná od počátku 15. století (Procházka – Himmelová 1995, 236).

V sondě před domem Mečová 4 byly zachyceny dvě vrcholně středověké (z 2. poloviny 13.–14. století) jámy neznámé funkce, patrně odpadní, překryté komunikační štetovou úpravou. Do těchto situací byla zahloubena drobná novověká či recentní zdíva a jáma na vápno. Oproti předchozí sondě situace dokládá narůstající povrch středověké ulice, nachází se tedy vně domovní parcely.

V sondě před domem Mečová 10 bylo zachyceno souvrství středověkých komunikačních úprav – planýrek a štetů. Toto souvrství nasedalo přímo na snížený povrch spraše a překrývalo zásep dvou vrcholně středověkých jam neznámé funkce a dvou drobných výkopů, vzniklých snad erozí. I tato sonda dokládá fungování středověké uliční komunikace.

V sondě před domem Starobrněnská 7 byla zachycena zdíva domu, předcházejícího dnešní stavbě ze závěru 19. století, s níž se také posunula uliční čára (Peška – Zapletalová – Sedláčková – Štourač 2005, 14). Bylo dokumentováno vrcholně gotické zdívo domovního průčelí, patrně v místech nepodskepeného průjezdu (s. j. 1900) a k němu přizděného sklepa (s. j. 1901). K názoru o následnosti obou gotických zdív vedou drobné rozdíly v maltě a rozdílné složení užitého stavebního kamene. Časový odstup stavby obou zdív od sebe však nemusí být velký. Obě zdíva spadají do horizontu staveb s oranžovou maltou. Byla patrně obě dokumentována už v sondách S12 a S26 ke kolektoru K18, kdy se je nepodařilo rozlišit. Obě byla považována za sklepní zdíva a bylo zachyceno severozápadní nároží, tedy rozhraní nepodskepené a podskepené části (Peška – Zapletalová – Sedláčková – Štourač 2005, 18–19, 23). V dokumentované sondě i v sondách v rámci kolektoru bylo zdívo založeno do starších komunikačních situací, jež takřka odstranily půdní horizont a starší kulturní vrstvy. Již z vyhodnocení příslušných sond přináležejících ke kolektoru vyplynulo, že zdíva nemohou být výrazně starší než ze závěru 13. století, neboť porušovala jámu 588, jejíž zásep obsahoval keramiku odpovídající 2. polovině 13. století. Do výkopu této jámy navíc proklesávalo ještě komunikační souvrství vytvořené po jejím zplanýrování. Zbytek tohoto souvrství patrně zachytila i letošní sonda. Většina vrstev, pokud se je podařilo navzorkovat, obsahovala nepříliš výraznou keramiku datovatelnou do průběhu 13. století, většinou tuhovou, pouze z vrstvy s. j. 1107 byl vyzvednut atypický zlomek keramiky ostřené slídou. Z uvedeného vyplývá, že již v průběhu 13. století proběhly v tomto prostoru rozsáhlé terénní úpravy a s nimi zanikla možnost poznat dnes charakter osídlení horizontu I.1 (12. století), jež je známo z plošných výzkumů blízkých parcel domů Starobrněnská 2–8 a u nějž lze předpokládat, že bylo přítomno i v jižní části dnešní ulice.

Obr. 20. Dvořákova, Kapucínské náměstí, Koží, Mečová, Starobrněnská, Šilingrovo náměstí, Zelný trh (A031/2006). Vyznačení sledovaných sond.

Dvořákova-Str., Kapucínské náměstí (Kapuzinerplatz), Koží-Str., Mečová-Str., Starobrněnská-Str., Šilingrovo náměstí (Šilingerplatz), Zelný trh (Krautmarkt) (A031/2006). Bezeichnung der verfolgten Suchschnitte.

Přímo touto sondou byly doloženy ještě mladší konstrukce s. j. 1902 a 1903, související patrně s dodatečným zaklenutím průjezdu v pozdní gotice či renesanci, popř. snad i s dodatečným zpevněním domovního nároží. Čistě pro úplnost je nutno zmínit, že ve stropní rozrážce ke kolektoru bylo dokumentováno ještě sklepní zdivo z masivních bloků slepence Old-Red a cihel, zděné na tvrdou bílou vápennou maltu a situované západně od nároží – rozhraní zachycených středověkých zdív (Peška – Zapletalová – Sedláčková – Štourač 2005, Tab. I/13). Jeho přesný vztah ke středověkým stavebním fázím, zejména ke gotickému sklepu s. j. 1901, bude muset osvětlit další výzkum.

Sondou S12 ke kolektoru byl zachycen již zmíněný výkop s. j. 588 se stupňovitou jižní stěnou, jenž by hypoteticky dovo-

loval vyslovit názor, že by mohl být i pozůstatkem zahloubeného suterénu dřevohliněné stavby. Je však vysunutý hluboko do předpokládané komunikace a jeho jednoznačné interpretaci brání malý rozsah odkryvu. Se zástavbou předcházející nejstarší zjištěné zděné fázi, vztahující se k dotčené parcele, tedy s nadzemní nepodsklepenou částí dřevohliněného domu, mohla souviset i sloupová jamka s. j. 503. Její interpretace je však vzhledem ke stratigrafické pozici (porušuje komunikační situaci, zatímco do výkopu s. j. 588 komunikační vrstvy a šetty předcházející zdivu proklesají) a zachovalosti terénu problematická (další stavba?, lešení?). Přítomnosti starší zástavby, patrně dřevohliněné, nasvědčuje nepřímě i větší zlomek maloformátové prstované

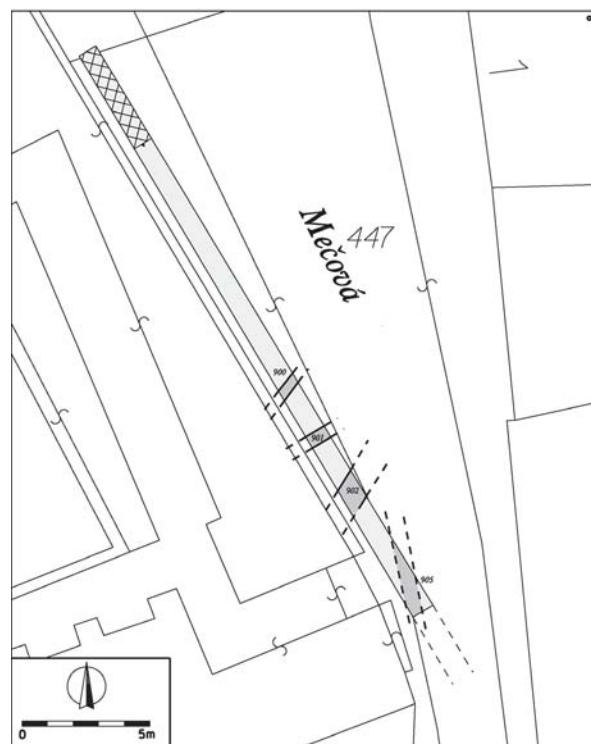
cihly beze stop malty, vyzvednutý z vrstvy s. j. 1104 ležící při bázi komunikačního souvrství.

V sondě na Šilingrově náměstí před domem Starobrněnská 21/ Biskupská 1 bylo v úrovni 0,50–0,70 m od povrchu (ten v 232,11 m n. m.) dokumentováno sprašové podloží. V podstatě se jednalo o útržek mezi výkopy pro inženýrské sítě. Sondy dokazují, že původní povrch půdního typu a případně středověké komunikační úrovně ležely nejméně o 0,50 m výše než snížený povrch spraše a byly již zřejmě z velké části odstraněny.

V sondě severně domu Zelný trh 8 byl dokumentován pozdně gotický sklep domu, předcházejícího stavbě Dietrichštejnského paláce v roce 1616, s níž se uliční čára náměstí posunula k jihu. Patrně se jedná o stejné zdivo, jaké bylo v roce 2004 zachyceno v ražené kanalizační přípojce ke kolektoru K18. Sklep byl zasypán sutí obsahující velké množství pozdně středověké a renesanční keramiky.

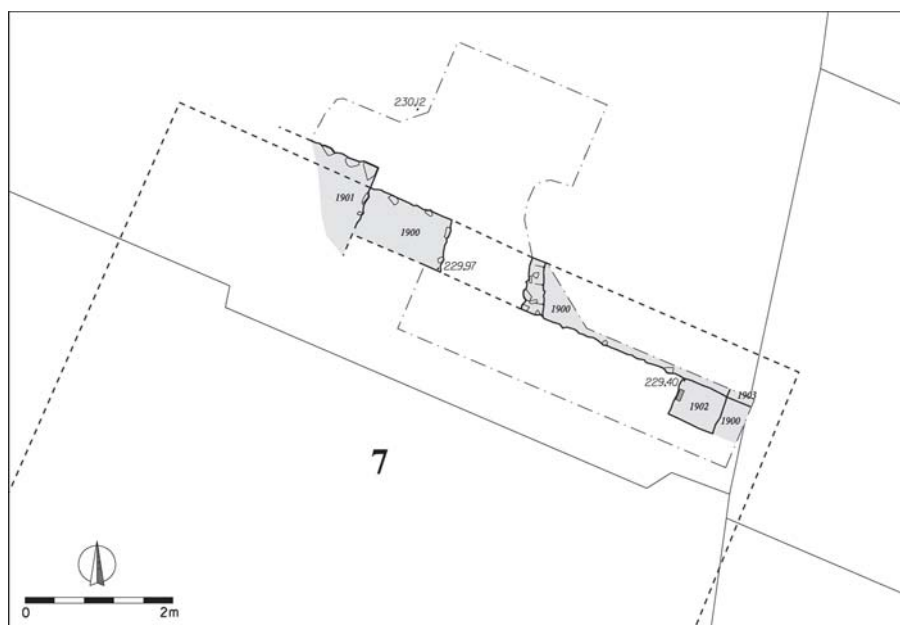
V sondě před domem Kapucínské náměstí 2 bylo v hloubce 0,80 m od povrchu (ten v 215,02 m n. m.) dokumentováno severní obvodové zdivo barokního sklepa. Bylo smíšené s použitím krinoidového vápence a úlomků cihel. Sklep byl původně zaklenut cihlovou klenbou. Patrně nebyl dokumentován v rámci sanace podzemí ani archeologickým výzkumem (srov. Svoboda – Černoušková 2001). Podle zaměření leží východně od známých sklepů v rámci domu č. 4. Patřil jednoznačně původní domovní zástavbě před rokem 1896.

Sonda před domem Kapucínské náměstí 7 prorazila v úrovni cca 0,60 m od povrchu (ten v 219,22 m n. m.) klenbu dosud neznámého gotického sklípku. Obvodové zdivo sklípku bylo ve spodních partiích lomové, plynule však přecházelo do lomené cihlové klenby z maloformátových cihel (5 × 12 × 26 cm). Prostory byla členěna vloženou příčkou s cihlovým, valeně sklenutým záklenkem vstupu. Ten byl vyzděn z cihel jiného formátu (6 × 13 × 26–27 cm) než obvodová zdiva. Bylo možno pozorovat i mírný rozdíl v maltě.

Obr. 21. Mečová (A031/2006). Dokumentované historické konstrukce.
Mečová-Str. (A031/2006). Dokumentierte historische Konstruktionen.

Časový odstup od stavby obvodového zdiva však nemusí být veliký. Všechna zdiva náleží horizontu výstavby s oranžovou maltou a dokládají tak dosud bezpečně nedoloženou stavbu sklípku, vysunutých pod ulici již ve 2. polovině 13. století či v 1. polovině 14. století. Blíže dobu stavby bez známých stratigrafických vztahů ke staršímu osídlení či zástavbě stanovit nelze. Sklípek byl v baroku podezděn druhým valeně zaklenutým patrem, jehož prostora byla využita při stavbě kolekto-

Obr. 22. Starobrněnská (A031/2006). Dokumentované historické konstrukce před č. p. 7.
Starobrněnská-Str. (A031/2006). Dokumentierte historische Konstruktionen vor der Nr. 7.

ru (Svoboda – Černoušková 2001). Gotický sklípek byl podle nálezů v písčitém zásypu zasypán až v 19. – počátku 20. století.

V sondě před domem Malinovské náměstí 24 bylo zachyceno novověké smíšené zdivo, převážně z masivních bloků pískovce a slepence Old-Red. Při jeho východním lici byly zjištěny do hloubky 3,20 m záspy inženýrských sítí a navážky, jež mohou souviset s odklíněním následků bombardování koncem 2. světové války. O tom by svědčil domovní štítek s nápisem Krapfengasse, vyzvednutý z těchto navážek (Zapletalová 2006b).

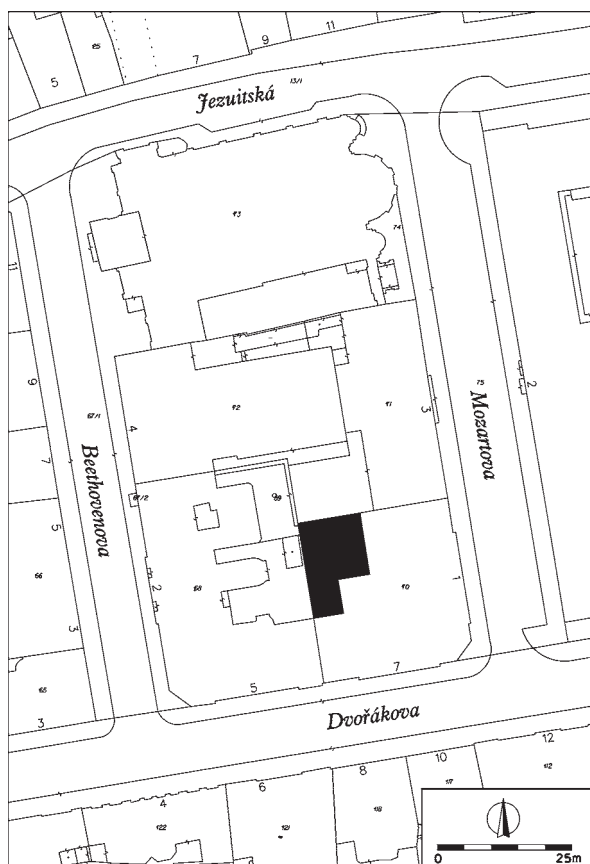
Dvořákova ulice 7 – Mozartova ulice 1, parc. č. 70 (akce A066/2006). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

Výzkum byl vyvolán přístavbou ateliérů Janáčkovy akademie múzických umění ve dvorní části domu Dvořákova 7/ Mozartova 1 (JAMU).

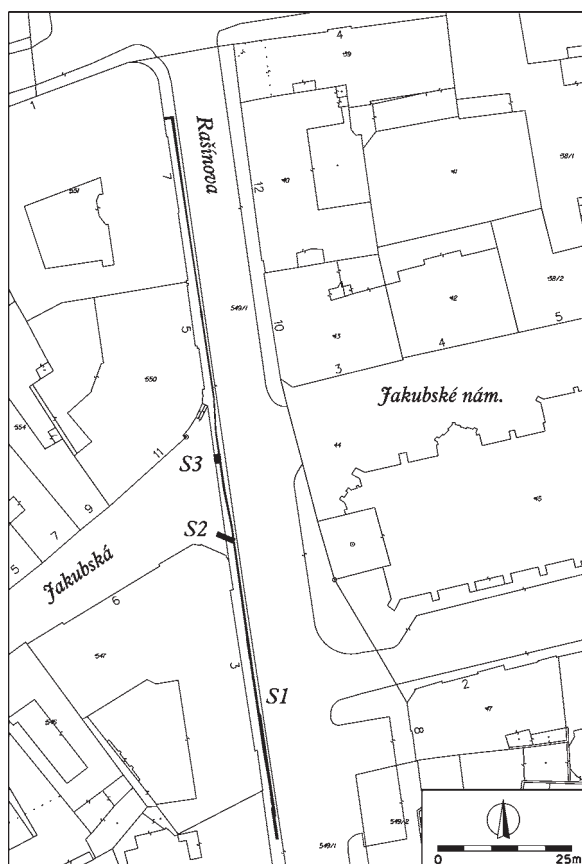
Zkoumaný prostor se nachází v rámci jezuitské koleje a pozdějších kasáren (po roce 1784). Jezuité navázali po roce 1578 na bývalý herburský klášter ze 40. let 13. století a v 17. století jeho prostory podstatně zvětšili. Podoba zástavby i terénu se v místech dnešní Dvořákovy, Beethovenovy a Mozartovy ulice radikálně změnila v letech 1904–1905, kdy byla kasárna zbořena a na jejich místě vznikla nová zástavba. Po geomorfologické stránce leží zkoumaná plocha na východním svahu, klesajícím k východu směrem k Ponávce a k jihu

ke Koblížné ulici. Dnešní povrch se nachází v nadmořské výšce okolo 212 m n. m. Geologické podloží zde tvoří kvartérní sprašové návěje, střídané pohřbenými půdními horizonty (konzultováno s Mgr. Lenkou Lisou, PhD., z GÚ AV ČR Praha) Na jejich povrchu bývá obvykle místy zachován i nejmladší holocénní půdní horizont.

Výsledky výzkumu byly významně ovlivněny dochováním terénu. Ze sondáží na okolních parcelách, zejména ve dvoře domu Dvořákova 5, bylo známo, že se nedochoval holocénní půdní typ. Protože povrch dvora byl snížen oproti okolním dvorům (okolo 212,2 m n. m.) cca o 1,50 m (dlažba cca v 210,75 m n. m.), bylo možno počítat maximálně se zbytky výrazně zahluobených aktivit (jímky, resp. studny, zděné sklepy nebo dřevohliněné suterény, základová zdiva zaniklé zástavby aj.). Tento předpoklad se při skrývce plně potvrdil. Veškeré dochované stavební aktivity (parcelní zídky zpevňující okolní terén, přístavby), které byly zaznamenány, souvisejí se stávající budovou JAMU; doložené výkopy patřily inženýrským sítím. Tyto situace byly dokumentovány pouze fotograficky. Pozitivní doklad středověkého osídlení nepřinesly ani odkryté řezy při severní a západní parcelní hranici. Doloženy na nich byly pouze výkopy novověkého stáří a nejasné funkce. U rozměrnějších výkopů v západní stěně stavební jámy, které zasáhly do sledované plochy pouze svými okraji, lze uvažovat i o výkopech pro sklepy v rámci sousedních parcel, potvrdit nebo vyloučit to však bude muset až další výzkum. Nestabilní suťový zásep výkopu v severozápadním

Obr. 23. Dvořákova 7 – Mozartova 1 (A066/2006). Vyznačení sledované plochy. Dvořákova-Str. 7 – Mozartova-Str. 1 (A066/2006). Bezeichnung der verfolgten Fläche.

Obr. 24. Jakubská – Rašínova (A012/206). Vyznačení dokumentovaných sond. Jakubská-Str. – Rašínova-Str. (A012/206). Bezeichnung dokumentierter Suchschnitte.

rohu parcely překračovala parcelní zídka vynásecím cihlovým pasem, který byl ještě z jižní strany zpevněn krátkou lomovou kamennou konstrukcí, spojovanou hlinou. (Zapletalová 2006c).

Jakubská ulice, Rašínova ulice, parc. č. 548, 549/1 (akce A012/2006). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

Archeologický výzkum se uskutečnil ve dnech 29.3. až 19.4. 2006 v souvislosti s výkopy pro položení elektrického vedení. Celkem byly provedeny tři výkopy. Označeny byly jako sondy S1, S2 a S3. V současné době se archeologický výzkum nachází ve fázi zpracování, proto se o něm bude referovat později (Polánka – Zúbek 2006b).

Joštova ulice, Moravské náměstí, Solniční ulice parc. č. 566, 776, 800 (akce A024/2006). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ – blok 48a proběhl v roce 2006 záchraný archeologický výzkum. Blok 48a se nachází mezi ulicemi Českou, Solniční, Joštovou a Moravským náměstím. Celkem bylo s menšími změnami realizováno 7 projektovaných sond.

Sonda A1 ve vozovce v Joštově ulici před Moravským náměstím 6 byla posunuta oproti projektované poloze k jihu kvůli funkčním inženýrským sítím. Ve východní stěně se v hloubce 0,50 m od povrchu (v 222,32 m n. m.) dochovalo geologické podloží – holocénní půdní horizont o mocnosti 0,36 m a v jeho podloží sprašová návěj, historické nadloží bylo již v minulosti odstraněno. Do geologických vrstev byl zahluoben výkop pro cihlový zaklenutý kanál (s. j. 902). Jeho klenba se nacházela v hloubce 1,50 m od stávajícího povrchu. Po proražení klenby bylo zjištěno, že je kanál dosud funkční, a od dalšího hloubení sondy bylo upuštěno. Kanál byl zdokumentován běžnými postupy, jeho vnitřní tvar se však nepodařilo otvorem v klenbě exaktně vyměřit. Jeho vni-

třní světlá výška dosahovala 1,35 m a vnitřní světlá šířka 1,60 m. Měl cihlovou podlahu, svislé stěny, hladina rychle protékajících splašek dosahovala mocnosti 10–12 cm. Kanál může být nejvýše barokního stáří, mnohem spíše však pochází až z 19. století. Díky výzkumu A53/2006 (rekonstrukci Moravského náměstí) se podařilo dodatečně zjistit, že se tento kanál stáčí před budovou Nejvyššího správního soudu k jihu a je patrně spádově zaústěn do starší kanalizační štolky, vyklížené v rámci bloku 47.

Sonda B1 ve vozovce před Moravským náměstím 6 byla oproti projektu rozšířena jižním směrem kvůli funkční inženýrské síti. Situace v ní se jevila nejprve jako série vrcholně středověkých komunikačních planýrek a štetových vrstev. Po rozšíření se však ukázalo, že se jedná o severní okraj rozměrného výkopu, patrně totožného s výkopy exploatačních jam v sondách B2 a B3. Horní část zásypů může svědčit o komunikačním využití prostoru po zániku hliníku někdy ve 14.–15. století, jeho výkop však patrně zabíral celou sondu, protože byl v celém jejím průběhu odstraněn půdní horizont. V hloubce 4,60 m od povrchu (ten v 222,92 m n. m.) byl zachycen povrch pohřbeného půdního horizontu a v 5,10 m se ustálila hladina spodní vody; poté byla těžba zastavena.

V sondě B2 před Moravským náměstím 6 se nacházel archeologický terén již v 0,30 m pod povrchem (ten 219,95 m n. m.). Situace byla začištěna a v součinnosti se stavební firmou zkoumána plošně. Nejprve byl odtěžen raně novověký výkop – vzhledem k tenké vrstvě vápna při jeho dně snad původně jáma na vápno. Výkop porušoval zásypy vrcholně středověkého hliníku, který mohl být podle keramiky v zásypu zplanýrovan již v průběhu 13. století. Nevyjasněn zůstává vztah tohoto hliníku k výkopu ve východní části sondy s částečně propálenou stěnou; buď je to starší objekt (jeho možná interpretace jako pyrotechnologické výrobní zařízení je spíše sporná), nebo se jedná o jediný výkop a byl vyzorován pouze rozdíl v zásypu (zřícená stěna?). Výkop či výkopy jsou zahluobeny do komunikačního náslapu na povrchu půdního typu, mocného 0,46 m. Teprve po zasypání obou výkopů se

Obr. 25. Joštova, Moravské náměstí, Opletalova, Solniční (A013/2006 a A024/2006). Vyznačení sond. Joštova-Str., Moravské náměstí (Mährischer Platz), Opletalova-Str., Solniční-Str. (A013/2006 und A024/2006). Bezeichnung der Suchschnitte.

vytvořily planýrky komunikačního charakteru, do nichž potom byla zahloubena již zmíněná vápenná jáma. Sonda byla dokumentována i geologem včetně odběru vzorků zemin (Mgr. Lenka Lisá, PhD.). Výsledky jejích rozborů nejsou dosud k dispozici. Podle předběžného posouzení byl v hloubce 3,80–3,95 m od povrchu dokumentován zvlněný povrch druhotně přemístěného přelaveného téglu. Ten pozvolna přecházel cca v úrovni 4,15 m do 0,32 m mocného světle hnědého půdního sedimentu, jenž pozvolna přecházel v úrovni 5,20 m ve zvodnělý písek. Hladina spodní vody se ustálila cca 5,30 m pod povrchem.

Situace v sondě B3, situované rovněž ve vozovce před Moravským náměstím 6, se nejprve jevila jako superpozice několika výkopů zahloubených do zbytku půdního typu, zachyceného v jižní stěně. Povrch půdního typu v hloubce 0,75 m od povrchu (ten v 219,84 m n. m.) se jevil jako udusaný a tento nášlap patrně pokračoval i nad zásypy jam. V další fázi těžby bylo zjištěno, že se jedná o nepravidelnou rozměrnou exploatační jámu – hliník, zasypaný jednorázově převážně přemístěným geologickým podložím. Stáří hliníku lze určit pouze rámcově do vrcholného středověku, sporadické malé zlomky keramiky nalezené v jeho zásypech se sem patrně dostaly až druhotně se zeminou; přesto by podobně jako v sondě B1 bylo možno podle některých zlomků usoudit na planýrování této jámy až někdy v průběhu 14.–15. století. Zhruba ve 4,30 m od povrchu sondy byl dokumentován povrch pohřbeného půdního horizontu, sonda byla sledována do hloubky 4,50 m.

V sondě B4 na parkovišti před Moravským náměstím 1a (Moravskou galerií) v hloubce 0,20–0,30 m od povrchu bylo zachyceno novověké smíšené zdivo, jehož koruna byla ve východní části porušena inženýrskou sítí. Jde patrně o kruhový základ kašny postavené v roce 1860 (Anonym 1927, 57). Bylo doporučeno zdivo zachovat in situ a těžbu zastavit.

V sondě C1 ve vozovce před Solniční 1 byl zachycen zbytek planýrky či komunikační vrstvy na půdním typu. Do této situace bylo zahloubeno smíšené zdivo, interpretované jako koruna středověké parkánové hradby. V úrovni 0,70–0,80 m byla těžba zastavena a zdivo ponecháno in situ.

Sonda C2 ve vozovce před Solniční 2 porušila novověké zásypy z 19. – počátku 20. století, zaplňující snad stavební jámu současné zástavby, a drobnou cihlovou zídku, patrně vymezující chodník. Těžba byla zastavena kvůli funkčnímu plynovodu (Zapletalová 2006d).

Joštova ulice, Moravské náměstí, Solniční ulice parc. č. 776, 800 (akce A053/2006). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

Archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Komplexní regenerace historického jádra“, Moravské náměstí, p. p. č. 800, k. ú. Brno-město. Terénní část výzkumu proběhla od 24.7. do 9.8. 2006. Kromě Moravského náměstí se zemní práce stavby dotkly také malých úseků parcel Joštovy a Solniční ulice.

Archeologický výzkum ověřil, že svrchní část geologického podloží tvoří v daném prostoru sprašová návěj. Na ni dosedala vrstva půdního typu. Jeho svrchní část byla „zkulturněna“. Toto zkulturnění pochází z počátku 13. století. Doklady staršího osídlení nebyly zaznamenány.

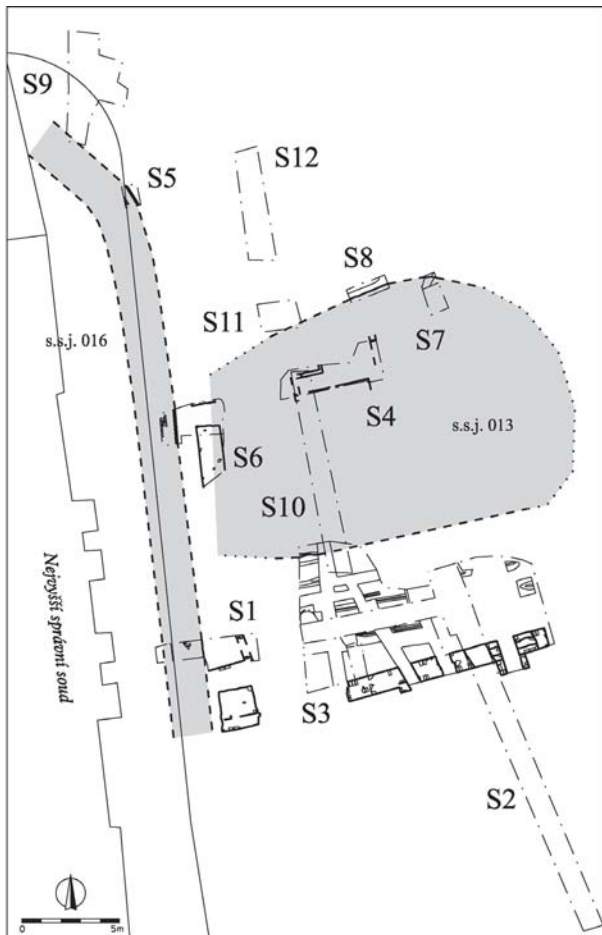

Obr. 26. Joštova, Moravské náměstí, Solniční (A053/2006). Vyznačení plochy výzkumu. Joštova-Str., Moravské náměstí (Mährischer Platz), Solniční-Str. (A053/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche.

Na povrchu půdního typu byla přítomna tenká požárová vrstvička, snad dokládající rozsáhlejší požár v daném prostoru (asi přítomného porostu). Objeven v ní byl fragment keramiky z 1. poloviny 13. století. Do ní byla zahloubena jáma neznámé funkce a sloupová jamka. Další aktivitou, kterou výzkum dokumentoval, byly pozůstatky komunikace, orientované ve směru JZ-SV. Jako její doklady jsme interpretovali lineární žlábký, pravděpodobně „koleje“ po kolech vozů. (V souvislosti se žlábký s. j. 508, 509, 514 a 515 lze uvažovat o tom, že se jedná o současné „vyjeté koleje“ jednoho vozu. Jeho přední náprava by měla rozchod kol 1,50 m, zadní 1,75 m. Ve žlábký s. j. 515 byla nalezena podkova. Nacházela se na valounu, na kterém zřejmě kůň podkovu ztratil.) Z dokumentovaných segmentů je zřejmé, že šířka komunikace činila nejméně 4 m. Datovat ji lze do 1. poloviny 13. století. Její průběh je paralelní s průběhem příkopu městského opevnění. Překryla ji odpadní vrstva, z níž získaný keramický materiál lze datovat k polovině 13. století.

Na základě popsané situace je možno vyslovit hypotézu, že před kopáním městského příkopu byl prostor zbaven za pomoci ohně přítomného porostu. Jmenovaná komunikace snad sloužila k odvozu vykopané zeminy. Kam a proč byla odvážena, není jasné.

Popsané situace byly dokumentovány v sondách S2 a S3. Výzkum zde dále zachytil několik středověkých jam neznámé funkce. Výraznou aktivitou bylo vyzdění vnější stěny příkopu

Obr. 27. Joštova, Moravské náměstí, Solniční (A053/2006). Vyznačení sond a dokumentovaných úseků s. s. j. 013 a 016. Joštova-Str., Moravské náměstí (Mährischer Platz), Solniční-Str. (A053/2006). Bezeichnung der Suchschnitte und dokumentierter Abschnitte des B.s.E. 13 a 016.

Obr. 28. Joštova, Moravské náměstí, Solniční (A053/2006). Pohled od východu na západní část sondy S3. Joštova-Str., Moravské náměstí (Mährischer Platz), Solniční-Str. (A053/2006). Blick vom Osten auf den Westteil der Sondage S3. (A044/2006).

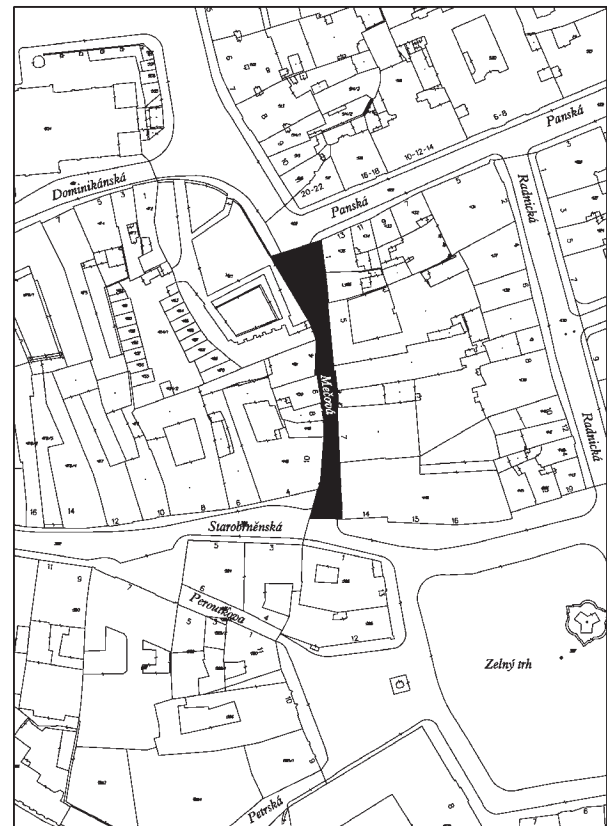
městského opevnění. Na podkladě poznatků z akce A81/2004 lze ho klást do 16. století (Kolařík 2005).

Severněji byly zaznamenány výkopové aktivity, které lze považovat za velký hliník na získávání sprašové hlíny – s. s. j. 013 (zachytila ho rovněž akce A024/2006). Datovat ho lze do 13. století, snad jeho druhé poloviny. Sondy S6, S9 a snad i S10 zachytily pravděpodobně zásypy opevňovacího příkopu. Byl vybudován proti švédskému obležení města před polovinou 17. století. Po krátké době byl zase zasypan z důvodu výstavby bastionového opevnění. Výzkum také dokumentoval pozůstatky asanované zástavby z 18. a 19. století. Sondy S1, S5, S6 a S9 dokumentovaly průběh zděného kanálu z 19. století – s. s. j. 016 (Polánka – Sedláčková – Zůbek 2006d).

Mečová ulice, parc. č. 447 (akce A044/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Komplexní regenerace historického jádra“, Mečová ulice, p. p. č. 447, k. ú. Brno-město. Terénní část výzkumu proběhla během léta 2006.

Archeologický výzkum přinesl především poznatky k vývoji středověké a novověké zástavby ulice. V současné době se nachází ve fázi zpracování, proto budeme podrobněji o jeho výsledcích referovat později (Kolařík – Merta – Polánka – Sedláčková – Zůbek 2006a).

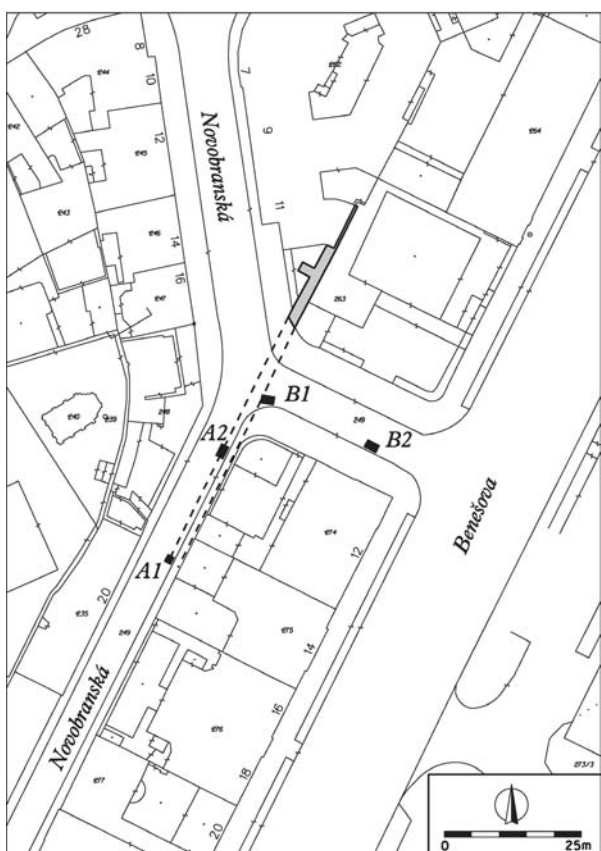

Obr. 29. Mečová (A044/2006). Vyznačení plochy výzkumu. Mečová-Str. (A044/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche.

Novobranská ulice, parc. č. 249 (akce A114/2006). Novověk. Město, opevnění. Záchranný výzkum.

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ – blok 22a proběhl v závěru roku 2006 a na počátku roku 2007 záchranný archeologický výzkum. Celkem byly realizovány 4 sondy; dvě v prostoru Novobranské ulice za domy Benešova č. 12 a 14 a dvě na spojnici mezi Novobranskou a Beneševou ulicí.

Výsledkem archeologického výzkumu je především ověření průběhu vyzdění vnitřní strany příkopu bastionového opevnění města ze 2. poloviny 17. století. Jde o kurtinu mezi IV. a V. bastionem. Dokumentoval ji rovněž výše referovaný výzkum A029/2006 na parcelách domu Benešova 12–18 (Kolařík – Polánka – Sedláčková – Zůbek 2007).

Obr. 30. Novobranská (A114/2006). Vyznačení sond a průběhu vyzdění vnitřní stěny barokního příkopu. Šedě je zakreslen úsek zkoumaný při akci A141/2000.

Novobranská-Str. (A114/2006). Bezeichnung der Suchschnitte und des Verlaufs der Vermauerung der Innenwand des Barockgrabens. Der bei der Aktion A141/2000 untersuchte Abschnitt ist grau bezeichnet.

Opletalova ulice, Solniční ulice parc. č. 584, 596/1 (akce A013/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ – blok 47a proběhl v roce 2006 záchranný archeologický

výzkum. Blok 47a představuje okolí Hudební fakulty JAMU mezi ulicemi Husovou, Joštovou, Solniční a Opletalovou. Celkem bylo provedeno 6 sond ze 7 projektovaných a 2 šachty nad rámec projektové dokumentace.

Zkoumaný prostor leží při severní hranici historického městského jádra. Po geomorfologické stránce se nachází na mírném jižním svahu klesajícím směrem k náměstí Svobody. Směrem k severu se lokalita svažuje do nivy drobné vodoteče, v novověku zvané Žabí potok, jenž protékal přibližně dnešní Marešovou ulicí a dále směrem k dnešní jižní straně třídy Milady Horákové, kde ústil do Ponávky. Dnešní povrch lokality se nachází v nadmořské výšce cca 220 m n. m. Geologické podloží lokality tvoří kvartérní sprašová návěj, na jejímž povrchu se místy zachoval holocénní půdní horizont. Nižší partie geologického podloží, zachycené přímo výzkumem, tvoří přeplavený tégl, pohřbené půdní horizonty či pedimenty, písek pravděpodobně fluvialního původu a tégl. Podrobnější geologická analýza nebyla v době odevzdání příspěvku k dispozici.

Zkoumaný prostor nebyl sice přímo začleněn do prstence středověkých hradeb, ale nachází se na místě středověkého městského příkopu a v jeho nejbližším předpolí. Do vnitřního města byl začleněn až vybudováním barokního opevnění v 2. polovině 17. století. Písemně jsou městské hradby poprvé doloženy v roce 1243 v městských privilegiích; lze předpokládat, že byly budovány již od 30. let 13. století. Sledovaný prostor se nacházel v blízkosti Veselé brány na severní straně města. Vlastní opevnění města tvořila vnitřní hradební zeď, v tomto prostoru zesílená hranolovými i půlválcovými věžemi ve vzdálenostech okolo 40 m, předsunutou parkánovou zdí, vymežující prostor parkánu, a na ni navazujícím vyzdřeným příkopem. V 15. století byly hradby dále zdokonalovány v souvislosti s husitskými a česko-uherskými válkami, jež se Brna bezprostředně dotkly. Roku 1486 uzavřel klášter augustiniánů s městem o postavení hradeb kolem kláštera, které jej začlenily do vnitřního města. Na počátku 16. století byly před městskými branami stavěny barbakány. Dále byly hradby upravovány ještě v souvislosti s hrozící válkou s Vysokou Portou (1593–1606). Výslednou podobu dostalo brněnské raně barokní opevnění v letech 1639–1642, kdy bylo před švédským vpádem zesíleno. Především opevnění augustiniánského kláštera bylo značně upraveno. Na vnějších stranách byl klášter chráněn dvojími příkopy navázanými na městský příkop a protaženými až k Veselé bráně. V severních rozích klášterního opevnění byly umístěny dva bastiony (I. a II.).

Podoba opevnění se začala podstatně měnit po třicetileté válce. Brno bylo postupně přestavěno na barokní pevnost. Ta byla budována ve dvou základních etapách, její výstavba se však především z nedostatku financí značně prodlužovala. Do roku 1700 bylo dokončeno vnitřní vysoké bastionové pásmo. Vně vnitřního pevnostního pásu se rozkládal široký příkop s možností zavodnění v době obležení. Před příkopem byl postaven nižší vnější pevnostní pás, budovaný až ve 2. čtvrtině 18. století. Zkoumaný prostor se opět nachází mezi I. a II. bastionem. Barokní opevnění postupně ztratilo opodstatnění především v průběhu vojenských operací za napoleonských válek a rovněž brzdilo stavební rozvoj města. Bylo proto nejprve ve 30. letech 19. století přetvořeno na parkovou okružní kolonádu a v následujících desetiletích začalo být postupně rušeno a bouráno. I. bastion byl definitivně zpla-

nýrován roku 1863. Zásadních změn doznal dotčený prostor ve 2. polovině 19. století, kdy se po vzoru vídeňského „Ringu“ budovala okružní třída okolo jádra bývalého středověkého Brna. Její součástí byla i úprava prostranství na severní straně města v prostoru zrušeného pevnostního pásu (nově vytvořená ulice Joštova).

Co se týče podoby středověkého osídlení, máme je doloženo od 1. poloviny 13. století. Nejstarší městské knihy uvádějí k polovině 14. století na severním předměstí Brna (*Quartum quartale extra civitatem*) osídlení hlavně před Veselou bránou (*Ante portam Laetorum*) a kolem cesty z ní vedoucí. Východněji odsud se rozkládalo v rámci stejné předměstské čtvrti ještě osídlení *Ante portam Cursorum*. O. Vičar (1966, 232–234) se na základě městských rejstříků pokusil tuto zástavbu rekonstruovat, ale pro nedostatek topografických údajů je jeho rekonstrukce pouze orientační a značně hypotetická. V těsné blízkosti Veselé brány a hradeb se patrně nacházely hlavně menší usedlosti, případně hospodářské dvorce zámožnějších měšťanů. Archeologicky jsou doložena i četná výrobní zařízení (cihelna, vápenky apod.; Procházka 2000, 91–92).

V sondě A1 v severozápadní části Opletalovy ulice bylo zachyceno drobné zdivo neznámé funkce, zahloubené do navážek. Jeho možný vztah k hradebnímu systému se nepodařilo objasnit. Dále byl výkop dokumentován až od úrovně 3,40 m od povrchu (v 222,50 m n. m.). V této úrovni byl doložen výkop zahloubený do starších vrstev a geologického podloží (spraše). Jeho funkce je nevyjasněná. Situaci se nepodařilo navzorkovat, ale lze předpokládat, že je výkop vrcholně středověkého stáří. Sonda byla dotěžena do 4,50 m od povrchu.

V další sondě A2, položené v severovýchodní části Opletalovy ulice, bylo dokumentováno souvrství planýrek až do hloubky 2,90 m od povrchu (v 222,20–222,27 m n. m.). Pod nimi byly doloženy výkopy zahloubené do kulturní vrstvy a geologického podloží (půdního typu a spraše). Dva původně rozlišované výkopy byly v průběhu výzkumu ztotožněny, jednalo se o rozměrnější jámu ze 14.–15. století. Jejím dna nebylo dosaženo, sonda byla dotěžena do úrovně 3,80 m. Ze zásypu jámy byl získán početný soubor dobře zachované keramiky, vyzvednuty byly i zlomky skla.

V sondě B1, situované zhruba ve středu Opletalovy ulice ve vozovce při západní straně, byla dokumentována série planýrek – vesměs asi ještě středověkých. Pod nimi byl doložen vrcholně středověký výkop, patrně exploatační jáma nebo jámka, zahloubená do spraše. Její zásyp odpadního organického charakteru přesahoval hranice výkopu a nasedal přímo na spraš; půdní typ byl v této sondě zcela odstraněn. Sonda byla dotěžena do úrovně 4,60 m od povrchu (v 221,85 m n. m.).

V sondě B3 v jihozápadní části Opletalovy ulice byl dokumentován rub eskarpy barokního bastionového opevnění. Dále byla šachta hloubena v navážkách až po úroveň spodní vody (cca do 6 m od úrovně 221,35–221,47 m n. m.). Ve spodní části byl v severní stěně šachty proveden průraz, který patrně doložil opěrný pilíř eskarpy. Interpretace tohoto zdiva je ale vzhledem k užití metodě výzkumu jen velmi hypotetická; sonda je položena přibližně v místech křížení barokního opevnění s původním středověkým hradebním příkopem a je tedy možné, že byla zasažena kontraeskarpa středověkého příkopu a že navážky představují jeho zásyp.

V blízké sondě C1, projektované do dosypané parkové úpravy JAMU na nároží Solniční a Opletalovy ulice, byly nejméně do hloubky 4,50 m od povrchu (222,90 m n. m.) dokumentovány navážky, vyplňující zrušený barokní hradební příkop. Následovaly vrstvy světle hnědého jílu o síle cca 0,70 m, hnědého písku a šterkopísku nejasného původu o síle 0,30 m. Může se jednat o materiál z fluvialních sedimentů, ať již v primární nebo přemístěné poloze, jejich možný přírodní původ zůstává však vzhledem k jejich podloží otázkou pro budoucí bádání. Není vyloučeno, že šterkopísky souvisejí se zavodňovacím příkopem. Pod nimi byla totiž dokumentována hnědá hlína o mocnosti 1,50 m, snad mírně promísená pískem, která nahodile obsahovala úlomky cihel různé frakce a drobné uhlíky. Její proveniencí opět není jasná, může se jednat o náplavu v primární poloze, do níž se dostaly v malé míře antropogenní příměsi, nebo o totéž přemístěné člověkem. Podobná uložení byla zachycena i ve spodních partiích sondy C2. Ke spolupráci se bohužel nepodařilo včas přizvat geologa. Sonda dosáhla v úrovni 7,20 m spodní vody a těžba byla poté zastavena.

Nejvýznamnější nález přinesla sonda C2 ve vozovce při severní straně Solniční ulice na nároží s Opletalovou ulicí. V průzkumné šachtě byly nejprve do hloubky 3,80–4,25 od povrchu (221,60 m n. m.) dokumentovány zasypy příkopu barokního opevnění. Poté byla zasažena klenba cihlového zaklenutého kanálu. Průrazem bylo zjištěno, že byla stoka v západní části druhotně upravena dosud užívaným betonovým vajíčkem. Východní část stoky byla již mimo provoz. Vnitřní světlá výška byla v místech průrazu zjištěna cca 1,20 m, šířka cca 1,10 m. Stoka měla cihlovou podlahu a skláněla se směrem k východu. Ve východní stěně sondy byl proveden průraz až po šikmo se svažující líc eskarpy. Stoka byla k hradební zdi přizděna na spáru, v místech styku byl při průrazu zjištěn zával, který patrně indikuje zděnou větrací šachtu ve stropě stoky (Š1). Stoka byla možná svedena do kolmo navazujícího 2. patra zaklenuté stoky. Opět se jednalo o klenutou stoku s cihlovou podlahou, uvnitř omítnutou. Západní stěna této stoky byla svislá, východní se šikmo svažovala dovnitř, což znamená, že stoka využívá přímo vnitřní líc eskarpy. Vnitřní světlá výška stoky byla 1,67 m, maximální světlá šířka 1,10 m a šířka u dna 0,98 m. Sklon dna u této stoky nebyl téměř žádný, jak ukazují výsledky geodetického zaměření. Všechna dokumentovaná zdiva mají podobnou maltu a rozměry použitých cihel.

Čistě technicky vzato je kanál v obou patrech k hradbě dodatečně přizděn, a může být tedy současný nebo mladší než eskarpa barokního příkopu z 2. poloviny 17. století. Podle písemných pramenů bylo vnitřní bastionové pásmo dobudováno do konce 80. let 17. století (Kuča 2000, 67–71). Po jakou dobu mohl kanál koexistovat s barokní hradbou, nelze při zvolené metodě výzkumu zcela přesně určit, teoreticky může být i zhruba současný. Klenba 1. patra byla zasypana planýrkou příkopu, v nižších partiích byl ale zahlouben do uložení podobné hlinité nejspodnější vrstvě prozkoumané v sondě C1, tedy patrně do dna příkopu, takže by se patrně s výjimkou větráků nacházel pod povrchem i v době funkce příkopu. Protože kanál nevede směrem z hradeb, ale naopak dovnitř, není vyloučeno, že může souviset se zavodňováním příkopu. Přesné určení funkce a stáří se ale neobejde bez podrobnějšího archivního studia. Ke kanálu přinesl další informace výzkum referovaný výše (Česká ulice – akce A076/2006).

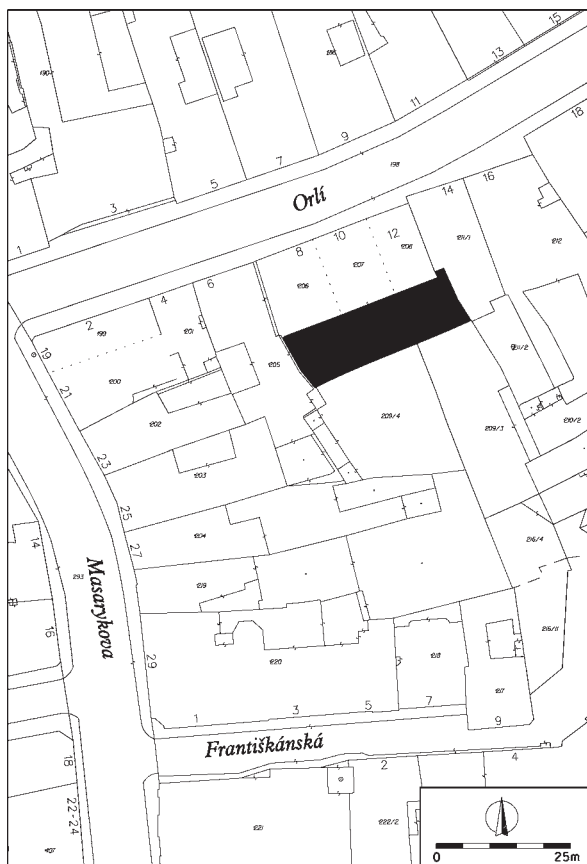
Spodní patro stoky muselo být nejprve vyčištěno od kalů a zásypů až po zavalenou větrací šachtu (viz šachta Š2). Poté se kanál lomil k východu a pokračoval pod dnešní zástavbu. Byly zjištěny ještě dvě větrací šachty (šachta Š3 a Š3a). Kanál byl pro stavební účely posouzen statikem, prozkoumán kamerovým průzkumem a geodeticky zaměřen (Geocomp, spol. s r. o.). Ze zásypu byl vyzvednut soubor dýmek, souvisejících patrně s blízkými kasárnami (Kuča 2000, 72). Pokračování kanálu je přístupné z budovy Nejvyššího správního soudu (Moravské nám. 6), kde je do něj napojena spádovým funkčním stoka. Barokní stoka je zde parně přerušena suterenními zdívy budovy Solniční 4.

Šachta 2 při rozhraní parku a chodníku v jižní části Opletalovy ulice byla cíleně vyhloubena pro vyčištění zasypané větrací šachty. V horní části bylo zdivo proraženo kanalizací.

Šachta 3 v jižní část Opletalovy ulice ve vozovce při východní straně byla cíleně hloubena pro vyčištění další zasypané větrací šachty, vedoucí ze spodní kanalizační chodby. Šachta byla v horní části narušena inženýrskými sítěmi, takže byla dokumentována pouze západní strana do úrovně 1,70 m od povrchu (v 221,20 m n. m.) (Zapletalová 2006d).

Orlí ulice 10, parc. č. 207, 209/3, 209/4 (akce A046/2006). Středověk, novověk. Město, sídliště. Záchranný výzkum.

V souvislosti s výstavbou lékařských ordinací byl v prostoru dvorku domu Orlí ulice 10 proveden v létě 2006 záchranný archeologický výzkum.

Obr. 31. Orlí 10 (A046/2006). Vyznačení plochy výzkumu. Orlí-Str. 10 (A046/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche.

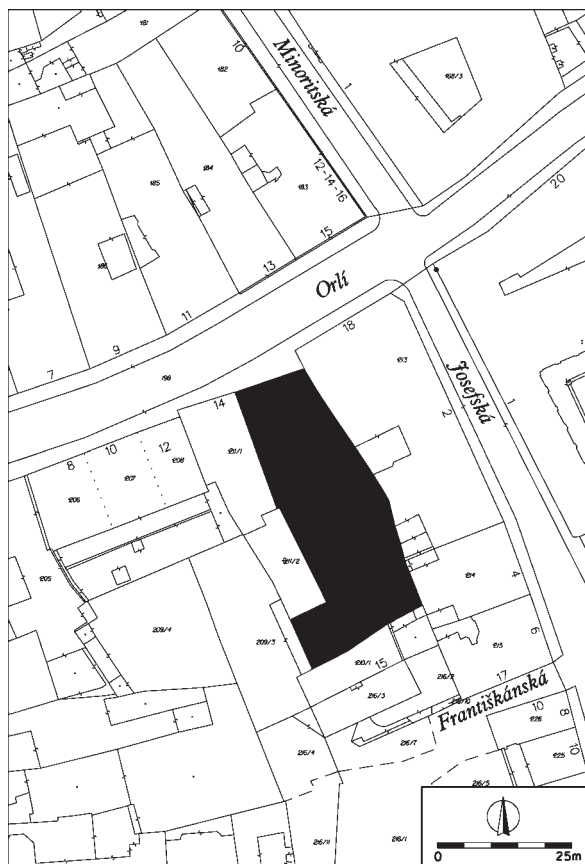
Přestože byly původní středověké domy zbourány v 50. letech 20. století, zůstaly v prostoru dvorku některé plochy nedotčené. Největším nálezem je pozůstatek dvou fází suterénu dřevohliněného domu. Starší byla postavena již v závěru 12. století a mladší v první polovině 13. století. Jde o prozatím nejstarší nálezy svého druhu v Brně. V poslední etapě plošného výzkumu se nám podařilo odkrýt osídlení z druhé poloviny 12. století, které v průběhu 13. století převrstvila zděná zástavba. Ojedinelým nálezem je pozůstatek základů zděného domu, který náležel k nejstarším svého druhu v Brně.

Výzkum je v současnosti ve fázi zpracování, proto o něm bude referováno později (Kolařík – Peška – Polánka – Sedláčková – Zapletalová – Zůbek 2006).

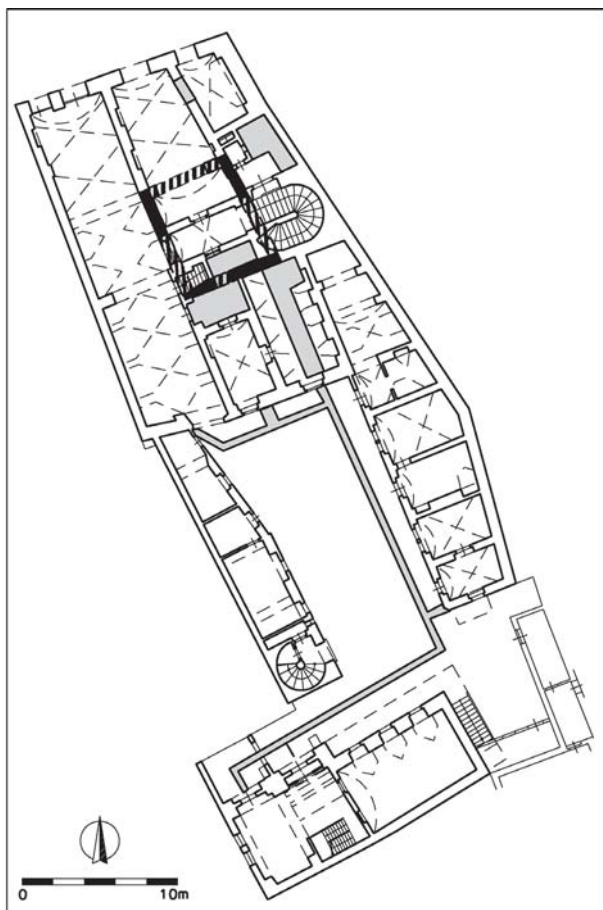
Orlí ulice 16, parc. č. 210/1, 210/2, 212 (akce A001/2006). Středověk, novověk. Město, sídliště. Záchranný výzkum.

Akce byla vyvolána celkovou rekonstrukcí objektu na Orlí ulici 16 v Brně, realizovanou firmou Prelax, s.r.o., Přerov. Vlastní záchranný výzkum byl proveden po dohodě s vlastníkem objektu a jeho terénní část byla uskutečněna v měsících lednu až srpnu 2006. Objekt je situován v historickém jádru Brna v ulici Orlí, jedná se o historickou stavbu se středověkým jádrem.

Vlastní archeologický výzkum sestával z dokumentace řezů výkopů pro inženýrské sítě a částečné preparace terénních situací v průběhu snižování podlah 1. NP a hloubení

Obr. 32. Orlí 16 (A001/2006). Vyznačení plochy výzkumu. Orlí-Str. 16 (A001/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche.

Obr. 33. Orlí 16 (A001/2006). Šedě vyznačeny sledované výkopy, černě dům z 2. poloviny 13. století.

Orlí-Str. 16 (A001/2006). Verfolgte Aushübe sind grau, das Haus aus der 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts schwarz bezeichnet.

výtahové šachty. V rámci výzkumu byla provedena i dílčí dokumentace obnažených historických stavebních konstrukcí, sestávající z fotografické a kresebné dokumentace jednotlivých úseků zdí a odebírání vzorků pro dendrochronologickou analýzu. Kompletace do podoby závěrečné nálezové zprávy bude záviset na případném získání finančních prostředků na zpracování.

Ulice Orlí byla vyměřena již v době založení města, nicméně počátkem 20. století byla částečně rozšířena. Původní průběh ulice si dodnes zachovává jižní část a částečně i severní fronta v západní části (podrobněji Vičar 1965, 276–277; stabilní katastr z roku 1825). Geomorfologicky se objekt Orlí 16 nachází na mírném, k východu skloněném svahu, směřujícím k vodoteči Ponávky.

Z archeologického hlediska je velice důležitá okolnost, že při ulicích Orlí, Josefské a Františkánské bylo v minulosti zachyceno tzv. předlokační osídlení, přesněji sídlištní aktivity sahající před založení města (Procházka – Loskotová 1999, 169–188). Celý tento prostor je tedy jedním z nejvýznamnějších archeologických terénů v historickém jádru Brna. V minulosti již v blízkosti předmětného prostoru proběhla řada archeologických výzkumů – Orlí ulice 3, Orlí 16 – vstupy do kolektoru, Františkánská ulice 9, Masaryko-

va ulice 27, rekonstrukce Františkánské ulice, Josefská ulice 7 a 8, sondy v prostoru tzv. Římského náměstí a další drobné akce (Cejnková – Loskotová 1992; Peška 1997, 1999; souhrnněji Procházka 2000). Tyto výzkumy kromě nálezů z období existence středověkého města zachytily i zmíněný sídlištní horizont z 12. století – tedy před jeho založením (lokací). V souvislosti s obdobnými nálezy v prostoru ulic Radnická, Starobrněnská a Petrova je dnes již zcela zřejmá skutečnost, že toto osídlení hrálo významnou roli při zakládání Brna počátkem 13. století (Procházka – Loskotová 1999, 181). V současnosti je už patrné, že se nálezy z 12. století koncentrují v prostoru raně středověké komunikace mezi někdejšími branami Starobrněnskou a Měninou (dnešní ulice Starobrněnská, Zelný trh, Orlí). Lze předpokládat, že v prostoru při těchto ulicích existují i další zachované situace, jež osídlení z 12. století dokumentují, a to nejen v prostranstvích zástavby, ale i pod současnou komunikací (vozovkou).

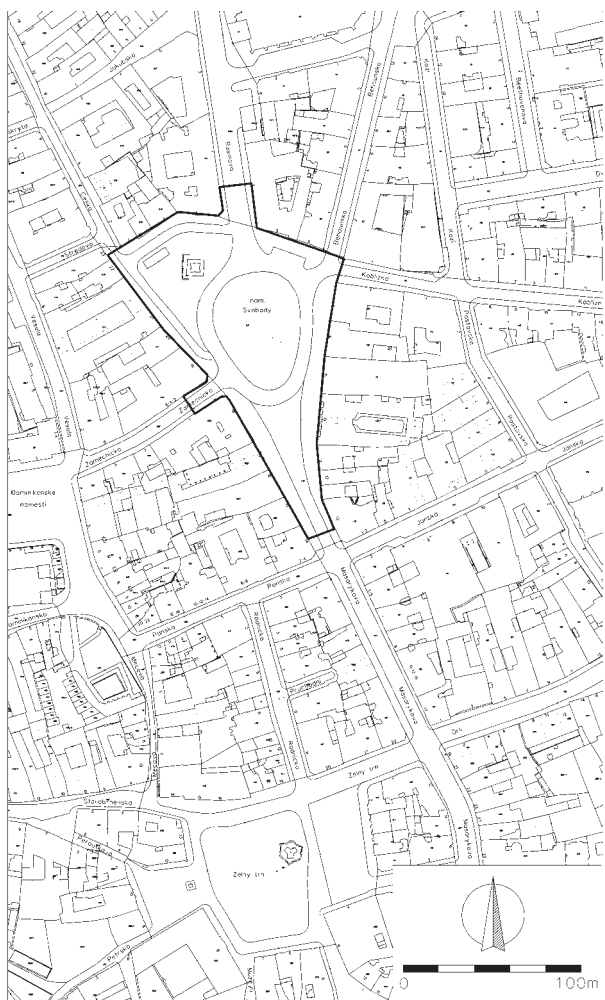
Archeologickým výzkumem v prostoru objektu Orlí 16 byla učiněna řada zajímavých zjištění. Původní terén s komunikačním souvrstvím a s řadou odpadních objektů byl dokumentován cca 1 m pod úroveň dvora. Při výkopu výtahové šachty bylo dokumentováno souvrství ležící na půdním typu. Pod souvrstvím se nacházely archeologické nálezy z poloviny 12. století. Při výkopu kanalizace v 1. NP zadní části uličního traktu byl dokumentován zasypaný suterén dřevohliněného domu z 1. poloviny 13. století. Patrně nejzajímavějšími movitými nálezy získanými v rámci výzkumu Orlí 16 jsou zlomky reliéfních komorových kachlů s rytířskými motivy, odkryté při snižování přízemí objektu při ulici.

V rámci dílčí dokumentace obnažených historických stavebních konstrukcí, která se soustředila zvláště na období gotiky, byl upřesněn rozsah dochovaných středověkých zdí a stavební vývoj domu v tomto období. Za pozornost stojí zvláště dokumentace středověkých zdí ve 2. NP uliční budovy, které byly v rámci SHP považovány za mladší. Za poměrně unikátní lze považovat dochování části přízemí gotického domu z 13. století v 1. NP s částečně zachovaným okenním otvorem, vyzděným z maloformátových cihel. V Brně jsou domy z tohoto období doloženy, s výjimkou Staré radnice a Minoritské ulice 2 a několika dalších spíše tušených příkladů, pouze v úrovni sklepů. Při dokumentaci průčelí byly v úrovni 1. NP zachyceny tři fáze průjezdu do objektu. Celkově lze říct, že výzkum výrazně upřesnil zvláště stavební vývoj domu ve středověku (Kolařík – Peška 2006).

Rašínova ulice, Náměstí Svobody, Zámečnická ulice, parc. č. 528, 537, 549/1 (akce A093/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Až do podzimu 2006 pokračoval archeologický výzkum spojený s rekonstrukcí náměstí Svobody, který se v menší míře dotkl také prostoru ulic Rašínovy a Zámečnické.

V současné době se výzkum nachází ve fázi zpracování, proto o něm budeme referovat později (Polánka – Zůbek 2006c).

Obr. 34. Rašínova, náměstí Svobody, Zámečnická (A093/2005). Vyznačení plochy výzkumu. Rašínova-Str., Platz náměstí Svobody, Zámečnická-Str. (A093/2005). Bezeichnung der Grabungsfläche.

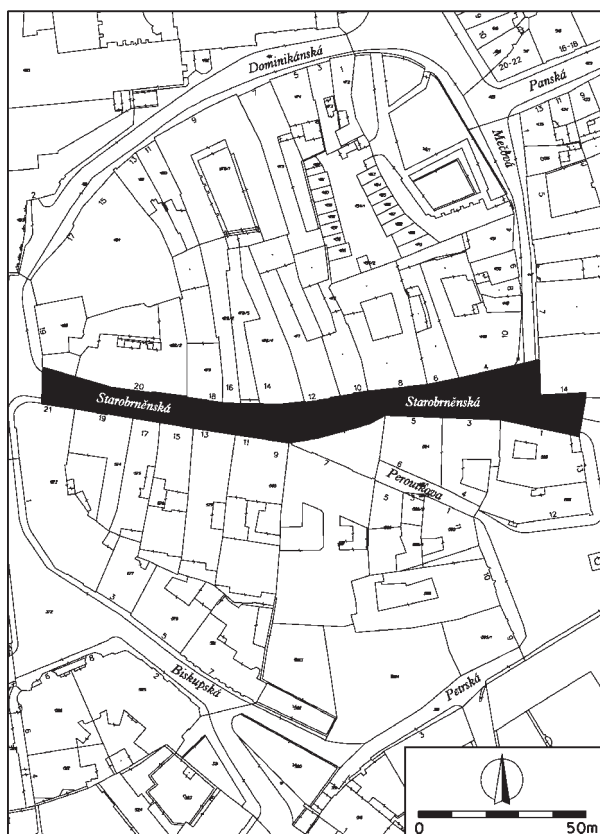
Starobrněnská ulice, parc. č. 392 (akce A047/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Komplexní regenerace historického jádra“, Starobrněnská ulice, p. p. č. 392, k. ú. Brno-město. Terénní část výzkumu proběhla během léta 2006.

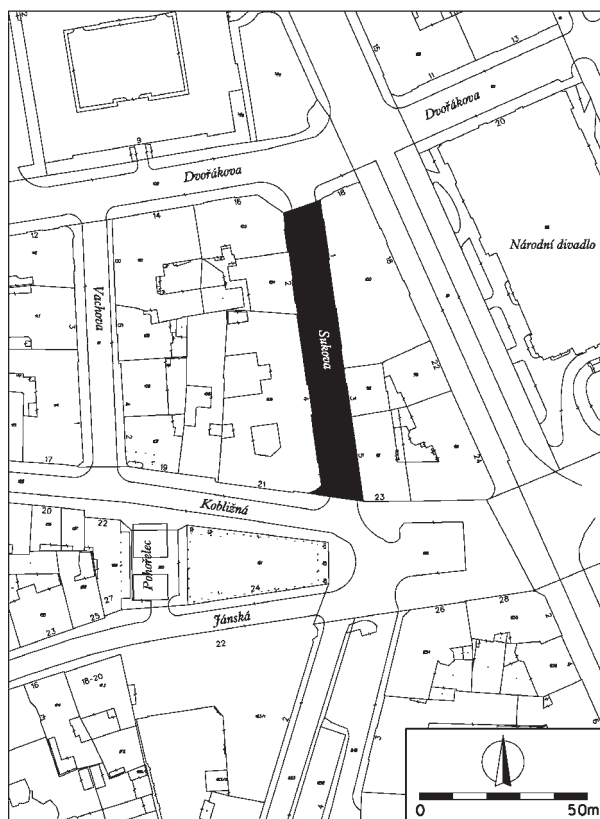
V současné době se archeologický výzkum nachází ve fázi zpracování, proto bude podrobněji o jeho výsledcích referováno později (Kolařík - Merta - Polánka - Sedláčková - Zúbek 2006b).

Sukova ulice, parc. č. 101 (akce A056/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Výzkum byl vyvolán celkovou rekonstrukcí povrchu na Sukově ulici a souvisejícími přeložkami inženýrských sítí. Zkoumán byl celý prostor ulice Sukovy. Tato ulice v dnešní podobě vznikla až v souvislosti s velkou asanací na počátku 20. století. Předcházela jí ulička při hradbě, směřující ke středověkému Koňskému trhu východně jezuitského (dříve herburského) kláštera a pozdějších kasáren. V 18. století nesla

Obr. 35. Starobrněnská (A047/2006). Vyznačení plochy výzkumu. Starobrněnská-Str. (A047/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche

Obr. 36. Sukova (A056/2006). Vyznačení plochy výzkumu. Sukova-Str. (A056/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche.

tato ulička název Za hradbami nebo U Nové brány, jež byla postavena v místech středověké Branky roku 1787 (Fłodrová 1993, 230; Vičar 1965, 275). Její východní hranici tvořila středověká městská hradba, jejíž průběh přibližně kopíruje i dnešní východní strana ulice. Západní fronta byla ale předsunuta oproti dnešní o cca 7 m směrem do komunikace. Pozůstatky gotické až barokní zděné zástavby a předcházející zástavby dřevohliněné, popř. ještě doklady hospodářského zázemí těchto domů se tedy v prostoru dnešní ulice dochovaly až do let 2003–2005, kdy byl ražen sekundární kolektor K7 a jeho postranní rozrážky (Peška – Zapletalová – Sedláčková 2005). Ty a související vstupy a přeložky inženýrských sítí archeologický terén značně poškodily, přesto ale lze konstatovat, že se archeologické situace v některých místech dochovaly mezi stropem kolektoru a podsypy pod vozovku, po obou stranách mezi kolektorem a sklepy stávající zástavby a někdy i pode dnem kolektoru, kde je nenarušily inženýrské sítě. Sukovu ulici je tedy i přes plošný odkryv nadále třeba považovat za území s archeologickými nálezy ve smyslu zákona č. 20/1987 Sb. ve znění pozdějších předpisů a bude se jich i v budoucnu týkat povinnost provést záchranný výzkum v případě zemních zásahů do terénu.

Po geomorfologické stránce leží zkoumaný prostor na svahu klesajícím k východu směrem k dnes zaniklé Ponávce a Svitavskému náhonu a k jihu směrem ke Koblížné ulici. Dnešní povrch se nachází v nadmořské výšce okolo 207,00–210,00 m n. m. Geologické podloží zde podobně jako v historickém jádru Brna tvoří kvartérní sprašové návěje, střídané pohřbenými půdními horizonty. Na jejich povrchu bývá obvykle místy zachován i nejmladší holocénní půdní horizont.

Výzkum byl veden převážně plošně v součinnosti se zemními pracemi stavby; byla sledována skrývka starých komunikačních podsypů a vzhledem k poničení terénu v této úrovni byly začištěny pouze situace s dochovaným archeologickým terénem. Výsledky výzkumu byly ovlivněny dvěma skutečnostmi, a to hloubkou skrývky, jen výjimečně překračující úroveň cca 0,70 m od povrchu, a zároveň značným poničením terénu recentními inženýrskými sítěmi. Výzkum započal výkopem plynovodu, jehož stěny však profaly pouze zapískované výkopy pro starší inženýrské sítě, resp. v severní části i betonovou směsí zalitou sondu. Následně po odstranění vozovky postupovala skrývka a navazující výzkum od jihu k severu. Jediným hlubším zásahem při této stavbě byl výkop v jihovýchodní části ulice, jenž prořezal úzký cihlový zaklenutý kanálek, ústící patrně do stoky v Koblížné ulici. Ta byla opakovaně zachycena při výzkumu kolektoru (Peška – Zapletalová – Sedláčková 2005, 24, 29, 34, 45). Kanálek měl vnitřní světlou výšku 1,10 m a vnitřní světlou šířku 0,48 m. Nebyl zanesen žádnými kaly, proto lze usuzovat na funkci buďto vodovodní štolky, nebo dešťové kanalizace. Byl patrně zahluoben do zásepů středověkého výkopu, které se podobaly běžným komunikačním vrstvám. Podobná situace byla zachycena i v ražbě kolektoru na počátku Koblížné a Sukovy ulice v těžní šachtě TŠ 6 a první stropní rozrážce (Peška – Zapletalová – Sedláčková 2005, 21–23, 48–49, 60). Tyto situace svědčí o exploatačním využití prostoru při obvodu města v jeho počátcích (těžba hlíny pro stavebnictví, cihlářství, hrncářství atd.) a následném zanášení nebo zavážení odpadem, v jed-

nom případě snad i o blízkosti obtěžujících či nebezpečných řemesel (v tomto případě koželužství).

V nejnižší části ulice byla zachycena ještě různě stará zdíva původně gotického sklepa, zkoumaného při ražbě kolektoru (řez P42 až P53) a v přeložkách plynovodu (S15). Sklep byl označen jako místnost 01 (Peška – Zapletalová – Sedláčková 2005, 28–29, 60–61, 86) a byl rekonstruován jako původně plochostropý, o rozměrech cca 10 × 9 m. Kromě kamenných obvodových zdí byla doložena v sondě S15 i odkládací nika z vysokých cihel. Dodatečně, snad v renesanci, byl tento sklep zaklenut. Při rekonstrukci ulice byl začištěn malý úsek kamenného metabazitového zdiva, spojeného žlutou maltou (s. j. 901), jenž je ztotožnitelný s východní obvodovou stěnou sklepa 01. Ostatní cihlová nebo převážně cihlová zdíva různé konstrukce souvisejí patrně se zaklenutím tohoto sklepa nebo s dostatečně nezkoumanými prostorami východně od sousední sklepní prostory 02. Všechna zmíněná zdiva patří bezpochyby domu při nároží s Koblížnou ulicí, jehož nejstarší zděná stavební fáze byla postavena v blíže neurčené době okolo roku 1300. Hypoteticky je možné, že se jedná o nárožní dům u Branky, zvaný ve 14. století cum magna stuba (Vičar 1965, 269; 1966, 261).

Díky ražbě kolektoru je známo, že na sklepní prostor 01 navazoval sklípek 02, patrně až barokního stáří, jenž dodatečně propojil gotické jádro 01 s dalším gotickým jádrem, označeným jako sklepy 03 a 04, a s dodatečně přizděnou cihlovou prostorou, snad lednicí. Severně od těchto sklepů se patrně nacházela nepodskepená část domu s dodatečně vloženým sklípkem 05 (Peška – Zapletalová – Sedláčková 2005, 86–87). Většina těchto konstrukcí se však při skrývce na povrchu neprojevila. Zachyceno bylo pouze cca 20 m od uliční čáry Koblížné ulice severozápadní nároží cihlového zdiva, navazující na příčku dokumentovanou v ražbě kolektoru v rámci sklepní prostory 03. Severní stěna tohoto nároží může být totožná s cihlovým zdivem malého sklípku vloženého do gotické prostory 04. Drobnou prostorovou odchylku lze přičíst na vrub nepřesným geodetickým metodám použitým při výzkumu kolektoru, sklípek by tak měl poněkud větší rozměry (vnitřní světlost cca 2 × 2,5 m). Obtížně určitelná je i funkce zdiva zachyceného poněkud severněji. Patrně neodpovídá zachyceným sklepním zdivům a bude poměrně mladé (obsahuje kolkovanou cihlu). Může se jednat o základ nadzemní příčky. Další dokumentované zdivo by mohlo vymezovat dodatečně vložené drobné prostory v rámci sklepa 04. Dokumentované vyvápňení východnější prostory může být omítka nebo stopy po deponování vápna. Tyto zdi se však v ražbě kolektoru vysledovat nepodařilo.

Celkově všechna zmíněná zdiva postupně vytvořila rozsáhlý domovní trakt, jenž se dožil asanace (Peška – Zapletalová – Sedláčková 2005, 87, tab. I/6). Stávající budova bývalé Bářské a hutní společnosti byla postavena v roce 1922 (Svoboda – Černoušková 2001).

Oba v ražbě kolektoru dokumentované dřevohliněné suterény, jež předcházely zděným gotickým jádrům, se v úrovni dosažené při rekonstrukci ulice neprojevily. Totéž vesměs platí i o dokladech hospodářského zázemí, patřícího k tomuto městišti (jímký), které byly dokumentovány severně zástavby (Peška – Zapletalová – Sedláčková 2005, 87).

Další zdiva byla dokumentována až při severní hranici parcely domu č. 4. Jde o starší smíšené zdivo, patrně základ

nepodsklepené části domu, vymezující původní uliční čáru, a mladší sklípek, který průběh tohoto zdiva porušil. Do ražby kolektoru zdiva nezasáhla, v těchto místech byla zaznamenána jen rozměrná nepravidelná jáma zasypaná zvrstvenou destrukcí po dřevohlíněné zástavbě. Prostorově by tato situace odpovídala uloženinám mezi zmíněnou superpozicí zdiv. Ztotožnění je ale velmi nejisté, neboť se může jednat jak o superpozici více výkopů, tak i o nesourodý zásyp jednoho výkopu.

Sklon terénu v ulici byl v minulosti srovnán. Zatímco ještě před severním koncem dnešního domu Sukova 4 byly zachyceny zbytky středověkých a novověkých výkopů v půdním typu, severněji se dochovala už jen spraš, a to ve sledované úrovni pouze v malém útržku. Většinu zmíněných výkopů představují drobné a mělké zásahy, vesměs interpretovatelné jako sloupové jamky. Žádný z nich se nepodařilo ztotožnit s hloubkovými výkopy zachycenými v ražbě a rozrážkách kolektoru. Pouze dva z nich se podařilo smysluplně navzorkovat. Vyzvednutá keramika patří 13. století. Tyto jámy patrně dokládají nepodsklepenou dřevohlíněnou zástavbu. Výjimky představují dvě novověké jámy, jež zasáhly do ražby kolektoru, jejichž stáří se však nepodařilo jednoznačně vyřešit. Keramické nálezy zachráněné dělníky z různých situací při ražbě lze klást do 16.–18. století.

Pozůstatky zástavby zkoumané při severním konci domu Sukova 4 v kolektoru nebyly zachyceny a lze tedy konstatovat, že se jedná o základová zdiva a podlahu nepodsklepeného domu. Zdiva jsou podle svého charakteru i podle stratigrafie novověká, patrně až z 18.–19. století.

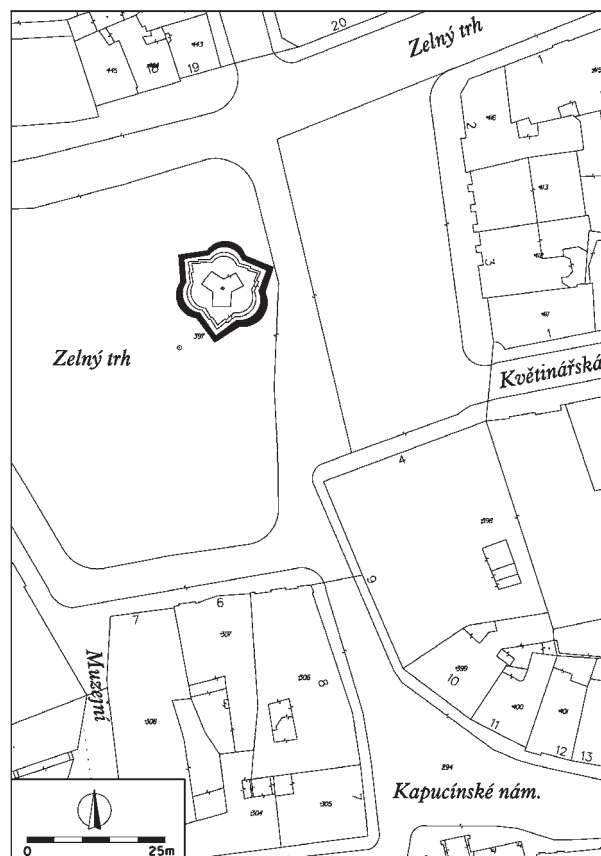
Ze zástavby severní části ulice byl zachycen pouze malý útržek cihlového zdiva při parcelní hranici domu Sukova č. 2, vymezujícího ze severní strany zasypanou prostor, kterou se nepodařilo ztotožnit s žádnou situací z kolektoru. Dnešní dům pochází opět z počátku 20. století (Svoboda – Černoušková 2001).

Celkově poznatky získané výzkumem při výstavbě kolektoru i při rekonstrukci ulice bohužel odpovídají pouze takovému metodickému postupu, který obě tyto stavby dovolily aplikovat. V obou případech je ztížena možnost sledovat prostorové a stratigrafické vztahy zachycených sídelních aktivit a možnost datace a obecně odběr movitých nálezů. Poznamenána časovou tísní a u kolektorů i sníženou viditelností a bezpečnostními podmínkami bývá také kvalita dokumentace. Informace získané takovýmto způsobem nejsou sice zcela bez významu, nesplňují ale obvykle dnešní požadavky na kvalitu archeologických pramenů. Vzhledem k tomu, že stavební zásahy i záchranný archeologický výzkum zpravidla způsobují nevratný zánik archeologického terénu, je žádoucí v předstihu před další ražbou kolektoru provádět plošný záchranný výzkum celé dotčené ulice (Zapletalová 2006e).

Zelný trh, parc. č. 397 (akce A063/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti se zajištěním statiky kašny na Zelném trhu proběhl v létě 2006 záchranný archeologický výzkum.

Výkopové práce odhalily základové zdivo kašny. Dokumentovány byly vesměs středověké výkopy neznámé funkce. Zachyceno bylo také stejně staré souvrství komunikačních a odpadních vrstev (Kolařík – Polánka – Zůbek 2006b).

Obr. 37. Zelný trh (A063/2006). Vyznačení dokumentovaného výkopu. Zelný trh (Krautmarkt) (A063/2006). Bezeichnung des dokumentierten Aushubs.

Zelný trh, parc. č. 397 (akce A115/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V listopadu 2006 byla sledována těžba zásypu historické studny v severovýchodní části Zelného trhu za účelem její prezentace.

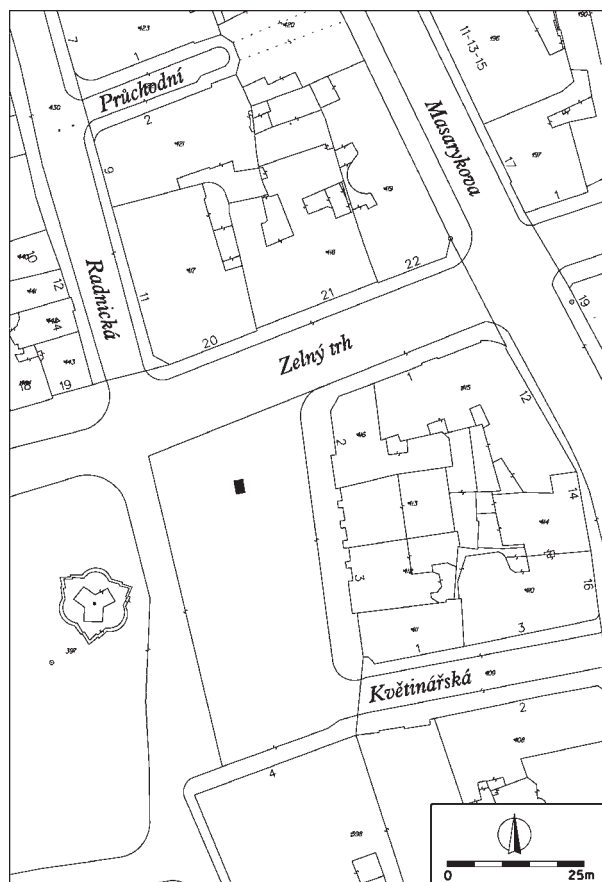
Studna se nachází v ploše náměstí Zelný trh, které bylo patrně tržištěm už ve 12. století, protože se kolem tohoto prostoru koncentruje osídlení z této doby a v listině z roku 1293 i v příjímích měšťanů se ožívá antiquum forum (Procházka 2000, 106–107). Prostor náměstí je ovšem poničen a odpad z doby nejstaršího sídelního horizontu se zde nedochoval. Zachovány jsou až kulturní vrstvy z 1. poloviny 13. století, a to vesměs pouze ve východní části náměstí. Je to dáno komunikačními úpravami plochy náměstí a odstraňováním blátivých nánosů, doložených od 14. století i písemně (Procházka 2000, 98); těmto zásahům podlehl na velké části náměstí i půdní horizont. Pochopitelně se tak dělo v důsledku předláždění až do 20. století. Prozatím však neznáme z plochy náměstí ani zahloubené aktivity odpovídající nejstaršímu sídelnímu horizontu a předpokládáme tedy, že jeho plocha ve 12. století ještě nebyla zastavěna (Peška – Zapletalová – Sedláčková – Štourač 2005, 12–13).

Vlastní studna byla zachycena nejprve v ražbě kolektoru ve 33 m staničení. Při této příležitosti byla dokumentována část kamenného roubení a výkopu pro studnu. Poté byla její horní část narušena ještě v sondě S5, vstupu inženýrských

síti do kolektoru (Peška – Zapletalová – Sedláčková – Štourač 2005, 16, 30). Studna byla nade vší pochybnost veřejná. Dobu jejího vzniku se v době stavby sekundárního kolektoru K18 určit nepodařilo, je však patrně ještě středověká. Je vyznačena na Beyerově – Zeiserově kavalírní perspektivě „Obléhání Brna Švédy r. 1645“ (MuMB i. č. 2284), kde má dřevěnou nadzemní konstrukci a zastřešení. Studna sloužila hluboko do novověku, je vyznačena na Anneisově – Zehentnerově mapě Brna z roku 1784 (MZA D22, i. č. 364) a na mapě Brna z roku 1828 (Polánka 2005, obr. 5). Podle literatury (Anonym 1927, 25) byla zasypana až v 80. letech 19. století (spolu se Zlatou studní na styku ulic Jezuitské a Běhounské jako poslední dvě veřejné studny). Na vedutě Josefa Maserleho z roku 1768 (MuMB, i. č. E 16361; Polánka 2005, obr. 6) je tato studna vyobrazena s ozdobně kovanou mříží a stříškou na kamenicky zpracované okrouhlé nadzemní obrušnici.

Po geomorfologické stránce leží náměstí na východním svahu klesajícím od Petrova směrem k Ponávce a jeho dnešní povrch se nachází v nadmořské výšce cca 220,50–227,00 m n. m. Geologické podloží zde tvoří kvartérní sprašové návěje, střídané pohřbenými půdními horizonty; na jejich povrchu se místy zachoval i nejmladší holocénní půdní horizont.

Zásyp studny byl odtěžen na úroveň 11 m od stávajícího povrchu dlažby (ten v 220,02–220,18 m n. m.), tedy zhruba do 209,20 m n. m. Nebylo dosaženo případných zbytků středověkých zásypů ani dna studny. Nepodařilo se tedy v této fázi výzkumu určit dobu jejího vzniku. Oproti předchozí

Obr. 38. Zelny trh (A115/2006). Vyznačení sondy. Zelny trh (Krautmarkt) (A115/2006). Bezeichnung des Suchschnitts.

příležitosti k výzkumu se ale podařilo zpřesnit poznatky o její konstrukci a stavebních fázích. Ukázalo se také, že kolektor studnu narušil v mnohem větší míře, než se podařilo při jeho ražbě zdokumentovat. Zasáhl v úrovni 2,80 až 6,50 m zhruba dvě třetiny jejího půdorysu.

Oproti dokumentaci z kolektoru bylo zjištěno, že cihlový pas ze sondy S5 nebyl zaslepující statickou konstrukcí, jak se původně předpokládalo, ale mírně vyklenutým podkladem pod ozdobnou kamennou nadzemní obrušnici (s. j. 900). Původní středověké roubení studny, vyzděné z kamenů na hlínu (s. j. 902 = A005/2003 – 901 = 974), bylo kvůli úpravě nadzemní části v horní partii dozděno zhruba o 0,20–0,40 m cihlami, spojovanými na šedobílou maltu (s. j. 901). Místy byl stejnou maltou a cihlami vyspraven i vnitřní líc roubení, hlavně v horní části studny. Cihlová konstrukce nebyla odkryta celá, takže neznáme její půdorys. Při překrývání studny byla zdokumentována jižní část této úpravy, v níž byl vně i zevnitř studny zaznamenán zaslepený vertikální otvor (vpusť?). Protože si jeho umístění uvnitř a vně studny půdorysně neodpovídá, lze předpokládat, že otvor zdívkou procházel šikmo. Jeho přesný význam se prozatím nepodařilo určit ani po prostudování odborné studnařské literatury (Pštross – Pštross 1959).

V dozděné horní části roubení na styku s původním roubením byly zjištěny tři trámové kapsy. Vzhledem k jejich umístění lze předpokládat, že byly původně čtyři a jihozápadní kapsu zničila již zmíněná přípojka ke kolektoru. Dokládají to dva vodorovně ložené souběžné trámy, probíhající ve směru V–Z. Zbytky po trámu se dochovaly pouze u severnějších kapes, ze severozápadní byl vyzvednut dendrochronologický vzorek. Funkce těchto trámů vzhledem k jejich umístění pod cihlovou konstrukcí uniká poznání. Pokud by byly doloženy v rámci kamenného roubení, patrně by se dalo uvažovat o původním rumpálu. Takto je nutno pomýšlet opět spíše na lešení. Novodobé čerpací zařízení v rámci kované mříže vyobrazené na vedutách (vyobrazeny v Anonym 1927) by také svědčilo spíše pro kladku nebo vahadlo.

Zbytek dubového trámu byl odeslán na dendrochronologickou analýzu (Ing. M. Rybníček), měl však malý počet letokruhů. Při porovnání s moravskou standardní dubovou chronologií by se jako nejpravděpodobnější rok nejmladšího letokruhu jevil rok 1841. Vzorek ale neobsahoval hranici bělového dřeva, následovalo by tedy minimálně 5 nebo i více dalších letokruhů. Kvůli malému počtu letokruhů však není toto datum průkazné a vyžadovalo by ověření sérií dalších vzorků ze stejné konstrukce, což však v tomto případě není reálné. Dřevo však už vzhledem k zachovalosti a funkční poloze nemohlo být středověké.

Další trámové kapsy byly zjištěny v kamenném roubení. V úrovni cca 6 m od povrchu byla zjištěna zazděná kapsa v jižní stěně. Nebyla však zaznamenána při hloubení, ale až dodatečně z dotěžené úrovně, takže se jí podařilo z bezpečnostních důvodů zdokumentovat jen velmi rámcově (ze svislého žebříku). Možnou protilehlou trámovou kapsu v severní stěně roubení pravděpodobně zničila už ražba kolektoru. Další trámové kapsy byly zaznamenány v hloubce 9,50 m od povrchu. Tyto trámové kapsy jsou patrně pozůstatkem lešení s povalovou konstrukcí, které bylo po dokončení roubení odstraněno.

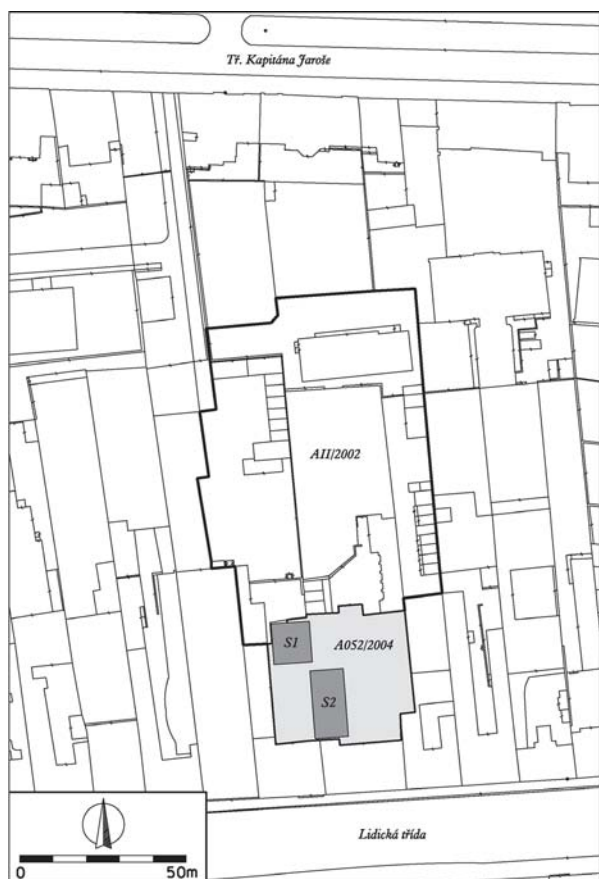
Při eventuálním pokračování těžby bude opět nutný archeologický dohled a dokumentace případných středověkých zásypů a základového věnce u dna, včetně odběru dendrovzorků. Před případnou úpravou pro prezentaci by bylo vhodné studnu geodeticky zaměřit, protože se konstrukční detaily (trámové kapsy aj.) vzhledem k metodě výzkumu nepodařilo zdokumentovat exaktně. Vhodné by bylo přizvat ke spolupráci i geologa pro přesné určení provenience stavebního kamene (Zapletalová – Štourač 2007).

K. ú. Černá Pole

Lidická ulice 12 a 14, parc. č. 3646–3656 (akce A052/2004). Novověk. Město. Záchranný výzkum

V roce 2006 bylo ukončeno zpracování archeologického výzkumu, který proběhl v roce 2004 v souvislosti s rekonstrukcí dvorany domů Lidická 12 a 14 při dostavbě Městského divadla.

Archeologický výzkum potvrdil, že terén je v daném prostoru do hloubky 2 až 3 m tvořen recentními navážkami. Z geologického podloží se podařilo zachytit pouze jeho svrchní část. Představoval ho půdní typ dosedající na sprašovou návěj. Na profilu P1 byla do něho zahlobena blíže neurčená jáma. Její výplň neposkytla žádný datační materiál. Na půdní typ dosedala navážka, sestávající hlavně z přemístěného půd-

Obr. 39. Lidická 12, 14 (A052/2004). Vyznačení plochy staveniště a sledovaných sond.
Lidická-Str. 12, 14 (A052/2004). Bezeichnung der Baustelle und der verfolgten Suchschnitte.

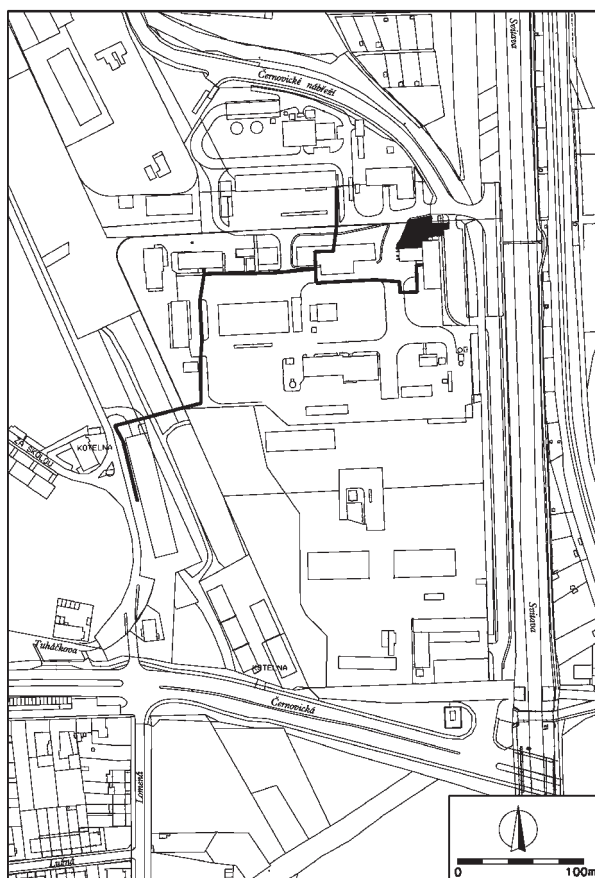
ního typu. Registroval ji už výzkum z roku 2002 (Zůbek 2002). Poskytla materiál datovaný do středověku a novověku. Jde však velice pravděpodobně o druhotné přemístění. Navážku je asi nutné spojovat s terénními úpravami prostoru v 19. století (Polánka – Zůbek 2006d).

K. ú. Komárov

Černovické nábřeží 10, parc. č. 148/1 (akce A088/2006). Novověk. Plužina. Záchranný výzkum.

V souvislosti se stavebními úpravami parkoviště a zpevněných ploch v areálu firmy Linde Gas, a s., na Černovickém nábřeží 10 (k. ú. Komárov) byl pro možné porušení archeologických situací při zemních pracích společností Archaia Brno, o. p. s., proveden v období od listopadu 2006 do ledna 2007 záchranný archeologický výzkum formou dohledu nad výkopovými pracemi.

Geomorfologicky se lokalita nachází v ploché inundaci Svitavy, na pravém břehu jejího regulovaného koryta, v nadmořské výšce cca 197–198,00 m. Podloží je zde tvořeno hlinitopísčitymi fluvialními sedimenty. Před regulací toku řeky Svitavy v letech 1847–1851 ležela popisovaná lokalita na jeho levém břehu v západní části katastru Černovic, 700 m severozápadně od intravilánu obce, a tvořila součást hospodářského zázemí středověké vsi. Až do 50. a 60. let sloužily

Obr. 40. Černovické nábřeží 10 (A088/2006 a A089/2006). Vyznačení sledovaných výkopů.
Černovické nábřeží 10 (A088/20 und A089/2006). Bezeichnung der verfolgten Aushübe.

zdejší pozemky jako polnosti (trať Zelnice, něm. Krautgarten). Teprve tehdy zde byl vystavěn komplex plynárny. Od roku 1966 bylo území začleněno do katastru Komárova.

Sledované výkopové práce zasáhly pouze do hloubky 0,30–0,50 m. Pohybovaly se tak v rámci recentních navážek a stavebních demolic, pocházejících pravděpodobně až z 2. poloviny 20. století a souvisejících s výstavbou a přestavbou plynárenského komplexu. Žádné starší situace na staveništi narušeny nebyly. Zachyceno nebylo ani geologické podloží, které se na základě zjištění při výkopu plynovodu pohybuje na lokalitě v hloubce 0,80 m a více (Kolařík 2007a).

Černovické nábřeží 10, parc. č. 128/1, 128/2, 140/1, 141, 142, 148/1, 481/2, 1659/3, 1659/4 (akce A089/2006). Novověk. Plužina. Záchranný výzkum.

V souvislosti s hloubením výkopu pro střednětlaký plynovod v areálu firmy Linde Gas, a. s., na Černovickém nábřeží 10 a jeho přípojky z ulice Za mostem (k. ú. Komárov, Trnítá) byl vzhledem k možnému porušení archeologických situací proveden společností Archaia Brno, o. p. s., v období od listopadu 2006 do ledna 2007 záchranný archeologický výzkum formou dohledu nad výkopovými pracemi.

Geomorfologicky se lokalita nachází v ploché inundaci Svitavy, na pravém břehu jejího regulovaného koryta, v nadmořské výšce cca 197–198,00 m. Podloží je zde tvořeno hlinitopísčitymi fluvialními sedimenty. Před regulací toku řeky Svitavy v letech 1847–1851 ležela popisovaná lokalita na jeho levém břehu v západní části katastru Černovic, 700 m severozápadně od intravilánu obce, a tvořila součást hospodářského zázemí středověké vsi. Až do 50. a 60. let sloužily zdejší pozemky jako polnosti (trať Zelnice, něm. Krautgarten). Teprve tehdy zde byl vystavěn komplex plynárny. Od roku 1966 bylo území začleněno do katastru Komárova.

Sledované výkopové práce, které byly prováděny pro potřebu uložení střednětlakého plynovodu, zasáhly do hloubky 1,00–1,10 m. Pouze výjimečně při vyhýbání se starším inženýrským sítím byl výkop více prohlouben. Převážnou část výšky odkrytého profilu představovaly recentní navážky, vzniklé pravděpodobně v 50. a 60. letech 20. století při výstavbě areálu plynárny. V navážkách se nahodile nacházely i starší nálezové komponenty, např. středověká dlaždice a bílé polévané kamnové kachle. Terén původních polností byl totiž pro potřebu výstavby plynárny navýšen asi o 0,80–1,00 m, snad z obavy před povodňovou aktivitou Svitavy. Ze stejného důvodu možná vznikl i suchý příkop na západ od areálu plynárny, který spojoval ve směru SZ–JV staré a nové řečiště Svitavy. Žádné starší situace v trase plynovodu zachyceny nebyly. Geologické podloží tvoří středně hnědý hlinitopísčitý fluvialní sediment, který se na většině plochy areálu nacházel pod navážkami v hloubce 0,80–1,00 m. V některých místech nebylo geologického podloží dosaženo ani při dně výkopu, naopak vně, na západní straně areálu plynárny, v místech zahloubeného suchého kanálu se nacházelo hned pod travním drnem.

Zkoumaný prostor patrně sloužil od středověku jako polnost a hospodářské zázemí nedalekých Černovic. K sídelním účelům nebyl pravděpodobně využíván ani v raně středověkém a pravěkém období z důvodu polohy v plochem reliéfu v blízkosti řeky Svitavy, ohrožovaném záplavami (Kolařík 2007b).

K. ú. Královo Pole

Božetěchova ulice 2, parc. č. 1, 3 (akce A006/2006). Středověk, novověk. Klášter. Záchranný výzkum.

V rámci rekonstrukce refektáře bývalého kartuziánského kláštera v Králově Poli byl sledován především novověký nárůst terénu, a to jak v interiéru, tak v exteriéru budovy a přilehlého úseku velkého ambitu. Výrazné navýšení terénu v tomto prostoru můžeme datovat do 18. století, nárůst činí cca 2 metry. V prostoru západního křídla velkého ambitu byly v hloubce cca 1,50 metru pod současným povrchem zachyceny na několika místech relikty novověké pálené dlažby z nakoso kladených dlaždic.

Při budování kanalizace v prostoru dvora s křížovou kaplí (bývalý malý ambit) bylo dokumentováno dnes již snesené středověké zdivo východní chodby malého ambitu (Holub – Merta – Sedláčková 2006).

Božetěchova ulice 2, parc. č. 1, 3, 5/1 (akce A015/2006). Středověk, novověk. Vesnice, klášter. Záchranný výzkum.

V rámci rekonstrukce bývalého kartuziánského kláštera v Králově Poli byly dokumentovány výkopové práce v objektech SO 422, 321, 322, 323 a 325. Zachyceno bylo bohaté osídlení v průběhu středověku a novověku. Nejstarší sídelní aktivity lze klást do 1. poloviny 13. století a spojujeme je se vznikem vsi Královo Pole. Od závěru 14. či počátku 15. století převrstvují vesnické osídlení aktivity, které lze spojovat s činnostmi hospodářského zázemí kartuziánského kláštera (v rámci objektu SO 422 byl sledován úsek středověké ohradní zdi,

Obr. 41. Božetěchova 2 (A006/2006, A015/2006 a A090/2006). Vyznačení sledovaných ploch. Božetěchova-Str. 2 (A006/2006, A015/2006 und A090/2006). Bezeichnung der verfolgten Flächen.

vymežující jižní část areálu). Z novověkých nálezů stojí za zmínku především horkovzdušné zařízení, jehož provoz můžeme spojit s činností sladovny a pivovaru před jejich přesunem do objektu Božetěchova 1-3.

V rámci stojící architektury bylo dokumentováno mimo výše zmíněnou ohradní zeď několik středověkých objektů.

O výsledcích výzkumu pojednáme podrobněji po jeho ukončení v roce 2007 (Holub - Kolařík - Merta - Peška - Polánka - Sedláčková - Zapletalová - Zůbek 2006).

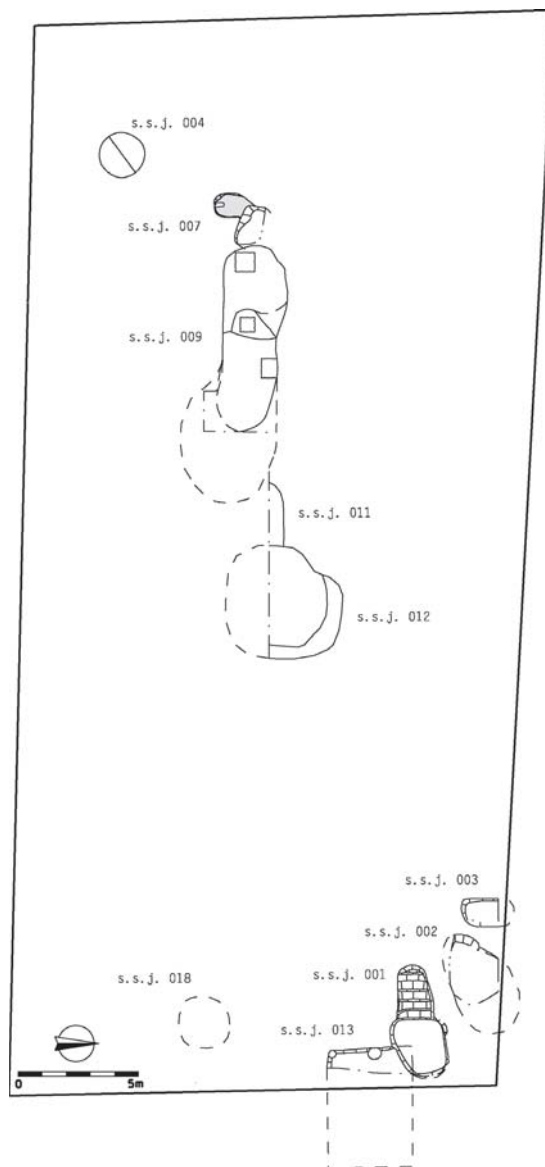
Božetěchova ulice 2, parc. č. 3 (akce A090/2006). Středověk, novověk. Klášter. Záchranný výzkum.

V rámci rekonstrukce objektu SO 326 (severní klauzury) proběhl v roce 2006 záchranný archeologický a doplňující stavebně-historický průzkum. V exteriérech budov byl sledován mohutný nárůst terénu, v západní části areálu až 3 metry. Archeologickým i stavebně-historickým průzkumem byly dokumentovány četné pozůstatky stavebních konstrukcí středověkých mnišských cel, v případě stojící architektury dokonale konzervovaných jako sklepní podlaží dnešních budov.

V současné době probíhá zpracování výzkumu, o jehož výsledcích bude podrobně pojednáno později (Borský - Holub - Kolařík - Merta - Sedláčková 2006).

Mojmírovo náměstí 15a, parc. č. 1098/2 (akce A104/2004). Středověk, novověk. Vesnice. Záchranný výzkum.

V roce 2006 bylo ukončeno zpracování archeologického výzkumu, který proběhl v roce 2004 v souvislosti s výstav-

Obr. 43. Mojmir's Square 15a (A104/2004). Vyznačení zkoumaných situací.
Mojmir's Square 15a (A104/2004). Bezeichnung untersuchter Befunde.

Obr. 42. Mojmir's Square 15a (A104/2004). Vyznačení plochy výzkumu.
Mojmir's Square 15a (A104/2004). Bezeichnung der Grabungsfläche.

Obr. 44. Mojmir's Square 15a (A104/2004). Pohled od jihu na sklípek s. s. j. 001.
Mojmir's Square 15a (A104/2004). Blick vom Süden auf den Keller B.s.E. 001.

bou budovy Výzkumného ústavu vodohospodářského T. G. Masaryka na Mojžírově náměstí 15a.

Při archeologickém výzkumu byla do jisté míry ověřena rovněž situace geologického podloží. V severovýchodní části parcely byl v hloubce cca 4 m (220,30 m n. m.) zaznamenán třetihorní jíl – tégl. Jeho povrch se mírně skláněl směrem k jihu, popřípadě jihovýchodu. Na něm byla uložena cca 0,10–0,40 m silná vrstva rezavě hnědého písku s kameny. Následovala sprašová návěj, která byla dokumentována na celé ploše parcely. Půdní typ chyběl, byl odstraněn již v minulosti.

Nejstarší lidská aktivita pochází ze 13. století. Představoval ji zahluubený relikt dřevěné či dřevohliněné stavby, který snad lze interpretovat jako suterén (s. s. j. 013). Pravděpodobně náležel domu, jenž stával v čele parcely, která byla obrácena ke komunikaci – návsi. Byla součástí vesnice, kterou zde ve 13. století založil panovník ve spolupráci s brněnskými měšťany (Řepa a kol. 2004, 33).

Další pozůstatky zástavby představovaly sklípky s. s. j. 001 a 002, ražené do podloží. Datovány byly do 15. století. Ze stejné doby zřejmě pocházela i blíže neurčená aktivita, snad hliník (s. s. j. 009), a jáma s. s. j. 005. Do středověku, blíže však neurčeného, náležela i jáma kruhového půdorysu s. s. j. 004. V daném prostředí spíše než o odpadní jímce je zřejmě nutné uvažovat o jiné funkci. Snad šlo o exploatační jámu na sprašovou hlínu. Středověká byla i jáma s. s. j. 018 charakteru zásobnice a snad i blíže neurčené jámy s. s. j. 006, 011 a 014.

Do 17. století byla datována pec s předpecní jámou, nalezená v zadní části parcely (s. s. j. 007). Asi z 18. století pocházely jámy neznámé funkce s. s. j. 003 a 012. Ve druhém případě by snad mohlo jít o hliník. Novověká byla snad i jáma s. s. j. 010. Zcela nedatovány zůstaly jámy s. s. j. 008 a 016. Do 20. století spadá jáma s. s. j. 015.

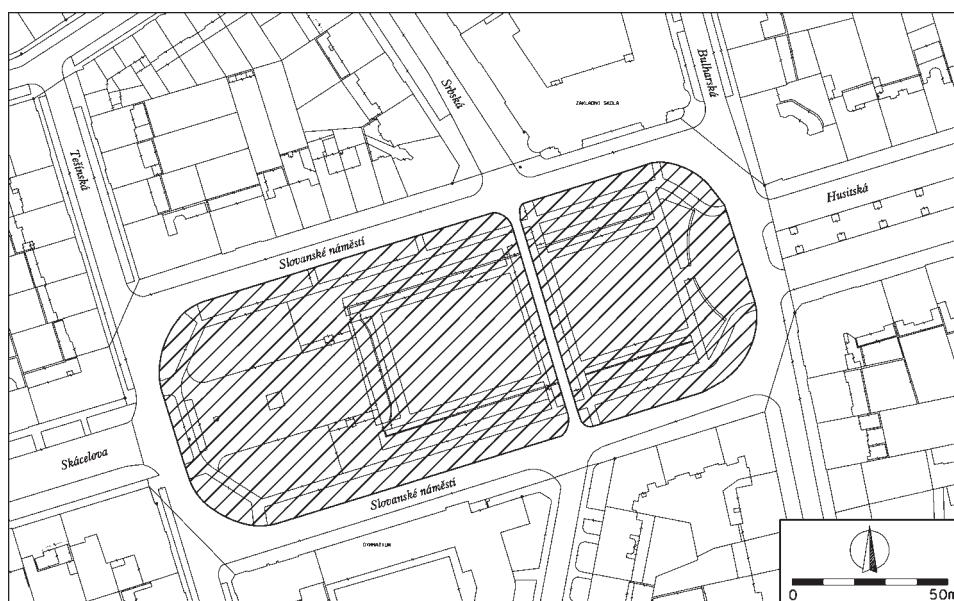
Původní pravěké a středověké terény nebyly na parcele přítomny. Byly odstraněny již v minulosti výkopovou aktivitou, označenou jako s. s. j. 017. Ta odstranila i půdní typ a není

vyloučeno, že i část sprašového podloží. Následně byla zavezena z převážné většiny uloženinou charakteru půdního typu. Vysvětlení této aktivity není zcela jasné. Snad ji můžeme považovat za terénní úpravu při výstavbě hraběcího domu pro zaměstnance velkostatku v 1. polovině 19. století. Většina dochovaných zděných konstrukcí staré zástavby byla založena do jmenované zavázky (Polánka – Sedláčková – Zúbek 2006e).

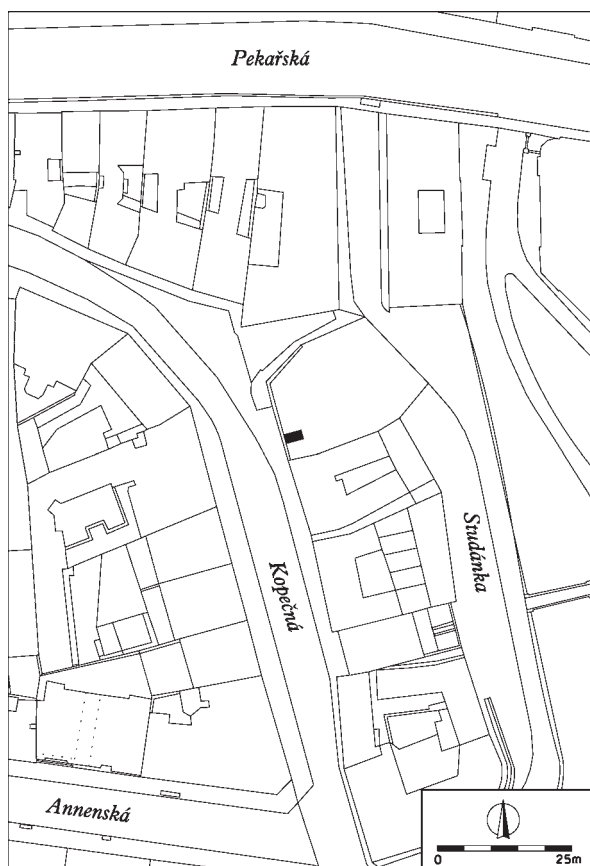
Slovanské náměstí, parc. č. 2051/1, 2051/2 (akce A023/2006). Novověk. Plužina. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum byl vyvolán rekonstrukcí parku v Brně-Králově Poli na Slovanském náměstí a víceméně se omezil na odborný dohled. Byl proveden v květnu až srpnu 2006.

Lokalita se nachází na mírném východním svahu, klesajícím k dnes zaniklému toku Ponávky, v nadmořské výšce cca 237–243 m. Sledována byla plocha cca 14 250 m². Geologické podloží lokality tvoří podobně jako na jiných místech Králova Pole kvartérní sprašová návěj. Na její povrch nasadily návěže, související s parkovými úpravami, popř. s inženýrskými sítěmi. Jak se ukázalo při skrývce nájezdů na severozápadní i jihozápadní straně parku, holocénní půdní horizont v nadloží spraše, nevykazující makroskopicky zjevné stopy antropogenního znečištění, se dochoval pod těmito parkovými úpravami pouze v útržcích a místy dosahoval mocnosti okolo 50 cm. Ostatní zemní zásahy (základy polyfunkčního objektu, kanalizace, retenční nádrž na závlivkovou vodu) tento poznatek potvrdily. Většina pokládaných inženýrských sítí nezasáhla ani pod úroveň parkových návěží. Prostor Slovanského náměstí patrně nebyl osídlen a do konce 19. století byl využíván zemědělsky (Kuča 2000, 406–407, 410). Zastavěn byl teprve v průběhu 1. poloviny 20. století. Nepotvrdila se ani možná přítomnost pravěkého či středověkého osídlení nebo pohřebních aktivit (Zapletalová 2006f).

Obr. 45. Slovanské náměstí (A023/2006). Vyznačení sledované plochy.
Slovanské náměstí (A023/2006). Bezeichnung der verfolgten Fläche.

Obr. 46. Kopečná (A121/2006). Vyznačení dokumentovaného výkopu. Kopečná-Str. (A121/2006). Bezeichnung des dokumentierten Aushubs.

K. ú. Staré Brno

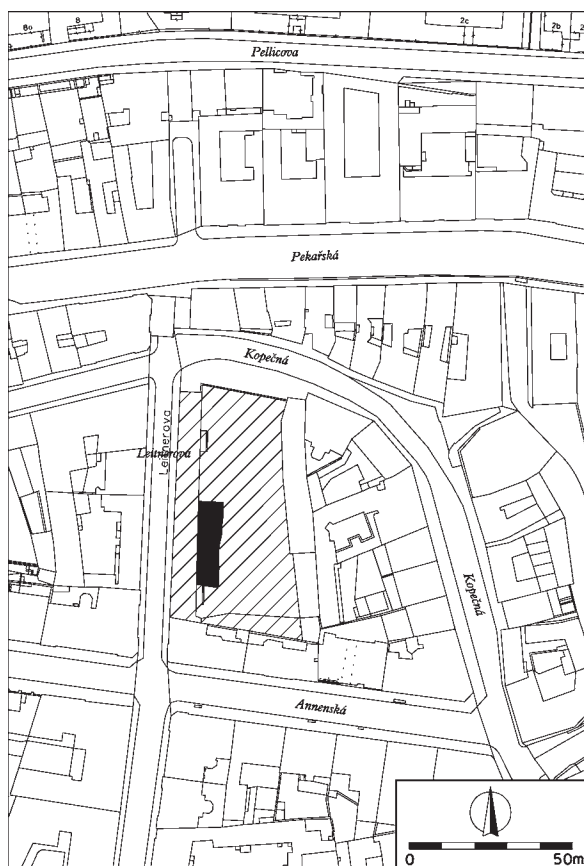
Kopečná ulice, parc. č. 1160/2 (akce A121/2006). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl proveden v souvislosti s výkopem pro telefonní kabel o rozměrech 1,80 × 3,40 m a hloubce 1,80–2,20 m, situovaný zhruba v místech šachtice D2, vyhloubené již dříve v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“ – blok 61.

Z bezpečnostních důvodů (nezapažený výkop přesahoval výši ramen dokumentující osoby, byl obtížně přístupný, byl obklopen vykopanou zeminou a stěny tvořila převážně nesoudržná promáčená navážka) byl výkop zdokumentován pouze zběžně. Bylo zjištěno, že do těchto míst pravděpodobně ještě zasahují novověké výkopy či výkop zachycený v roce 2004 v šachtici D2 (Zapletalová 2005, 5–6, tab. 19; Holub – Kolařík – Merta – Peška – Zapletalová – Zůbek 2005, 149–150, Zapletalová 2006g).

Kopečná ulice 37 – Leitnerova ulice 30, parc. č. 1172 (akce A055/2006). Středověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán „Novostavbou bytového domu, ul. Kopečná 37, Brno“. Terénní práce probíhaly v měsících srpnu a září 2006, následně v součinnosti s postupem bagrování stavební jámy ještě v prosinci 2006.

Obr. 47. Kopečná 37 – Leitnerova 30 (A055/2006). Vyznačení plochy výzkumu. Šrafovaně plocha staveniště. Kopečná-Str. 37 – Leitnerova-Str. 30 (A055/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche. Die Baustelle ist schraffiert.

Nálezy dokládají sídlištní objekty ze dvou horizontů – z mladohradištního období a ze 13.–14. století. Výzkum se v současné době nachází ve fázi zpracování, proto o něm bude podrobněji referováno později (Polánka – Sedláčková 2006).

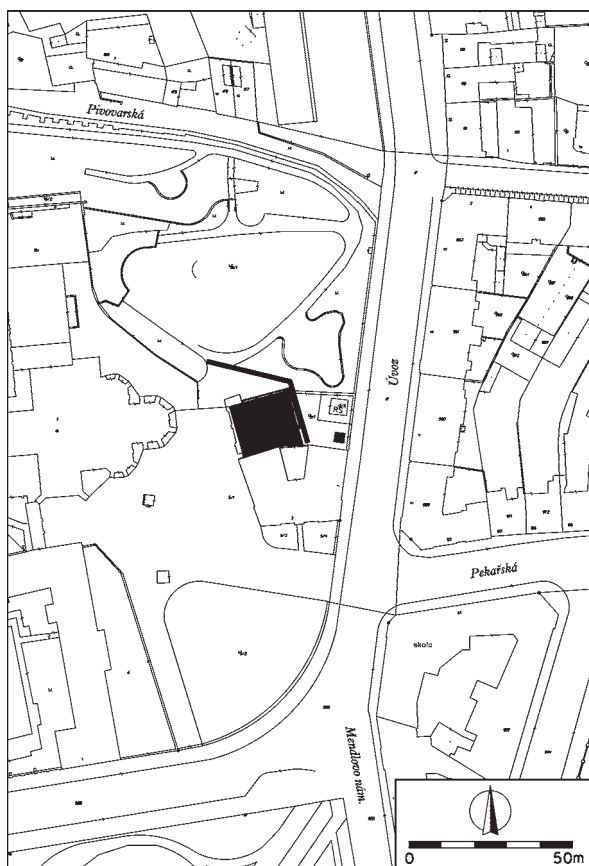
Mendlovo náměstí 2a, parc. č. 2, 3/1, 16/1 (akce A056/2005). Mladohradištní období, středověk, novověk. Sídliště, předměstí, klášter. Záchranný výzkum.

V souvislosti s demolicí a novou výstavbou orlovný na Mendlově nám. 2a při východní straně presbytáře klášterního kostela Panny Marie byly pro potřebu zázemí tělocvičny (šatny) hloubeny pod budovou nové suterénní prostory. Proto zde byla společností Archaia Brno, o. p. s., proveden v období od září 2005 do ledna 2006 záchranný archeologický výzkum.

Geomorfologicky se zkoumaný prostor nachází na jiho-východním úpatí Žlutého kopce (283,00 m n. m.) a jiho-západním úpatí Špilberka (285,00 m n. m.) v nadmořské výšce cca 205,00 m, na velmi mírném svahu, který pozvolna klesá jižním směrem k bývalému Svrateckému náhonu. Samotná lokalita se nachází v inundaci Svratky a v minulosti jí byla vždy ovlivňována. Geologické podloží zde tvoří vápnité slínovce terciérního stáří šedoocelové barvy. Na tyto sedimenty nasedá cca 0,40–1,20 m mocná vrstva nivních sedi-

mentů, představovaná přeplavenými povodňovými hlínami. Svrchní vrstva obsahuje doklady antropogenního ovlivnění v podobě zlomků uhlíků a mazanic. Je to dokladem holocenní sedimentace, kdy přeplavovaný materiál byl již antropogenně ovlivněn. Zastoupeny nejsou starší nivní nebo eolické sedimenty. Důvodem může být posun inundační zóny v průběhu kvartéru blíže lokalitě a vyplavení starších sedimentů. Snad mohl tento proces také způsobit úplný zánik pravěkých situací, pokud zde byly vůbec přítomny. Během výzkumu ale nebyly pravěké artefakty nalezeny ani v sekundárních polohách. Vliv podložních téglů způsobuje zvodnění celého podloží. Asi 60–70 m jihovýchodně od lokality protékal západovýchodním směrem tzv. Svratecký náhon (snad regulované rameno řeky Svratky), tvořící v těchto místech k severu vybíhající meandr (?).

Přímo je antropogenní využití prostoru doloženo od 2. poloviny 11., resp. 1. poloviny 12. století. Reprezentováno je odpadní vrstvou s. j. 217 o mocnosti 0,35–0,40 m. Vrstva byla dokumentována pouze na severní straně lokality, na jihu bezpečně chyběla. Zdali byla vrstva v jižní části plochy výzkumu odstraněna lidskou nebo přírodní (odplavena vodou) aktivitou nebo zda se vůbec v tomto prostoru vyvinula (to by svědčilo o přítomnosti hranice osídlení a inundace), nemůžeme přesně rozhodnout. Jiné sídlištní aktivity zde z tohoto období postrádáme, a proto můžeme uvažovat o tomto prostoru jako o okraji sídelní plochy, která sloužila pouze jako

Obr. 48. Mendlovo náměstí 2a (A056/2005). Vyznačení plochy výzkumu a sledovaných výkopů. Mendlovo náměstí (Mendel-Platz) 2a (A056/2005). Bezeichnung der Grabungsfläche und der verfolgten Aushübe.

zázemí a úložiště odpadu pro blíže neznámou sídlištní jednotku. Toto navýšování terénu odpadními vrstvami je, jak uvidíme i později, pro naši lokalitu typické až do 14. století, kdy právě v době výstavby klášterního areálu dochází k úpravám povrchu pomocí šterkových štětů a později i cihlových a kamenných dlažeb. Za 200–250 let terén v tomto místě narostl o 1,75 m.

Na zkoumané ploše plynule pokračovala akumulace sídlištního odpadu i v 2. polovině 12. a 1. polovině 13. století, doprovázená však již i nahodile sídlištními objekty. Jednalo se o objekt s. j. 513 neznámého půdorysu i funkce, jehož větší část byla zničena výkopem pro základy domu Mendlovo nám. 2, dále oválnou jámu (s. j. 532) a vypálené dno a stěny výkopu s. j. 558, interpretované jako píčka s předpecní jámou (s. s. j. 007). Do toho horizontu náleží také mělká jáma s. j. 559. V tomto období zde tedy můžeme uvažovat o okrajovém prostoru sídlištního areálu s nevýraznou přítomností výrobního a hospodářského zázemí, jehož povrch byl lokálně upravován a zpevňován pomocí šterkových štětů pro pohodlnější provoz (s. j. 104).

Sídlištní funkce prostoru nabývají na významu od 2. poloviny 13. století a pokračují dále do století čtrnáctého. Při neustálém narůstání terénu se v dotčeném prostoru častěji začínají objevovat objekty blíže neznámé funkce, někdy i v superpozici, doprovázené sloupovými a kúlovými jámami. Pouze v případě sklípku s. s. j. 002 (min. rozměry 3,30 × 1,50 – východní část zahlobena pouze 0,40 m) můžeme pravděpodobně mluvit o hospodářské funkci objektu. Zajímavé je v tomto případě také zjištění, že hladina podzemní vody se ve 14. století nacházela pravděpodobně níže než dnes (v době výzkumu byla výše než dno výkopu). V případě kúlových a sloupových jam se na omezeném prostoru nepodařilo vyzorovat jejich výraznější struktury. Výjimku tvoří dvě částečně zachycené řady drobných kúlů (s. s. j. 008, 009), tvořících pravděpodobně nosnou konstrukci plůtků, popř. stěn lehčích dřevěných objektů. V průběhu středověku bylo zdejší území zpevňováno šterkovými štěty (např. s. j. 236).

V průběhu 14. století se začínají na lokalitě objevovat nepřímé doklady o stavební činnosti v okolí. Jsou reprezentovány až 0,25 m mocnými vrstvami drtě a malých zlomků krinoidového vápence (s. j. 106, 108; jde o surovinu, která musela být dovážena z lomů na Stránské skále, vzdálených vzdušnou čarou cca 6 km.). S vysokou pravděpodobností se jedná o odpad, který vznikl opracováním vápence při výrobě stavebních článků, použitých při stavbě kláštera cisterciáček v 2. čtvrtině 14. století (byly použity např. pro ostění vysokých oken a portálu kostela Panny Marie, dále při stavbě a výzdobě křížové chodby a kapitulní síně kláštera, severně od kostela). V případě, že by byl popisovaný stavební odpad uložen na tomto místě primárně, mohlo se jednat o nejbližší zázemí stavební hutě, která klášterní komplex budovala během 14. století. Zajímavé je také zjištění přítomnosti značně poškozených glazovaných reliéfních dlaždic bezprostředně pod nejstarší vrstvou tohoto stavebního odpadu. Jedná se o dlaždice o rozměrech 15 × 15 × 3,5 cm, zeleně glazované a zdobené liliiovými motivy na půlkruhovém segmentu s perlovcem. Identické dlaždice (ovšem bez glazury) byly nalezeny při výzkumu v interiéru kostela sv. Petra a Pavla v roce 1991–1993 (Peška 1992, tab.11). Zcela hypoteticky můžeme uvažovat, že dlaždi-

Obr. 49. Mendlovo náměstí 2a (A056/2005). Dlaždice ze 14. století.

Mendlovo náměstí (Mendel-Platz) 2a (A056/2005). Fliesen aus dem 14. Jahrhundert.

ce pocházely z nejstarší podlahy předchůdce klášterního kostela, farního gotického kostela Panny Marie (?).

Snad již v 2. polovině 14., popř. v 15. století se začíná také přímo na lokalitě budovat zděná zástavba. Nejstarší je patrně zeď s. j. 906, která prochází celou plochou výzkumu ve směru V–Z. Tvořila součást ohrazení klášterního areálu a rozdělovala jeho plochu na severní a jižní část. Z jihu k ní byla v západní části přišmorcována zeď 901, nesená na minimálně dvou cihelných vynášecích pasech (s. j. 900). Tvořila pravděpodobně východní stěnu budovy nám zatím neznámé funkce, která využívala zeď s. j. 906 jako svoji severní stěnu. Zachycena jako stojící je ještě na plánech z 19. století. Přibližně ve stejném místě jako s. j. 901 z jihu byla ze severu kolmo na zeď s. j. 906 přizděna zeď s. j. 907. Tuto konstrukci se nepodařilo přesně datovat, ale nepochybně je mladší než konstrukce s. j. 906 a 901. Na základě studia archivních plánů se domníváme, že zeď s. j. 907 tvořila západní stěnu rozměrné budovy patrně hospodářského charakteru, která opět využila ohradní zeď s. j. 906 jako svoji jižní stěnu. Mladší součástí tohoto komplexu hospodářských budov kláštera jsou i základové zdi s. j. 903 a 905, které byly součástí další stavby nacházející se na jih od ohradní zdi s. j. 906. V případě zdi s. j. 903 se podařilo zachytit dřevěnou roštovou konstrukci (s. j. 910), která pomocí podélných břevna a pilotů roznášela tíhu smíšeného základového zdiva. Bohužel se nepodařilo odebrané vzorky dřev dendrochronologicky datovat, takže můžeme konstrukci zařadit pouze rámcově do období raného novověku.

Pravděpodobně od 16.–17. století se výstavbou zděných objektů mění funkční režim některých částí území. Původně nezastavěná plocha, tvořící hospodářské zázemí nejprve starobrněnské středověké sídlištní aglomerace, později kláštera, na které se vyskytovala pouze lehká dřevěná zástavba, je na severu a jihovýchodě zkoumaného území zahrnuta do interiéru zděných hospodářských budov kláštera. V interiérech přestává docházet k akumulární činnosti. Také v exteriérech jsou pokládány dlažby (s. j. 908 a 904) umožňující čištění volných prostranství.

V hospodářském zázemí kláštera je doloženo pravděpodobně pro 19. století jednorázové hašení vápna (vápenná jáma s. s. j. 005). U severní strany zdi s. j. 906 bylo také někdy v období novověku zakopáno uhynulé prase z klášterního hospodářství (s. j. 560).

Další vývoj na lokalitě je již reprezentován především plányrkami novověkých staveb a následným zánikem hospo-

dářského zázemí klášterního areálu v průběhu 2. poloviny 19. století (s. j. 135–137, 149–153, 160, 161). Vývoj byl završen výstavbou dnešního domu Mendlovo nám. 2 v jižním sousedství lokality a prvorepublikovou realizací orlovný, která v roce 2005 až na zachované průčelí zcela zanikla (Kolařík 2006b).

Ulice Nové sady 10 – Soukenická ulice 2, parc. č. 1485, 1486/1-4, 14787/1-2 (akce A041/2006). Středověk, novověk. Vesnice. Záchraný výzkum.

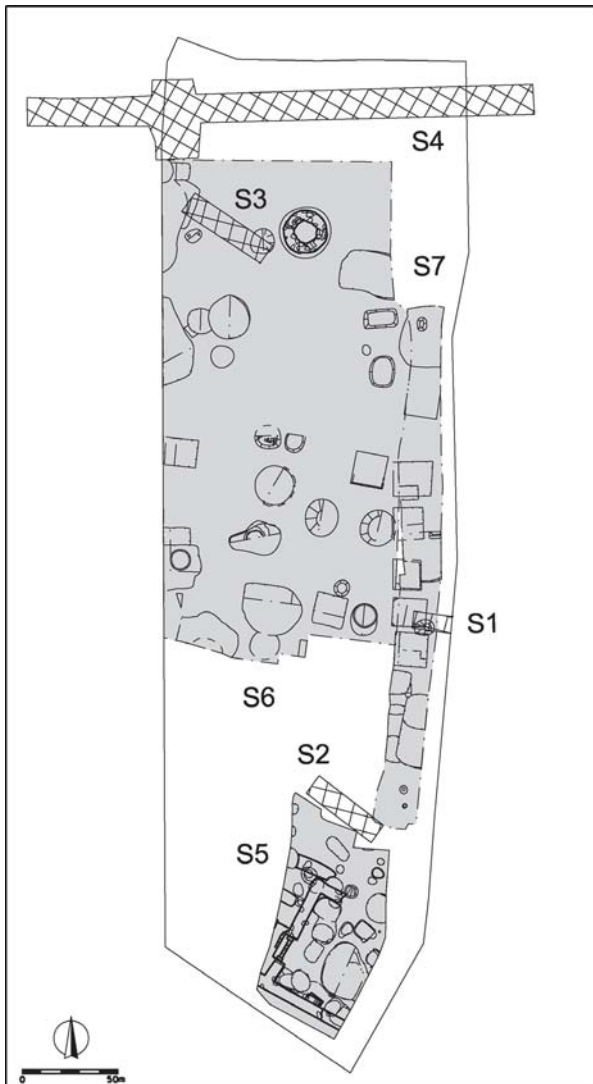
Archeologický výzkum byl vyvolán stavbou polyfunkčního domu na Soukenické 2 – Nových sadech 10. Terénní část výzkumu proběhla od června do září 2006.

Vedle pravěkého období pocházejí pozůstatky osídlení až z období středověku a novověku. Nálezy ze 13. či 14. století nebyly v podstatě zaznamenány. Se 13. a 14. stoletím lze snad spojovat jen dvě jámy. Výrazný horizont aktivit pochází až z 15. století. Snad se tu odráží skutečnost, že první písemné zprávy o osídlení prostoru pocházejí teprve z počátku 15. století. Zcela vyloučit vyšší stáří osady však v tuto chvíli nelze.

Archeologický výzkum potvrdil, že lokalita byla od 15. století osídlena kontinuálně až do dnešních dnů. Zkoumány byly především zahlobené aktivity, související s životem osady. Přítomny byly pozůstatky dřevěných konstrukcí v podobě sloupových a kúlových jamek, odpadní jímky a rozličné jámy neznámé funkce. U těch rozsáhlejších se nabízí myšlenka, že

Obr. 50. Nové sady 10 – Soukenická 2 (A041/2006). Vyznačení plochy výzkumu. Nové sady 10 – Soukenická-Str. 2 (A041/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche.

Obr. 51. Nové sady 10 – Soukenická 2 (A041/2006). Přehled zkoumaných situací a sond.
Nové sady 10 – Soukenická-Str. 2 (A041/2006).
Übersicht untersuchter Befunde und Suchschnitte.

Obr. 53. Nové sady 10 – Soukenická 2 (A041/2006).
Pohled od jihozápadu na sondu S6.
Nové sady 10 – Soukenická-Str. 2 (A041/2006).
Blick vom Südwesten auf Suchschnitt S6.

Obr. 54. Nové sady 10 – Soukenická 2 (A041/2006).
Pohled od severu na s. s. j. 004.
Nové sady 10 – Soukenická-Str. 2 (A041/2006).
Blick vom Norden auf B.s.E. 004.

Obr. 52. Nové sady 10 – Soukenická 2 (A041/2006).
Pohled od jihovýchodu na sondu S5.
Nové sady 10 – Soukenická-Str. 2 (A041/2006).
Blick vom Südosten auf den Suchschnitt S5.

se jedná o těžní jámy na podložní písek. Potvrdit to však nelze. U některých jámek byly pozorovány doklady vydrvení. Dále byly prozkoumány dva objekty, které lze snad interpretovat jako nějaká technologická zařízení. Šlo o poměrně velké jámy, do kterých byl usazen sud. Sud se nacházel také v jámě s. s. j. 007. Zde však může jít o odpadní jámku. Při ulici Nové Sady byly zkoumány pozůstatky zděného domu. Časově ho klade me do novověku, bližší určení není jisté; může se pohybovat od 17. do 19. století. V severozápadní části plochy byla odkryta vyzděná studna, zasypaná ve 20. století.

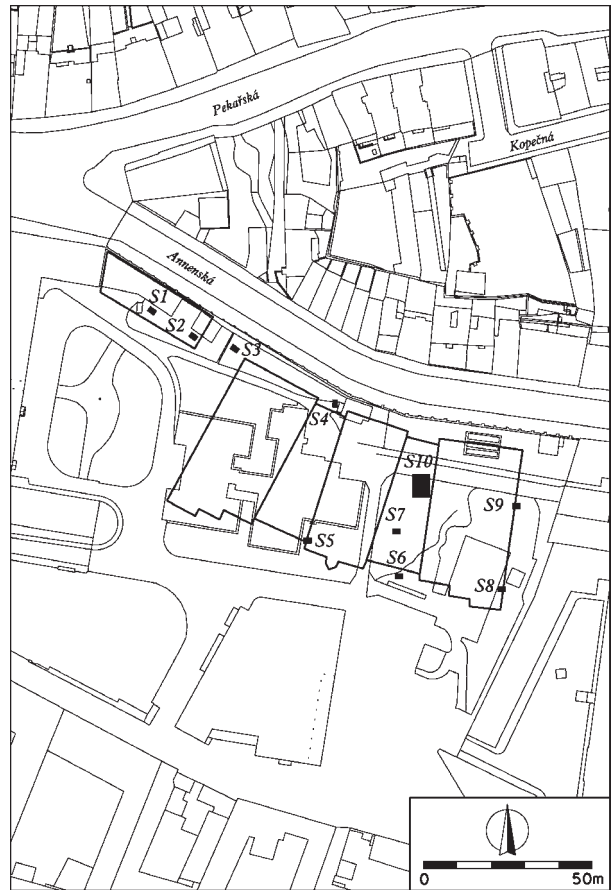
Z hlediska užívaných metod archeologických výzkumů bylo přínosné zjištění ze sondy S5. Zde bylo prozkoumáno 32 výkopů. Pouze 17 z nich zasahovalo do podloží, na kterém spočíval „půdní typ“. Při aplikaci často užívané metody výzkumu, kdy je horizont „půdního typu“ odstraněn a teprve poté jsou exkavovány archeologické situace, by tedy došlo ke zničení 47 % přítomných výkopů (Kolařík – Polánka – Sedláčková – Zůbek 2006).

Pekařská ulice 53, parc. č. 1752/1 (akce A106/2006). Středověk, novověk. Předměstí. Záchraný výzkum.

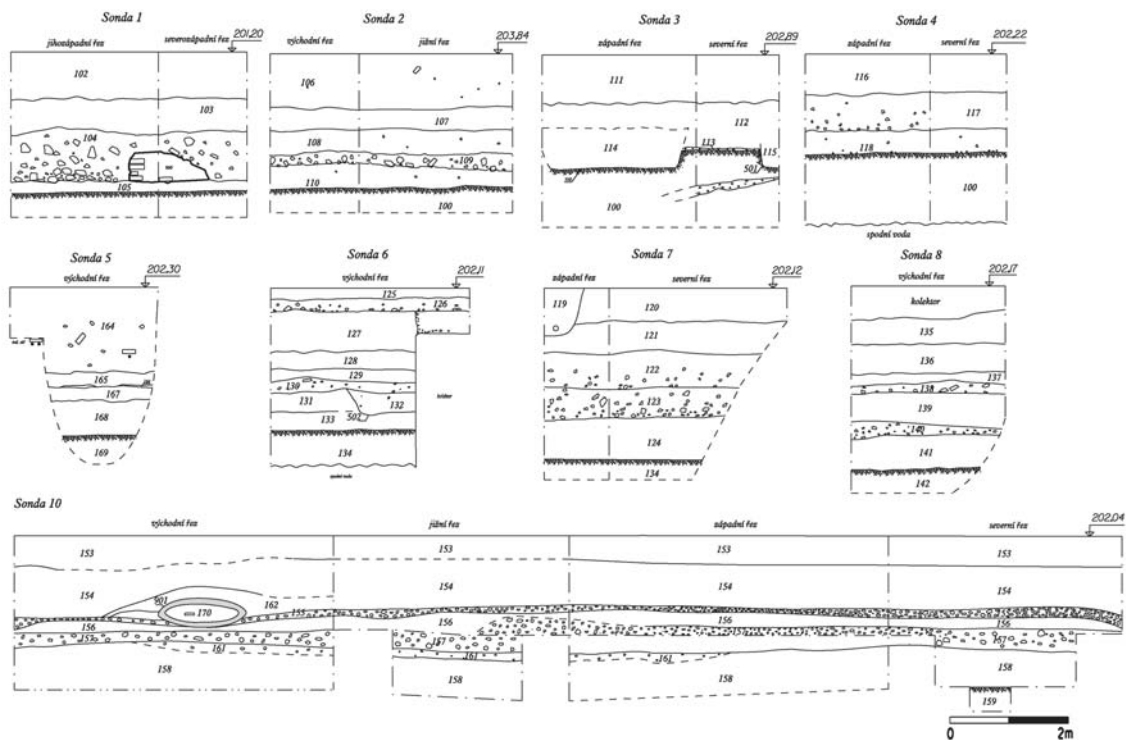
Vlastní akce byla vyvolána přípravnými pracemi před zahájením plánované výstavby kliniky ICRC v areálu Fakultní nemocnice U sv. Anny v Brně. Za optimální metodu pro zachycení případných archeologických aktivit v celém prostoru byl zvolen zjišťovací výzkum formou sondáže. Výzkum sestával z dokumentace stěn sond vyhloubených bagrem, označených jako S1 až S10. U sondy S10 proběhl navíc po odtěžení terénu mechanizací na úroveň - 2,20 m i částečný plošný odkryv.

Minulost sledovaného prostoru je spojena zvláště s existencí kláštera dominikánek u kostela sv. Anny. Dne 17. 6. 1312 Jan Lucemburský z popudu své manželky Elišky založil v daném prostoru (při dnešní ulici Pekařské) klášter dominikánek (Hortus regius, Königsgarten) a věnoval mu svůj veškerý zdejší majetek. V polovině 14. století došlo k rozšíření areálu kláštera a z takto vzniklého celku vznikl samostatný útvar právně vyčleněný ze Starého Brna. V době společenské krize 15. století klášter podobně jako další církevní instituce upadal a ztratil mnoho svých statků. V následujících staletích se území kláštera postupně rozrůstalo v tzv. „Území sv. Anny“. Katastr Území sv. Anny byl omezen na areál kláštera, rozkládající se v prostoru vymezeném na severu ulicí Pekařskou, na jihu pak Svrateckým náhonem. Za náhon zasahovala zahrada sahající až k nově vystavěné silnici z Brna do Starého Brna (1774–1776).

Charakter a rozsah zástavby ve sledovaném prostoru lze pozorovat od 18. století na historických plánech a mapách Brna (podrobněji viz Černoušková – Hodeček 1996; Borský – Černoušková 1998; Hanák 1988; naposledy Merta 2006a). Pro

Obr. 55. Pekařská 53 (A106/2006). Vyznačení sond a projektovaných budov. Pekařská-Str. 53 (A106/2006). Bezeichnung der Suchschnitte und geplanter Gebäude.

Obr. 56. Pekařská 53 (A106/2006). Dokumentované profily. Pekařská-Str. 53 (A106/2006). Dokumentierte Schnitte.

středověký původ osídlení v tomto prostoru však nejsou k dispozici historické doklady. Písemně doložená zástavba je nejbližší před bránou Brněnskou, na Provaznickém vršku (Lochenberku; statek kostela Všech svatých) a pod Puhlíkem při cestě ke Svratce (náhonu), kde se ovšem jednalo o obydlí chudiny. Ještě na obou v Brně deponovaných vedutách H. B. Beyera a H. J. Zeisera není zobrazena mezi Provaznickým vrškem a Svrateckým náhonem žádná zástavba. Stejnou situaci zobrazují méně přesné veduty – Merianova mědirytina a anonymní plán z knihy *Relatione dell assedio di Bruna e de la fortezza di Spilberg*. Zástavbu zobrazuje až van Allen zhruba k roku 1690, je však otázka, zda je situace vyobrazena zcela věrohodně.

Archeologické poznatky o daném prostoru jsou prozatím poměrně chudé. V blízkém okolí v minulosti proběhlo několik archeologických výzkumů, z nichž se však pouze dva dotkly areálu u nemocnice U sv. Anny. Byl to jednak výzkum v rámci přístavby objektu M1 v roce 1989, při němž bylo dokumentováno koryto Svrateckého náhonu s mostem, zpod kterého byl vyzvednut bohatý soubor nálezů z období 13. až 15. století (Procházka 1990). Druhý výzkum proběhl v roce 1996 při Svrateckém náhonu v souvislosti s výstavbou pavilonu V, ten se však omezil pouze na dokumentaci stěn stavební jámy (Procházka 1996). V roce 1998 byl proveden podrobný sondážní průzkum bloku 61 (mezi ulicemi Anenskou a Pekařskou), který v tomto prostoru potvrdil intenzivní středověké osídlení (Kováčik 1998). V roce 2003 byl realizován výzkum v prostoru Hybešovy ulice 42, sousedící s areálem fakultní nemocnice, který však nedoložil žádné osídlení, ale pouze náplavy související se Svrateckým náhonem. V téže roce byl proveden výzkum v proluce Pekařská ulice 72 proti dnešní fakultní nemocnici. V rámci něho byla zachycena pozdně středověká kostnice, náležící zaniklé komendě johanitů. Sondážní výzkum bloku 95 v roce 2003 osvětlil geologické poměry v prostoru ulic Anenská, Leitnerova a Jircháře (Holub – Kolařík – Merta – Peška – Zapletalová – Zůbek 2004, 70, 71, 75, 76, 77). Výzkumy na Kopečné ulici 43 (novostavba „Anenské terasy“; Holub – Kolařík – Merta – Peška – Zapletalová – Zůbek 2005) a Kopečné 37 („Dům U sedmi švábů“) v letech 2004 a 2006 doložily kromě středověké zástavby i intenzivní osídlení tohoto prostoru v raném středověku (12. století).

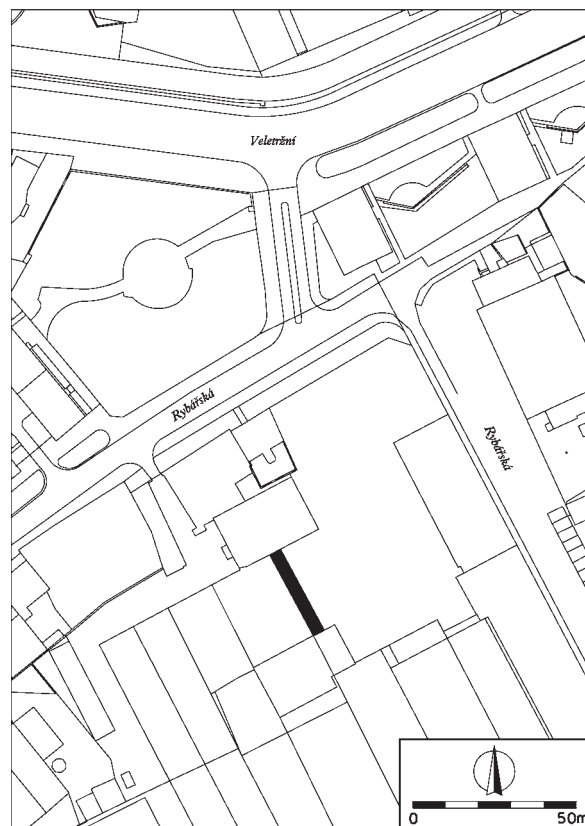
Na základě zjišťovacího archeologického výzkumu, který byl proveden v listopadu a prosinci roku 2006, můžeme zkoumaný prostor z archeologického hlediska rozdělit na dvě části: 1) prostor na svahu mírného návrší v prostoru Pekařské ulice, na kterém dříve stával klášter dominikánek (S1 až S4), jehož podloží je tvořeno svahovými sprašovými hlínami; 2) prostor někdejších špitálních zahrad, jenž leží v inundaci Svrateckého náhonu (S5 až S10) a jehož podloží je tvořeno povodňovými hlínami.

Na území těsně přiléhajícímu k někdejšímu klášteru dominikánek byly dokumentovány pozůstatky novověké zástavby (s. j. 900, S1) v úrovni – 2 m. Sondami zde bylo také doloženo osídlení ze 16. století (S1, S2 a S4). Blízkost středověké zástavby nepřímou dokládá množství vysokých gotických cihel v destrukční suťové vrstvě s. j. 109 (S2). Nejstarší situace ve všech sondách byly překryty novověkými dorovnávkami terénu a půdním pokryvem z období výstavby nemocnice v 19. století.

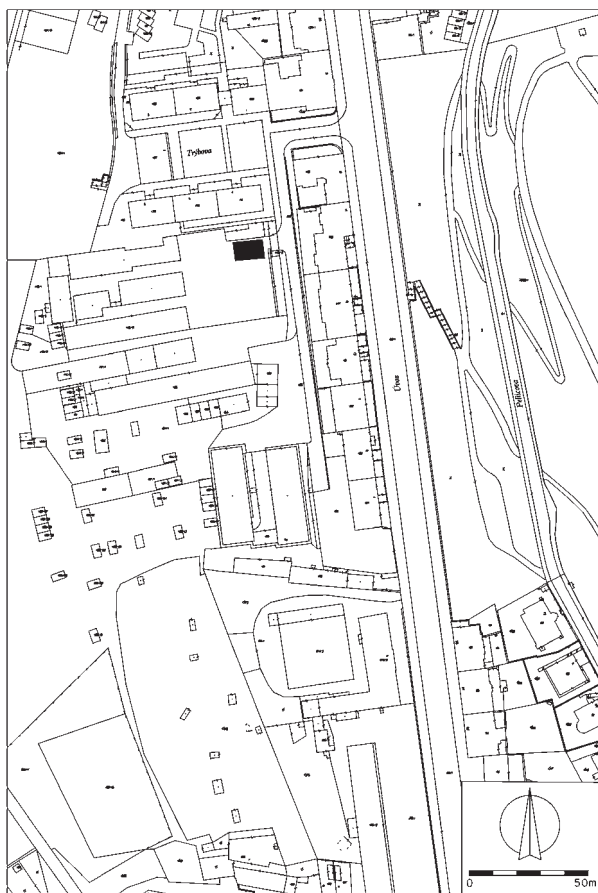
V prostoru inundace Svrateckého náhonu byly nejstaršími dokumentovanými aktivitami vrstvy z období pozdního středověku (konec 14. a 15. století), zachycené v sondách S5, S7, S8, S9 a S10. Převážně se jednalo o cca 0,50 až 1 m silné souvrství, jehož součástí byly v některých případech komunikační – šterkové vrstvy (S8 a S10), případně planýrka s množstvím vypálených zlomků mazanice (S7). V rámci plošné sondy S10 se podařilo získat soubor pozdněstředověkých nálezů, v němž se druhotně nachází i keramika ze 12. století. Vzhledem ke skutečnosti, že tyto nejstarší nálezy nejsou zcela fragmentarizované, případně omlété, lze v jejich okolí očekávat rozptýlené sídlištní aktivity. Charakter nejstaršího pozdněstředověkého osídlení se poněkud vymyká v sondě S9, ve které byla zachycena silná organická vrstva s množstvím dřev na povrchu geologického podloží. Velmi zajímavým dokladem řemeslné činnosti z období novověku (17. století) je pozůstatek potravinářské (?) pece, dokumentovaný v sondě S10. Situace ve všech sondách byly překryty v průběhu 17. až 19. století dorovnávkami terénu, které zřejmě souvisely s postupným zanášením Svrateckého náhonu a následným zvyšováním spodní vody (Peška – Zapletalová 2006).

Ulice Poříčí 3a, parc. č. 901/1 (akce A045/2006). Novověk. Plužina. Záchraný výzkum.

Archeologický dohled byl proveden v areálu firmy Beggelli – Elplast, a. s., v Brně na Poříčí 3a. V dvorní části areálu při ulici Rybářské byl realizován úzký výkop pro betonový

Obr. 57. Poříčí 3a (A045/2006). Vyznačení sledovaného výkopu.
Poříčí 3a (A045/2006). Bezeichnung des verfolgten Aushubs.

Obr. 58. Trýbova (A002/2004). Vyznačení sledované plochy.
Trýbova-Str. (A002/2004). Bezeichnung der verfolgten Fläche.

základ předávací haly; další zemní práce nebyly projektovány. Výkop o délce cca 28 m byl široký 0,40 m a hluboký 0,80–0,95 m od stávajícího povrchu (nadmořská výška cca 202 m) a prakticky nezasáhl pod úroveň šterkových a škvárových navážek pro komunikační úpravu dvora. Proto byla provedena pouze fotografická a základní měřičská dokumentace. Výkop tedy nenarušil žádné archeologické situace. Protože se lokalita nachází v inundaci mezi hlavním korytem Svratky a zaniklým mlýnským ramenem a je známo, že byl tento prostor až do počátku 19. století využíván převážně jako pastviny, lze předpokládat, že nebyl ve středověku a novověku osídlen; nelze však v budoucnu vyloučit nálezy pravěké nebo raně středověké (Zapletalová 2006h).

Trýbova ulice, parc. č. 145/9 (akce A002/2004). Novověk. Výrobní zařízení. Záchranný výzkum.

Zkoumaná lokalita se nachází v poměrně hlubokém terénním zářezu mezi ulicemi Trýbova a Tomešova. Zářez tvoří do západního svahu zahlobený vytěžený hliník bývalé cihelny při ulici Úvoz.

Dokumentována byla část vlastní cihlářské pece se třemi otvory o šířce cca 0,75 m, vzdálenými od sebe 3,10 m a ústícími do odtahového kanálu (s. j. 912 představuje klenbu kouřového kanálu). Vlastní pec je částečně rekonstruovatelná

Obr. 59. Vídeňská 15 (A061/2004). Vyznačení plochy staveniště.
Vídeňská-Str. 15 (A061/2004). Bezeichnung der Baustelle.

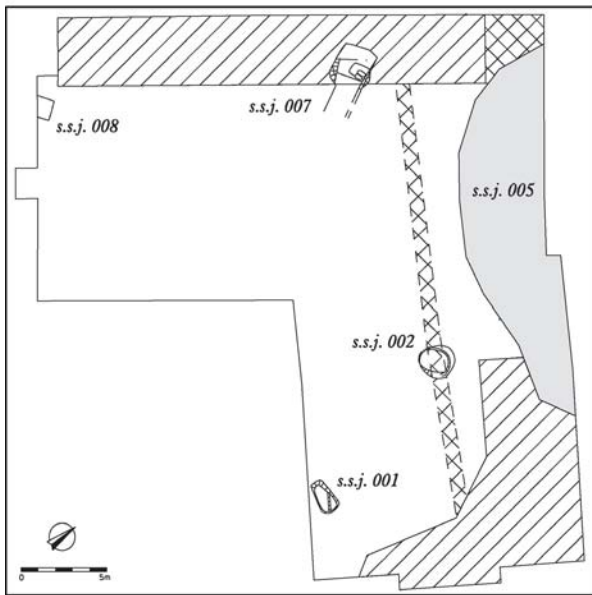
z řezů a byla snad obdélného půdorysu o rozměrech více než 20 × 17 m. Sestávala ze dvou paralelních komor (rozdělených pravděpodobně na více vypalovacích komor), mezi nimiž byl umístěn kouřový sběrač, utěsněný šterkopískovou izolací. Šterkopískovou izolací, zesílenou při obvodových zdech, bylo také podsypáno cihelné dno pece. Rozměry jednotlivých vypalovacích komor lze rekonstruovat na cca 4–4,5 × 3,5 m. Jednalo se pravděpodobně o některou z konstrukčních variant kruhovky s nepřetržitým provozem. Z cihlářské pece se dochovala pouze spodní část do maximální výšky 1 m. Hlavní technologické části konstrukce jsou však u tohoto typu pecí umístěny vedle vypalovacích komor a nad nimi, nemohly být proto zachyceny.

Z cihlářských výrobků byly dokumentovány cihly s kollem FuE a s číslem 2 v obdélném rámečku o rozměrech 30 × 14,5–15 × 6,5–7 cm (Holub – Merta – Zübek 2006).

K. ú. Štýřice

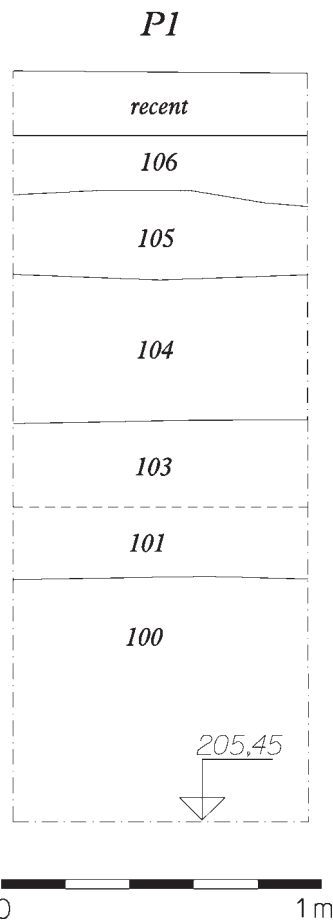
Vídeňská ulice 15, parc. č. 438, 440 (akce A061/2004). Středověk, novověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

V roce 2006 bylo ukončeno zpracování archeologického výzkumu, který proběhl v roce 2004 v souvislosti s výstavbou integrovaného domu na ulici Vídeňská 15.

Obr. 60. Vídeňská 15 (A061/2004). Vyznačení zkoumaných situací. Šrafované plochy, zničené již v minulosti.

Vídeňská 15 (A061/2004). Bezeichnung untersuchter Befunde. Die in der Vergangenheit vernichteten Flächen sind schraffiert.

Obr. 61. Vídeňská 15 (A061/2004). Reprezentativní profil lokality.
Vídeňská-Str. 15 (A061/2004). Repräsentativer Schnitt durch die Fundstelle.

Prokázalo se, že novodobá výstavba a recentní zásahy (inženýrské sítě apod.) nestačily ani zdaleka zničit historické terény a zahloubené objekty. Nejvíce byl poškozen terén v severovýchodním rohu staveniště, a to do poměrně velké hloubky. Obdobně tomu bylo v západní části staveniště (při ulici Vídeňské), kde historický terén zničila výstavba domu a jeho sklepy. Přesto i zde byly místy zachovány dolní části zahloubených aktivit. Část plochy při severní hranici stavby pak zničil už v novověku pravděpodobně hliník na těžbu sprašové hlíny (s. s. j. 005). Z velké části však v prostoru staveniště zůstaly zachovány nejen zahloubené objekty, ale dokonce i historický terén.

Kromě pravěkého osídlení byly zaznamenány aktivity náležející do 2. poloviny 11. a 12. století. Exkavován byl zbytek pece s. s. j. 002 a na profilech byly dokumentovány 3 jámy neznámé funkce. V této době se na lokalitě vytvořila „kulturní“ vrstva (s. j. 103) o dokumentované síle 0,20 až 0,30 m, ležící na půdním typu. Že osídlení pokračovalo i ve 13. století, dokládají vedle vrstvy s. j. 112 a kúlové jamky s. s. j. 009 poměrně početné nálezy keramického materiálu v zásypech mladších jam. Do 15. století byla datována jáma neznámé funkce, snad jímka s. s. j. 008. Do 2. poloviny 15. či do 16. století byla usazena i aktivita s. s. j. 007, zřejmě v podloží vyražený sklípek či loch. Přibližně stejně starý keramický materiál byl získán i ze zásypů hliníku s. s. j. 005. Byly zachyceny ještě 4 jámy neznámé funkce a jedna pec, které nebyly blíže datovány. Na povrchu jmenované „kulturní“ vrstvy z 11. a 12. století bylo uloženo 0,30 až 0,90 m silné souvrství zahradních horizontů a navážek (s. j. 104, 105, 106). Pocházejí z novověku až z 20. století, bližší určení nebylo provedeno.

Podloží na lokalitě představoval půdní typ (s. j. 101), který dosedal na sprašovou návěť (s. j. 100). Její mocnost se pohybovala kolem 2 m. Pod ní se nacházela vrstva okrové písčité hlíny. Ta ležela na štěrkopísčitém podloží (Polánka - Sedláčková - Zúbek 2006f).

K. ú. Trnitá

Křenová ulice 71 a 73, parc. č. 176/1 – 176/4 (akce A111/2006). Novověk. Město, plužina. Záchraný výzkum.

Výzkum byl proveden v říjnu a listopadu 2006. Byl vyvolán výstavbou domu IFM centrum na parcelách demolovaných domů Křenová 71 a 73. Vzhledem k tomu, že byli pracovníci společnosti přivoláni až k vytěžené stavební jámě, omezil se výzkum na dokumentaci jejích stěn a dokladů zástavby.

Zkoumaný prostor se nachází přímo na břehu původního koryta řeky Svitavy, regulovaného do dnešní podoby v letech 1847–1851. Svitava zde tekla prakticky po dnešní ulici přibližně ke křižovatce s dnešní ulicí Podnásepní, kde se stáčela k jihu. Středem řečiště vedla po náspu dálnková cesta a později císařská silnice na Olomouc až k Červenému mostu přibližně v místech mostu dnešního. Geologické podloží lokality tvoří světle hnědý hlinítupísčité fluvialní (nivní) sediment, ojediněle obsahující malé zlomky zvířecích kostí. Podobný sediment tvoří geologické podloží i na opačném břehu původní Svitavy pod novostavbou bytových domů mezi Křenovou a Masnou ulicí a dnešním řečištěm Svitavy (Kolařík - Zúbek 2005, 4). Dnešní povrch se nachází v nadmořské výšce okolo 202 m,

Obr. 62. Křenová 71 a 73 (A111/2006). Vyznačení plochy staveniště.
Křenová-Str. 71 a 73 (A111/2006). Bezeichnung der Baustelle.

původní povrch geologických vrstev leží v úrovni cca 200,40 m n. m.

Co se týče zástavby, byl prostor staveniště využíván zemědělsky patrně až do regulace Svitavy, teprve poté mohl začít být zastavován. Na mapě Brna z roku 1839 ještě zástavba v tomto prostoru není, západní část zástavby (dům č. 71) zkoumaného staveniště už je ale na Doleželově plánu z roku 1858 (studováno na www.vilemwalter.cz). Archivní rešerše v Archivu města Brna, jež měla osvětlit podobu domu, byla takřka bez výsledku. Podařilo se získat pouze fotografii malého výřezu dvorní části silně poničeného pavlačového domu č. 71 z let 1948–1949 (AMB, fond XIIa, sign. XIIa 36) a fotografie obou zbořených domů těsně před demolicí (AMB, sign. XIIa 114). Pavlačový dům měl do ulice 3 nadzemní podlaží a patrně i sklepy nebo sklepní byty, částečně zapuštěné pod terén. Dvorní křídlo bylo nižší a ve dvoře stály ještě další zděné stavby či přístavby.

Výzkum potvrdil poznatky učiněné archivním studiem. Nebyly zjištěny žádné doklady středověkého osídlení; na povrch náplavy nasedaly přímo navážky o charakteru písku, sutě a škváry. Veškeré stavební aktivity patřily zástavbě z 1. poloviny 19. století, případně ještě mladší. Jednalo se o sklepy ze severozápadní části stavební jámy a pozůstatky zástavby při ulici Křenové. Zajímavé byly především základy domu při uliční frontě. Byly konstruovány jako masivní smíšené vrstvené zdivo, převážně složené z bloků slepence či

pískovce Old-Red, případně i z tmavě šedého vápence. Úroveň podlah se bohužel nepodařilo zachytit (může být totožná s přechodem smíšených a cihlových zdív, jenž byl u západnější části doložen níže než u východní). Lze ale předpokládat, že se nejednalo o sklepní zdiva, protože vnitřní líc byl zejména u východního zdiva omazán znečištěnou hlinou, podobnou podložní náplavě. U obou těchto zdív se také nepodařilo doložit žádné interiérové úpravy. Nadzemní zdiva byla konstruována z cihel a byla v obou případech členěna výklenky pro okna širokými 0,90–1 m. V západnějším zdivu se zachovala i komínová šachta. Veškeré tyto poznatky se nevylučují se svědectvím jediné nalezené historické fotografie. Vzhledem k existenci mezery mezi oběma základovými zdíví lze vyslovit předpoklad, že se mezi oběma částmi domu původně nacházel průjezd. Naopak zdiva v severozápadní části parcely byla jednoznačně sklepní. I když byla rovněž konstruována jako smíšená, s menším podílem a frakcí kamene, měla cihlový vnitřní líc, byla omítnuta a podařilo se doložit úroveň podlahy a vnitřní příčky. Zdiva patrně navazovala na nepodsklepenou část při ulici, jejich rozhraní se však už nepodařilo zachytit. Se zástavbou souvisela také cihlová kanalizace. Zachycena byla v jižní stěně stavební jámy mezi základovými zdíví (pod průjezdem). Patrně navazovala na odbagrovanou stoku, dokumentovanou v severní stěně stavební jámy, ze které odbočovala (či spíše do níž ústila) ještě menší přípojka, zachycená ve východní stěně stavební jámy.

Jedinou aktivitou stratigraficky starší než dokumentovaná zástavba jsou dva rozměrné a vzájemně se porušující výkopy v západní stěně stavební jámy. Severnější a mladší jáma byla zasypána převážně zlomky stavební keramiky, resp. pálené hlíny. Ve stratigraficky starší a jižnější jámě, zasypané převážně uhlíkatým prachem, byly vyskládány nasucho cihly s kolkou, jejich zlomky a nahodile i žárem deformované kusy. U obou situací lze hypoteticky pomýšlet na souvislost s výrobou cihel, těsně předcházející vzniku zástavby. Nelze však vyloučit ani jinou interpretaci, např. zasypané stavební jámy v rámci sousední parcely (Zapletalová 2006i).

Přízova ulice 4–6, parc. č. 1017 (akce A040/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s výstavbou bytového domu při ulici Přízové a Spálené proběhla v září a říjnu 2006 první etapa záchranného archeologického výzkumu předmětné parcely.

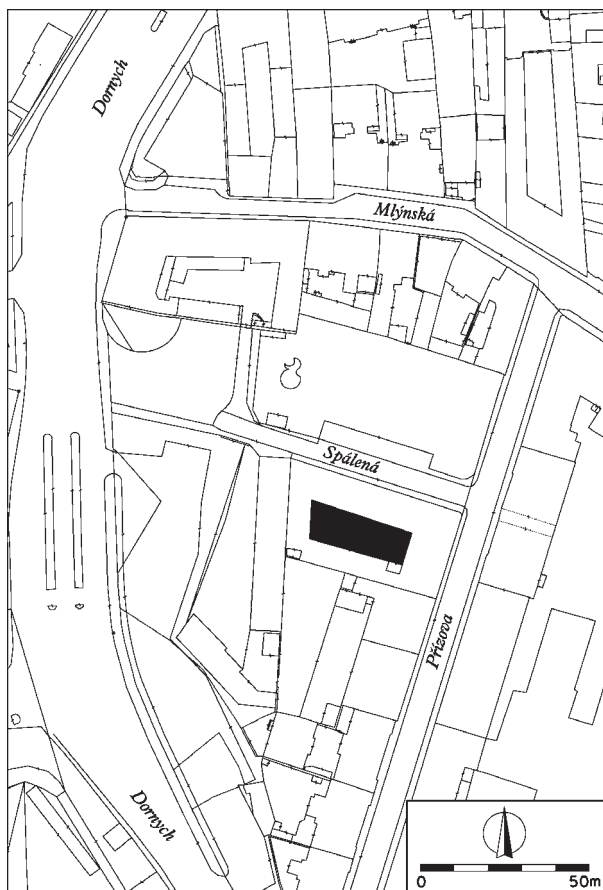
Kromě pravěkého osídlení byly zahyceny dvě jámy z 10.–12. století. Na plochu rovněž zasahovalo osídlení První předměstské čtvrti, založené ve 13. století. Dokumentovány byly sloupové jamky, jámy neznámé funkce a jedno technologické zařízení.

Výzkum bude ještě pokračovat, proto o něm budeme blíže referovat až po jeho ukončení a zpracování (Polánka – Zůbek 2006e).

K. ú. Veverří

Jaselská ulice, parc. č. 421 (akce A109/2006). Novověk. Plužina. Záchranný výzkum.

Výzkum byl proveden na základě dohody o spolupráci mezi Ústavem archeologické památkové péče v Brně a spo-

Obr. 63. Přízova 4–6 (A040/2006). Vyznačení plochy výzkumu.
Přízova-Str. 4–6 (A040/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche.

Obr. 65. Jaselská (A109/2006 a A110/2006). Vyznačení plochy staveniště.
Jaselská-Str. (A109/2006 und A110/2006). Bezeichnung der Baustelle.

Obr. 64. Přízova 4–6 (A040/2006). Pohled od jihu na zkoumanou plochu.
Přízova-Str. 4–6 (A040/2006). Blick von Süden auf die Grabungsfläche.

lečností Archaia Brno, o. p. s. Byl vyvolán rekonstrukcí vodovodu na Jaselské ulici.

Dnešní ulice Jaselská se nachází v místech mezi středověkými předměstskými osadami Švábkou a Hartlůvkou. Terén tu byl využíván převážně zemědělsky, předpokládá se zde ale také průtok nebo alespoň blízkost tzv. Žabího potoka,

ktejřý podle vedut z poloviny 17. století (MuMB i. č. 2284) protékal od prameniště na Cimplu přibližně při severní straně dnešního Žerotínova náměstí, stácel se k dnešní ulici Milady Horákové a vléval se do Ponávky. Dnešní Jaselská ulice vznikla po roce 1784 v místech zahrady augustiniánského kláštera a nesla název Augustiniánská (Augustinská) ulice. Nejdrive byla zastavěna její východní uliční fronta, zástavba v dnešní podobě vznikla v poslední čtvrtině 19. století a je založena do terénu dosypaného navážkami nejméně o 5–7 m. Úroveň původního terénu je dodnes patrná v zahradě mezi domy Jaselská č. 16 a 18 (Hálová-Jahodová 1975, 50; Kuča 2000, 297, 448–451). Výzkum se tedy omezil pouze na archeologický dohled nad hloubením jednotlivých inženýrských sítí a přítomnost recentních násypů potvrdil (Zapletalová 2006j).

Jaselská ulice, parc. č. 421 (akce A110/2006). Novověk. Plužna. Záchranný výzkum.

Výzkum byl proveden na základě dohody o spolupráci mezi Ústavem archeologické památkové péče v Brně a společností Archaia Brno, o. p. s. Byl vyvolán rekonstrukcí kanalizace na Jaselské ulici.

Podmínky výzkumu i jeho výsledky odpovídají předchozí akci (Zapletalová 2006k).

K. ú. Zábrdovice

Ulice Cejl 73, parc. č. 2/2, 5/1, 5/2 (akce A107/2006). Středověk, novověk. Vesnice. Záchraný výzkum.

Archeologický výzkum byl vyvolán výstavbou objektu Administrativního a školícího centra Krajského úřadu Jihomoravského kraje na adrese Cejl 73 v Brně-Zábrdovicích. Terénní část výzkumu proběhla od 27.10. do 5.12. 2006.

Z historických období bylo zaznamenáno slovanské osídlení (7.–12. století). Lze mu přiřadit tři jámy. Získaný keramický materiál však nebyl příliš výrazný.

Obr. 66. Cejl 73 (A107/2006). Vyznačení plochy výzkumu. Cejl 73 (A107/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche.

Obr. 67. Cejl 73 (A107/2006). Ilustrační záběr Cejl 73 (A107/2006). Illustrationsansicht.

Důležitý byl poznatek, že nebylo zaznamenáno osídlení v období vrcholného středověku (13.–15. století). Snad pouze několik jam a některé keramické zlomky by mohly pocházet z 15. století (spíše jeho konce). Osídlení lze jasně doložit od 16. století, a to kontinuálně až do 20. století (24 jam – hlíny, vápenné jámy, většinou však funkčně neurčené). Písemnými prameny doložená předměstská vesnice Cejl tedy ve středověku do daného prostoru zřejmě nezasahovala. K jejímu rozšíření sem došlo asi až v 16. století (Polánka – Sedláčková – Zúbek 2007).

Lazaretní ulice – Zábrdovická ulice (kostel Nanebevzetí Panny Marie), parc. č. 1157 (akce A022/2006). Novověk. Kostel. Záchraný výzkum.

V průběhu rekonstrukcí podlah a položení nových inženýrských sítí v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Brně-Zábrdovicích byly na přelomu roku 2005 a 2006 dokumentovány narušené historické stavební konstrukce.

Zábrdovice, stejně tak i areál kláštera jsou položeny v nivě řeky Svitavy, jejíž tok zde výrazně meandruje. Na ikonografických pramenech je zakreslen i mlýnský náhon, jehož ostře zalomený tok dotvářel zábrdovický ostrov. Je více než pravděpodobné, že se jedná o původní rameno Svitavy. Zkoumaný prostor dosahuje výšky 202,60 m n. m.

Klášter premonstrátů s kostelem Nanebevzetí Panny Marie založil na levém břehu v meandru řeky Svitavy někdy před rokem 1209 Lev z Klobouk. Roku 1210 potvrdil lokaci Přemysl Otakar I. Lev z Klobouk měl v Zábrdovicích dvůr, u něhož vystavěl kostel sv. Kunhuty, který vysvětil roku 1211 za přítomnosti krále Přemysla Otakara I. a markraběte Vladislava Jindřicha hnězdenský arcibiskup Jindřich Kietlitz. Do vybudování klášterního kostela využíval konvent tento vlastnický kostel jako provizorium. Funkci kostela jako primární klášterní svatyně dokládá občasný přídomek zábrdovických opatů „abbas sancte Cunegundis“ (1243). Ve třetí čtvrtině 13. století byl pak vybudován klášterní kostel Panny Marie. Klášter byl ve 20. letech 15. století poničen husity. Přestavba a náprava škod byla provedena v letech 1441 až 1450. Následně byl snad klášter úplně zbořen za česko-uherských válek, což zmiňuje zpráva z roku 1483. Opravy klášterního areálu probíhaly velmi pomalu, dokončeny byly až Oietrem Gabrim v poslední čtvrtině 16. století. Opět byl klášter vypleněn za stavovského povstání roku 1619, další škody utrpěl za třicetileté války od Švédů v letech 1643 a 1645. Vyhořelý klášter byl nahrazen novostavbou, budovanou v rozmezí let 1654 až 1658. Původní klášterní kostel byl zcela přestavěn v letech 1661 až 1669, kdy vznikl monumentální dvojvěžový kostel Nanebevzetí Panny Marie, postavený podle projektu Giovannioho Pietra Tencally. V letech 1753–1755 byl kostel doplněn centrální kaplí Panny Marie Czenstochovské, v 50. až 60. letech 18. století byl postaven severně starého konventu konvent nový. V rozmezí let 1773–1775 byl přestavěn kostel sv. Kunhuty. Klášter byl zrušen za josefínských reforem roku 1784 a do jeho areálu byl přemístěn vojenský špitál od Sv. Anny jako c. k. vojenská nemocnice. Hřbitov byl zrušen v roce 1784. V církevní správě zůstal klášterní kostel, jehož interiéru byl v 70. letech 18. století upraven snad podle projektu F. A. Grimma (Samek 1994, 240–248; Foltýn a kol. 2005, 233–239; Číhalík – Staňková – Zdražilová 2004).

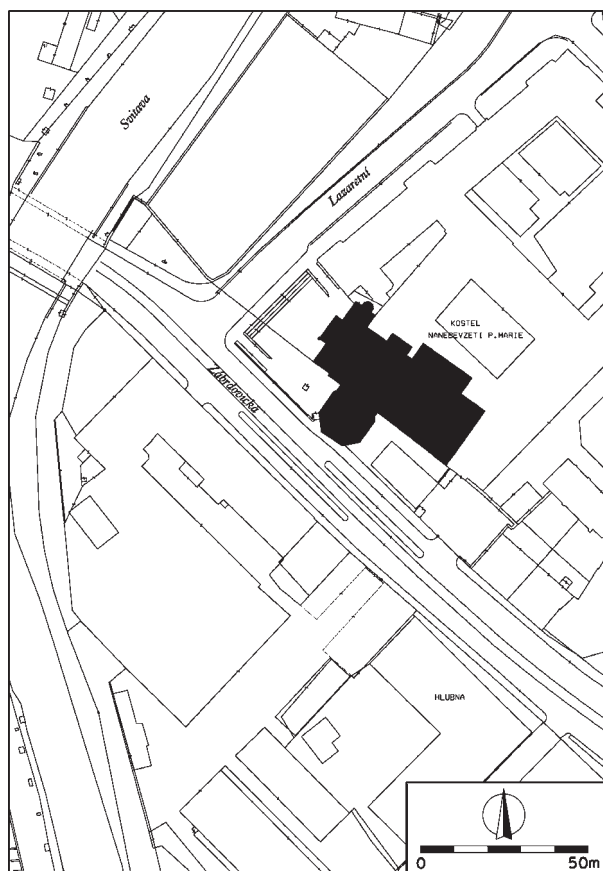
V nejbližším prostoru zkoumané lokality se uskutečnilo doposud několik archeologických výzkumů. V roce 2000 proběhl výzkum při budování kanalizace v objektu Vojenské nemocnice (Procházka 2001). Při rekonstrukci kaple sv. Kunhuty v roce 2001 uskutečnili výzkum pracovníci UAPP Brno (Unger 2002). Na jaře roku 2003 byly dokumentovány tři statické sondy ověřující stav založení kostela (Merta – Rybníček – Zúbek 2004).

Geomorfologicky se lokalita rozkládá v inundaci řeky Svavy. Vlastního geologického podloží nebylo dosaženo. Stavba a veškeré aktivity byly založeny do povodňových hlín.

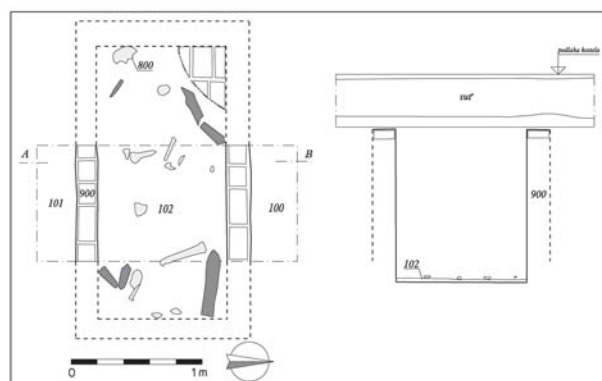
V průběhu stavebních prací byly zkoumány, respektive převážně fotograficky dokumentovány výkopy v ploše obnovované podlahy kostela a jižní sakristie. Důslednější pozornost byla věnována objektu centrálně umístěné hrobky.

Nejnižší úroveň výkopů se v prostoru kostelní lodi i presbytáře pohybovala ve stavebních sutích, souvisejících s dorovnaním úrovně podlahy raně barokní novostavby. V žádném ze sledovaných výkopů nebyly doloženy „klasické“ archeologické situace ani předpokládané hroby. Výkopy při obvodových zdech odhalily jejich základy. Ani zde nebyly rozpoznány žádné případné substrukce starších (středověkých) konstrukcí, které by mohly být interpretovány jako pozůstatek původního kostela.

Při úpravě podlahy v centrální části lodi byla proražena klenba zděné hrobky. Hrobka (s. j. 900), vyzděná z cihel o rozměrech 28,5 × 14 × ? cm spojovaných šedobílou vápen-

Obr. 68. Lazaretní – Zábřdovická (kostel Nanebevzetí Panny Marie) (A022/2006). Lazaretní-Str. – Zábřdovická-Str. (Mariä Himmelfahrtskirche) (A022/2006).

Obr. 69. Lazaretní – Zábřdovická (kostel Nanebevzetí Panny Marie) (A022/2006). Dokumentovaná hrobka.

Lazaretní-Str. – Zábřdovická-Str. (Mariä Himmelfahrtskirche) (A022/2006). Dokumentierte Grabstätte.

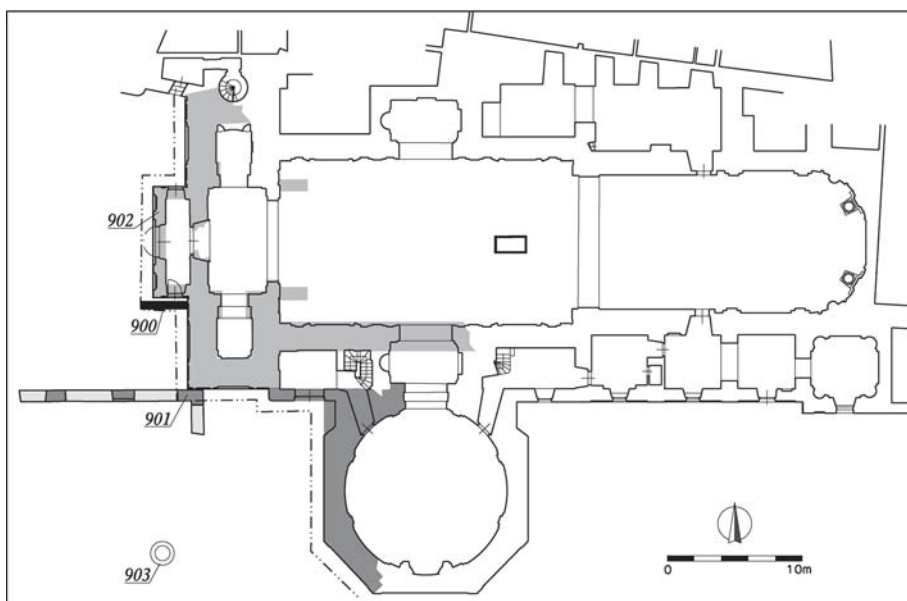
nou maltou, dosahovala rozměrů 2,10 × 1 m. Její podlaha (s. j. 901), která se nachází 1,55 m pod úrovní dnešního povrchu, byla vyzděna z naplocho položených cihel (29 × 16 × ? cm), pojených šedobílou vápennou maltou. Interiér byl omítnut hrubou omítkou bílé barvy. Hrobka byla zřejmě primárně překryta kamennou deskou (náhrobek), která byla odstraněna při některé z předchozích oprav podlahy. Na podlaze hrobky ležely zpřeházené pozůstatky dřevěné rakve, promíchané s neanatomicky uloženými kosterními ostatky nebožtíka (jednoho). Při průzkumu hrobky a následné dokumentaci vlastního pohřbu nebyly nalezeny žádné osobní předměty nebožtíka (medailonky, růženec, pektorální kříž apod.) ani součásti pohřebního oděvu. Z těchto okolností vyplývá, že v nám neznámé době (nejpravděpodobněji při posledních větších stavebních úpravách dlažby kostela v roce 1938) byla hrobka „vyplněna“.

K dataci hrobky se nelze archeologicky přesněji vyjádřit. Podle použitých cihel, které nebyly opatřeny žádným kolkem, lze předpokládat, že hrobka byla vystavěna ještě někdy před polovinou 19. století. Z centrálního umístění hrobky v kostelní lodi, tedy na čestném místě, pak můžeme jen usuzovat, že kosterní pozůstatky náležely pravděpodobně některému z opatů kláštera nebo některému z mecenášů. Teoreticky lze uvažovat např. o opatu Godefriedu Oleniovi (1650–1682), který dokončil novostavbu kostela a klášterního areálu (Hurt 1969). (Merta 2006b).

Lazaretní ulice – Zábřdovická ulice, parc. č. 1138/1, 1161/1 (akce A082/2006). Středověk, novověk. Kostel. Záchraný výzkum.

V souvislosti se statickým zabezpečením obvodového zdiva kostela Nanebevzetí Panny Marie v Brně-Zábřdovicích a rekonstrukcí prostranství před západním průčelím kostela se v září 2006 uskutečnil záchraný archeologický výzkum.

V průběhu stavebních prací byl dokumentován výkop v ploše před průčelím a bylo zkoumáno obnažené obvodové zdivo kostela. Odkryté konstrukce a archeologické situace byly dokumentovány kresebně, písemně a fotograficky.

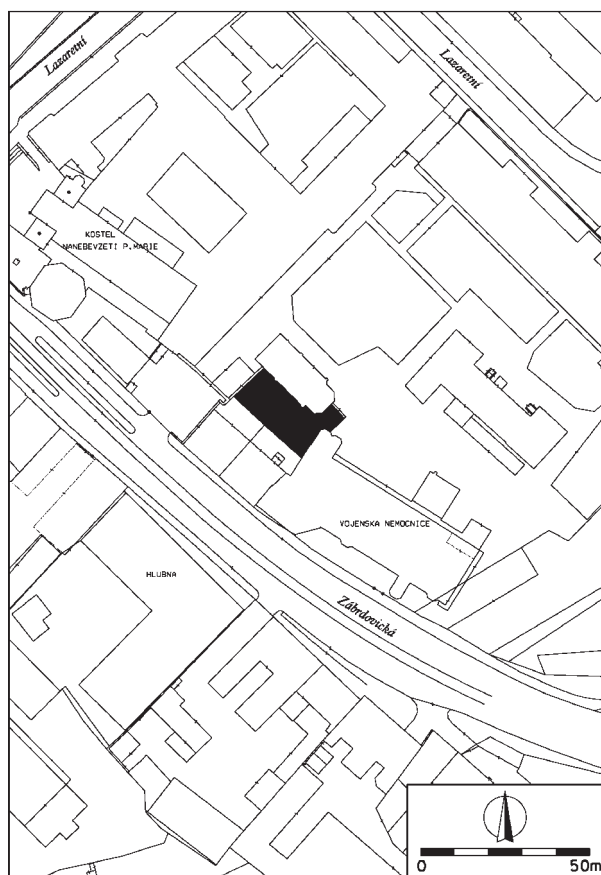
Obr. 70. Lazaretní – Zábřdovická (A082/2006). Půdorys kostela Nanebevzetí P. Marie a dokumentovaných konstrukcí. Černě relikv střeďověké zdi. Světle šedě zdivo renesanční novostavby kostela. Středně šedě stavební fáze úpravy fasády a výstavby kaple P. Marie Czenstochovské.
Lazaretní-Str.– Zábřdovická-Str. (A082/2006). Grundriss der Mariä Himmelfahrtskirche und dokumentierter Konstruktionen. Schwarz ist das Relikt der mittelalterlichen Mauer bezeichnet. Das hellgraue Mauerwerk gehört dem Renaissance-Neubau der Kirche. Mittelgrau sind Bauphasen der Herrichtung der Fassade und die Kapelle der Jungfrau von Czenstochowa bezeichnet.

V prostranství před západním průčelím kostela se podařilo zachytit kamenné zdivo s. j. 900. Jednalo se o kamennou zeď probíhající rovnoběžně s jižní stranou renesanční před síně (ve vzdálenosti 0,30 m). Zeď dosahovala šířky 0,55–0,60 m, byla vystavěna z vápenců na bílošedou vápennou maltu. Koruna zdiva se nacházela v hloubce cca 1,20 m pod současnou úroveň povrchu, na východní straně byla zničena při výstavbě kostela. Lze se tedy domnívat, že byla vystavěna někdy v období gotiky, souvisela zřejmě se starší stavební fází kostela, respektive areálu kláštera.

Při jihovýchodním nároží jižní věže kostela byl na několika místech odkryt fragment zdi s. j. 901. Její nároží bylo částečně na spáru přizděno k jihovýchodnímu nároží věže. Zeď směřovala k jihu a k západu. Dosahovala šířky 0,85 m, byla vystavěna převážně z kamenů za účasti zlomků stavební keramiky na bílou vápennou maltu. Koruna zdi se nacházela asi 0,50 m pod současným terénem. Zeď můžeme ztotožnit s ohradní zdí vyobrazenou na kresbě klášterního areálu od F. B. Wernera z roku 1752.

Necelých 12 m jižně od jihovýchodního nároží jižní věže kostela byla odkryta z cihel vyzdřená kruhová konstrukce o průměru 1,70 m. K vyzdění byly použity cihly 29 × 14 × 7 cm zděné na žlutou vápennou maltu. Konstrukci můžeme snad interpretovat jako pozůstatek studny (?). Časově stavbu na základě nálezové situace nelze zařadit (snad 18./ 19. století).

Odkryto a dokumentováno bylo obvodové zdivo kostela v úrovni základů (s. j. 902). Výzkum prokázal, že během existence současné stavby došlo mimo vlastní přestavby i k výraznému navýšení okolního terénu. Terén se v průběhu posledních 300 let zvedl asi o 1,10 m. Tento stav dokládá

Obr. 71. Zábřdovická 3 (A116/2006). Vyznačení staveniště. Zábřdovická-Str. 3 (A116/2006). Bezeichnung der Baustelle.

právě úroveň předzákladu a na něj nasedající nadzemní zdivo renesanční novostavby. Bylo také jasně patrné, že boční přístavby přinejmenším na východní straně kostela vznikly zároveň s novostavbou kaple Panny Marie Czenstochovské (1753–1755). Tato situace je ostatně dobře patrná na zmiňovaném vyobrazení F. B. Wenera (Merta 2006c).

**Zábrdovická ulice 3, parc. č. 1152, 1154 (akce A116/2006).
Novověk. Klášter. Záchranný výzkum.**

V souvislosti s rekonstrukcí tepelného hospodářství v areálu Vojenské nemocnice Brno byly v létě 2006 dohledovány otevřené výkopy teplovodů.

V průběhu stavebních prací byla fotograficky dokumentována trasa rekonstruovaných teplovodů. Vzhledem k tomu, že zde nebyla učiněna žádná pozitivní zjištění archeologických situací, tato forma dokumentace byla shledána postačující.

Při rekonstrukci teplovodního řadu nebyly zjištěny žádné pozitivní archeologické situace. Obnažené profily původních výkopů doložily pouze mohutné přesuny půdy v minulých obdobích, kdy docházelo k nejrůznějším úpravám nádvoří nemocnice. Archeologický terén se v daném prostoru nachází v hloubce 1,50 až 2,0 m, jak doložil záchranný archeologický výzkum doprovázející rekonstrukci kaple sv. Kunhuty (Merta 2006d).

*Petr Holub, Václav Kolařík, David Merta, Marek Peška,
Petr Polánka, Lenka Sedláčková, Dana Zapletalová,
Antonín Zúbek*

Literatura

Anonym 1927: *Zásobování vodou zemského hlavního města Brna*. Brno.
Borský, P. 2006: *Bloky 47 a 48*. Nepublikovaný stavebně-historický průzkum uložený v archivu Archaia Brno o. p. s.
Borský, P., Černoušková, D. 1998: *Orientační stavebně-historický průzkum – Blok 91*. Nepublikovaný rukopis uložený v archivu Archaia Brno, o. p. s.
Borský, P., Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Sedláčková, L. 2006: *Brno-Královo Pole, Božetěchova 2 – severní klausury*. Terénní dokumentace z akce A090/06 uložená v archivu Archaia Brno o. p. s.
Bukovský, J. 1996: Bývalý Offermannův dům č. 416 v ulici Bašty č. 8 v Brně, *Forum brunense* 1995/1996, 47–58.
Cejnková, D., Loskotová, I. 1992: Pozůstatky středověkého osídlení na Orlí ulici v Brně, *Forum Brunense* 1992, 21–31.
Černoušková, D., Hodeček, D. 1996: *Fakultní nemocnice U svaté Anny v Brně*. Brno.
Čihalík, M., Staňková, E., Zdražilová, B. 2004: *Standardní stavebně-historický průzkum kostela Nanebevzetí Panny Marie v Brně-Zábrdovicích*. Rukopis uložený v archivu Archaia Brno, o. p. s.
Dřímál, J., Peša, V. 1969: *Dějiny města Brna 1*. Brno.
Flodrová, M. 1995: „Královský a „markrabčící“ dům v Brně, *Brno v minulosti a dnes* 13, 65–89.
Flodrová, M. 1997: *Brněnské ulice a vývoj jejich názvů od 13. století po dnešek*. Brno.

Foltýn, D. a kol. 2005: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha.
Hanák, L. 1988: Brno, průzkum podzemí, Pekařská ulice. *SÚRPMO Brno* 01/1988.
Hálová-Jahodová, C. 1975: *Brno – dílo přírody, člověka a dějin*. Brno.
Holub, P., Kolařík, V., Kováčik, P., Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2004: Systematický archeologický výzkum města Brna, *Forum Urbes Medii Aevi* I., 57–97.
Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2004: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2003, *Přehled výzkumů* 45, 39–95.
Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2005: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2004, *Přehled výzkumů* 46, 111–169.
Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Zúbek, A. 2005: Poznámky k topografii nejbližšího okolí bývalého herburského kláštera v Brně, *Brno v minulosti a dnes* 18, 485–528.
Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2006: *Brno-Královo Pole, Božetěchova 2 – SO 321, 322, 323, 325, 422*. Terénní dokumentace z akce A015/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
Holub, P., Kováčik, P., Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2002: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2001, *Přehled výzkumů* 44, 71–114.
Holub, P., Merta, D., Peška, M., Zúbek, A. 2003: Poznámky k historické topografii Dominikánského náměstí, *Brno v minulosti a dnes* 17, 41–77.
Holub, P., Merta, D., Sedláčková, L. 2006: *Brno-Královo Pole, Božetěchova 2 – refektář*. Terénní dokumentace z akce A06/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
Holub, P., Merta, D., Zúbek, A. 2006: Cihelna z 19.–20. století v ulici Trýbova v Brně, *Archeologia technica* 17, 66–70.
Hurt, R. 1969: Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Brně-Zábrdovicích. *Příloha Vlastivědného věstníku moravského* 21, č. 1.
Kolařík, V. 2004: *Středověké a raně novověké opevnění města Brna na základě archeologických výzkumů (Pramenná základna)*. Seminární práce na ÚAM FF MU Brno.
Kolařík, V. 2005: Brno, *Moravské nám. 6 – Nejvyšší správní soud*. Nálezová zpráva č. 40/05 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
Kolařík, V. 2006a: *Brno, Benešova 12–16*. Nálezová zpráva č. 55/06 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
Kolařík, V. 2006b: *Brno, Mendlovo náměstí 2a – orlovna*. Nálezová zpráva č. 06/06 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
Kolařík, V. 2007a: *Brno, Komárov, Černovické nábřeží 10 (areál firmy Linde Brno)*. „Stavební úpravy prodejny, parkoviště a zpevněných ploch“. Nálezová zpráva č. 03/07 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.

- Kolařík, V. 2007b: *Brno, Komárov, Černovické nábřeží 10 (areál firmy Linde Brno)*. „Vnější STL plynovod a plynovodní přípojka STL“. Nálezová zpráva č. 04/07 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Merta, D., Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2006a: *Brno-Mečová – rekonstrukce*. Terénní dokumentace z akce A44/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Merta, D., Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2006b: *Brno-Mečová – rekonstrukce*. Terénní dokumentace z akce A47/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Peška, M. 2006: *Brno-Orlí 16*. Terénní dokumentace z akce A01/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2006: *Brno-Orlí 10*. Terénní dokumentace z akce A46/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2005: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě sekundárních kolektorů Brno-stoková síť města Brna (ISPA project), 10. stavba a 11. stavba, náměstí Svobody, Zámečnická*. Nálezová zpráva č. 36/05 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2006: *Brno, Soukenická 2 – Nové Sady 10 (polyfunkční dům)*. Nálezová zpráva č. 80/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2007: *Sanace brněnského podzemí – blok 22a (Novobranská ulice)*. Nálezová zpráva č. 09/07 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Polánka, P., Zúbek, A. 2006a: *Sanace brněnského podzemí, blok 38 (Dvořákova, Jezuitská, Roosveltova)*. Nálezová zpráva č. 32/06 uložena v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Polánka, P., Zúbek, A. 2006b: *Zelný trh-Parnas*. Terénní dokumentace z akce A63/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Zúbek, A. 2005: *Brno, Křenová-Masná*. Nálezová zpráva č. j. 48/05 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Kováčik, P. 1998: *Brno, blok 91 (ul. Pekařská, Anenská, Kopečná)*. Nálezová zpráva č. 06/98 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Kuča, K. 2000: *Brno – vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha – Brno.
- Merta, D. 2006a: *Dílčí SHP opěrné zdi FN U sv. Anny*. Rukopis uložený v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D. 2006b: *Rekonstrukce interiéru kostela Nanebevzetí Panny Marie v Brně-Zábrdovicích. A022/2006*. Nálezová zpráva č. 39/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D. 2006c: *Sanace zdiva kostela sv. Máří Magdalény. Brno-Zábrdovice, kostel Nanebevzetí P. Marie. statika a rekonstrukce prostoru před průčelím. A82/2006*. Nálezová zpráva č. 58/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D. 2006d: *Brno-Zábrdovice, Vojenská nemocnice v Brně – rekonstrukce tepelného hospodářství*. Nálezová zpráva č. 71/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D., Peška, M. 2007: *Česká – barokní kanalizační stoka*. Dílčí stavebně-historické posouzení a nálezová zpráva o archeologickém průzkumu č. 14/07 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Sadílek, J. 2000: *Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 1999, Přehled výzkumů 41 (1999)*, 35–61.
- Merta, D., Rybníček, M., Zúbek, A. 2004: *Ke stavebnímu založení kostela Nanebevzetí Panny Marie v Brně-Zábrdovicích, Ve službách archeologie 5*, 146–150.
- Peška, M. 1992: *Brno. katedrála sv. Petra a Pavla, výzkum roku 1991 a 1992. Katalog nálezů stavební keramiky*. příloha VII. nálezové zprávy 55/94 uložena v archivu Ústavu archeologické památkové péče Brno.
- Peška, M. 1997: *Brno, Orlí 3*. Nálezová zpráva č. 08/97 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Peška, M. 1999: *Brno, Orlí ul. č. 3, parc.č. 190, Přehled výzkumů 40 (1997-1998)*, 297–298.
- Peška, M. 2006: *Orlí 16, rekonstrukce objektu. Předběžná zpráva o provedení archeologického výzkumu a dílčí dokumentaci obnažených historických stavebních konstrukcí*. Nálezová zpráva č. 53/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Peška, M., Zapletalová, D. 2006: *Brno-Pekařská 53*. Terénní dokumentace z akce A106/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Peška, M., Zapletalová, D., Sedláčková, L. 2005: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě sekundárních kolektorů K7, Koblížná – náměstí Svobody v k.ú. Brno-střed. Koblížná, Sukova, Poštovská a Kozí*. Nálezová zpráva č. 39/05 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Peška, M., Zapletalová, D., Sedláčková, L., Štourač, D. 2005: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě sekundárních kolektorů Brno – stoková síť města Brna (ISPA project), 18. stavba, Zelný trh, Starobrněnská*. Nálezová zpráva č. 21/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L. 2006: *Brno-Kopečná 37, Leitnerova 30*. Terénní dokumentace z akce A55/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2006a: *Brno. Bašty, Denisovy sady (závěrečná etapa rekonstrukce)*. Nálezová zpráva č. 31/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2006b: *Brno. Dominikánské náměstí (havárie a oprava kanalizace)*. Nálezová zpráva č. 34/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2006c: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Komplexní regenerace historického jádra“, Zámečnická ulice, p.p.č. 528, k.ú. Brno-město*. Nálezová zpráva č. 78/06 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.

- Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2006d: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Komplexní regenerace historického jádra“, Moravské náměstí, p.p.č. 800, k.ú. Brno-město*. Nálezová zpráva č. 5/07 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2006e: *Brno-Královo Pole. Mojžírovo náměstí 15a. Stavba budovy Výzkumného ústavu vodohospodářského T. G. Masaryka*. Nálezová zpráva č. 30/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2006f: *Brno. Vídeňská 15 (Integrovaný dům)*. Nálezová zpráva č. 35/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2007: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při výstavbě Administrativního a školícího centra Krajského úřadu Jihomoravského kraje Cejl 73, Brno-Zábrdovice*. Nálezová zpráva č. 1/07 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Zúbek, A. 2006a: *Brno. Běhounská ulice (havárie vody)*. Nálezová zpráva č. 27/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Zúbek, A. 2006b: *Brno, Jakubská – Rašínova*. Terénní dokumentace z akce A12/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Zúbek, A. 2006c: *Brno-náměstí Svobody*. Terénní dokumentace z akce A93/05 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Zúbek, A. 2006d: *Brno, Lidická ulice 12 a 14. Rekonstrukce dvorany při dostavbě Městského divadla v Brně*. Nálezová zpráva č. 28/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Zúbek, A. 2006e: *Brno-Přízova, Spálená*. Terénní dokumentace z akce A40/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Procházka, R. 1990: Kovové předměty z výbavy středověkého měšťana z výzkumu v Brně-Pekařské ulici, *Archaeologia historica* 15, Brno, 99–109.
- Procházka, R. 1996: Staré Brno, *Pekařská 53/55, Fakultní nemocnice*. Nálezová zpráva č. 125/96 uložená v archivu ÚAPP Brno.
- Procházka, R. 2000: Zrod středověkého města na příkladu Brna (k otázce odrazu společenské změny v archeologických pramenech). In: *Mediaevalia archaeologica* 2, Praha – Brno, 7–158.
- Procházka, R. 2001: *Zábrdovice. Vojenská nemocnice, kanalizace*. Nálezová zpráva č. 2/01 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Procházka, R., Himmelová, Z. 1995: Příspěvek k vývoji středověké zástavby tzv. Velkého špalíčku v Brně, *Archaeologia historica* 20, 233–245.
- Procházka, R., Loskotová, I. 1999: K topografii a interpretaci předlokačního osídlení brněnského historického jádra, *Archeologia historica* 24, 169–188.
- Pšross, M., Pšross, Č. 1959: *Stavba studní (příručka pro strudnaře)*. Praha.
- Richter, V. 1936: Z počátků města Brna, *Časopis Matice moravské* 60, 257–314.
- Rybníček, M. 2006: *Závěrečná zpráva z akce Brno-Česká*. Nepublikovaný dendrochronologický posudek uložený v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Řepa, M. a kol. 2004: *Dějiny Králova Pole*. Brno.
- Samek, B. 1994: *Umělecké památky Moravy a Slezska I (A-I)*. Praha.
- Svoboda, A., Černoušková, D. 2001: *Historická mapa podzemí*. Brno.
- Švábenský, M. 1993: Osudy města Brna do roku 243, *Brno v minulosti a dnes* 11, 223–266.
- Unger, J., 2002: *Kaple sv. Kunhuty*. Nálezová zpráva č. 81/02 uložená v archivu ÚAPP Brno.
- Vičar, O. 1965: Místopis Brna v polovici 14. století (prostor uvnitř městských hradeb), *Brno v minulosti a dnes* 7, 242–283.
- Vičar, O. 1966: Místopis Brna v polovici 14. století (předměstí), *Brno v minulosti a dnes* 8, 226–275.
- Zapletalová, D. 2005: *Brno, blok 61, č. akce A61/2004*. Nálezová zpráva č. 18/05 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2006e: *Brno, Benešova – rekonstrukce vodovodu*. Nálezová zpráva č. 73/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2006b: *Brno, EON – přeložky NN a VN ke kolektoru*. Nálezová zpráva č. 49/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2006c: *Brno, Dvořákova 7, JAMU*. Nálezová zpráva č. 54/06 uložená v archivu Archaia Brno o. p. s.
- Zapletalová, D. 2006d: *Brno, Sanace podzemí, blok 47a, blok 48a*. Nálezová zpráva č. 43/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2006e: *Brno, Sukova – rekonstrukce ulice*. Nálezová zpráva č. 13/07 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2006f: *Brno, Slovanské náměstí – úprava parku*. Nálezová zpráva č. 52/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2006g: *Brno, Kopečná – Studánka*. Nálezová zpráva č. 84/06 v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2006h: *Brno, Poříčí 3a*. Nálezová zpráva č. 45/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2006i: *Brno, Křenová 71, 73 – IFM centrum*. Nálezová zpráva č. 63/06 v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2006j: *Brno, Jaselská – rekonstrukce vodovodu*. Nálezová zpráva č. 61/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2006k: *Brno, Jaselská – rekonstrukce kanalizace*. Nálezová zpráva č. 62/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D., Štourač, D. 2007: *Brno, Zelný trh, rekonstrukce historické studny*. Nálezová zpráva č. 87/06 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Zúbek, A. 2002: *Brno, Lidická ulice 16 (dostavba Městského divadla Brno)*. Nálezová zpráva č. 15/02 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.

Resumé

Brno (Bez. Brno-Stadt)

Das Ziel des vorliegenden Beitrags ist, ähnlich wie in vorigen sieben Jahren, über die Ergebnisse archäologischer Ret-

tungsgrabungen zusammenfassend zu berichten, die durch die gemeinnützige Gesellschaft Archaia Brno auf dem Gebiet des Großen Brünns, vor allem im historischen Stadtkern und im Raum seiner historischen Vorstädte durchgeführt wurden. Perspektiven, Konzeption und Methodik der systematischen archäologischen Erforschung des Zentrums Brünns änderten sich nicht (Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2000, 35-36, zuletzt zusammenfassend siehe Holub – Kolařík – Kováčik – Merta – Peška – Procházka – Zapletalová – Zúbek 2004, 57-97).

Archäologische Rettungsgrabungen in Brunn im Jahre 2006:

Die 2006 durchgeführten Grabungen sind in drei Gruppen gegliedert: 1) Flächengrabungen; 2) Grabungen im Rahmen des Projekts „Sanierung der Brünner Kellerräume“; 3) kleinere Grabungen und Dokumentation von Versorgungsnetzen. Als Gruppe 4 werden Grabungen angeführt, deren Terrainarbeiten schon früher erfolgt hatten, aber erst im Jahre 2006 bearbeitet und ausgewertet wurden.

Ad 1) Flächengrabungen

Beendet wurde die archäologische Forschung im Zusammenhang mit der Gesamtrekonstruktion des Platzes der Freiheit (náměstí Svobody) (A093/2005). Es wurde eine archäologische Grabung im Areal Božetěchova-Str. 2 (A015/2006) und auf einem Teil der Parzelle des abgerissenen Hauses Přízova-Str. 4-6 (A040/2006) durchgeführt.

Ad 2) Suchschnitte im Rahmen des Projekts „Sanierung der Brünner Kellerräume“

Im Rahmen des Projekts „Sanierung der Brünner Kellerräume“, über welches wir detailliert im Jahre 2000 berichtet hatten (Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2000, 36), wurden im Jahre 2006 3 Projekte realisiert. „Saniert“ wurden Blöcke 47a (Opletalova-Str. und Solniční-Str. – A013/2006) und 48a (Joštova-Str. und Solniční-Str., Mährischer Platz – A024/2006). Als Mehrarbeit zur „Sanierung“ des Blocks 47a wurde der Suchschnitt in Česká-Str. dokumentiert (A076/2006). Aufgenommen wurde die „Sanierung“ des Blocks 22a (Novobranská-Str. – A114/2006), die im Februar 2007 abgeschlossen wurde.

Ad 3) Grabungen kleineren Umfangs

Fortgesetzt wurde die Grabung auf dem Mendel-Platz 2a (A056/2005). Aufgenommen wurden folgende Grabungen: (A056/2005). Benešova-Str. (A077/2006), Benešova-Str. 12-16 (A029/2006), Božetěchova-Str. 2 (A006/2006, A015/2006 und A090/2006), Cejl-Str. 73 (A107/2006), Černovické nábřeží 10 (A88/2006 und A089/2006), Dominikánské náměstí (Dominikanerplatz), Veselá-Str. und Zámečnická-Str. (A026/2006), Dvořákova-Str., Kapucínské náměstí (Kapuzinerplatz), Kozi-Str., Mečová-Str., Starobrněnská-Str., Šilingrovo náměstí (Šilingrplatz), Zelný trh (Krautmarkt) (A031/2006), Dvořákova-Str. 7 – Mozartova-Str. 1 (A066/2006), Jakubská und Rašínova-Str. (A012/2006), Jaselská-Str. (A109/2006 und A110/2006), Joštova-Str., Moravské náměstí (Mährischer Platz), Solniční-Str. (A053/2006), Kopečná-Str. (A121/2006), Kopečná-Str. 37 – Leitnerova-Str. 30 (A055/2006), Křenová-Str. 71 und 73 (A111/2006), Lazaretní-Str. – Zábřdovická-Str. (A022/2006 und S082/2006), Mečová-Str. (A044/2006), Nové

sady-Str. 10 – Soukenická-Str. 2 (A041/2006), Orlí-Str. 16 (A001/2006), Orlí-Str. 10 (A046/2006), Pekařská-Str. 53 (A106/2006), Poříčí-Str. 3a (A045/2006), Slovanské náměstí (Slawenplatz)(A023/2006), Starobrněnská-Str. (A047/2006), Sukova-Str. (A056/2006), Zábřdovická-Str. 3 (A116/2006), Zelný trh (Krautmarkt)(A063/2006 und A115/2006)

Ad 4) Bearbeitung und Auswertung der bereits abgeschlossenen Grabungen

Im Jahre 2006 wurde die Bearbeitung der Grabungen beendet, die im Jahre 2004 und 2005 erfolgt hatten. Es handelt sich um folgende: Bašty-Str., Denisovy sady (Denis-Parkanlage) (A076/2004), Běhounská-Str. (Aktion A078/2005), Dominikánské náměstí (Dominikanerplatz)(A049/2004), Dvořákova-Str., Jezuitská- und Roosveltova-Str. (A113/2004), Lidická-Str. 12 und 14 (A052/2004), Mojžírovo náměstí (Mojmír-Platz)15a (A104/2004), Trýbova-Str. (A002/2004), Vídeňská-Str. 15 (A061/2004)

Vorläufige Ergebnisse einzelner Grabungen (Aktionen werden in alphabetischer Ordnung gereiht):

Katastralgebiet Brno-Stadt

Bašty-Str., Denisovy sady (Denis-Parkanlage), Parzellen Nr. 352, 353/1 (Aktion A076/2004). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung verlief im Jahre 2004 im Zusammenhang mit der weiteren Etappe der „Renovierung der Denis-Parkanlage“.

Die archäologische Grabung wurde im Raum des ehemaligen Stadtgrabens und der Burggrabenmauer durchgeführt. Sie legte mehrere Mauern frei. Ein Teil davon gehört der Burggrabenmauer und zwei Stützpfeilern, der Rest ist jünger und kann mit der Sicherung von Aufschüttungen der Terrasse des im 19. Jahrhunderts errichteten Parks zusammenhängen. Weiter wurde eine Kalkgrube festgestellt, die mit dem Aufbau der Häuser in der Bašty-Str. in der 1. Hälfte des 19. Jahrhunderts in Zusammenhang zu stellen ist.

Běhounská-Str., Parzelle Nr. 32 (Aktion A78/2005). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung erfolgte im Jahre 2005 im Zusammenhang mit der Panne der Wasserleitung in der Běhounská-Str.

Erfasst wurden Relikte zweier Kellerräume. Der ältere stammt aus der Wende des 13./14. Jahrhunderts, der jüngere wurde in der Neuzeit errichtet, vielleicht an der Stelle der ursprünglich nicht unterkellerten Durchfahrt des mittelalterlichen Hauses.

Benešova-Str., Parzelle Nr. 281/2 (Aktion A077/2006). Neuzeit. Stadt, Vorstadt, Befestigung, Rettungsgrabung.

Die Grabung erfolgte im Zusammenhang mit der Versetzung der Wasserleitung in der Benešova-Str.

Die Fundstelle befindet sich innerhalb der barockzeitlichen Bastion-Befestigung aus den 60er Jahren des 18. Jahrhunderts. Früher stand dort die St.Martin-Kirche mit dem

Friedhof. Sie ist in den Jahren 1345-1348 belegt, ihre Anfänge sind in die Mitte des 13. Jahrhunderts zu datieren. Im Suchschnitt S1 wurde ein Teil der Umfassungsmauer der Bastei festgestellt, restliche Suchschnitte wurden in Aufschüttungen des Barockgrabens angelegt.

Benešova-Str. 12-18, Novobranská-Str., Parzellen Nr. 274, 275, 276 (Aktion A029/2006). Neuzeit. Stadt, Vorstadt, Befestigung. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit der Renovierung und dem Zubau des Hauses Benešova-Str. 12-18 erfolgte eine archäologische Aufsicht über Aushubarbeiten.

Die Grabungsfläche liegt im Raum des mittelalterlichen und später barockzeitlichen Grabens. Die Nordwestgrenze der Baugrube bildete eine steinerne barockzeitliche Kurtine der Basteinbesetzung mit äußerer Ziegelmauer. Im ganzen Raum des Haushofs wurden Aufschüttungen versetzten Bodens und Bauabfalls festgestellt.

Česká-Str., Parzelle Nr. 575 (Aktion A076/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit dem Projekt „Sanierung der Brünner Kellerräume“ wurden Suchschnitte im Raum der Česká-Str. vor dem Haus Nr. 27 dokumentiert.

Der Suchschnitt wurde im Raum vor dem ehemaligen Veselá-Tor aus der Mitte des 13. Jahrhunderts angelegt. Belegt wurde der mittlere Brückenbogen, der im Spätmittelalter eine Brücke bildete, die die Stadt mit der vorgeschobenen Barbakane verknüpfte hatte. Darunter führte der barockzeitliche Kanal, der dendrochronologisch kurz nach 1654 datiert wird.

Dominikánské náměstí (Dominikanerplatz), Parzelle Nr. 509 (Aktion A049/2005). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung verlief im Jahre 2004 im Zusammenhang mit einer Kanalisationsspanne. Zwecks der Reparatur musste ein Schacht von 3,60 × 3,60 m und 5 m Tiefe abgeteuft werden.

Der Schacht war im Raum des Hauses situiert, das im Osten an die Marienkapelle aus dem Jahre 1297 grenzte, die 1908 abgerissen worden war. Die Grabung legte den Nordteil der Kellerräume eines spätmittelalterlichen bis neuzeitlichen Hauses frei. In Richtung Osten war das Haus nicht unterkellert.

Dominikánské náměstí (Dominikanerplatz), Veselá-Str., Zámečnická-Str., Parzellen Nr. 509, 528, 604 (Aktion A026/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung wurde durch das Projekt der „Komplexen Regeneration des historischen Kerns“, Zámečnická-Str. Nr. 528, Katastralgemarkung Brunn-Stadt, veranlasst.

Anhand der Gestaltung der geologischen Sohle bestätigte die Grabung, dass die Neigung der heutigen Zámečnická-Str. ungefähr das ursprüngliche Terrain kopiert. Im 13. Jahrhundert ist dort eine holzlehmige Bebauung vorzusetzen, die

ältesten gemauerten Bauten sind in das 14. Jahrhundert datiert. Anhand der Grabung kann angenommen werden, dass die Straße ursprünglich durch vier Häuser abgegrenzt war, deren Stirnseiten nicht in die Straße orientiert waren. Erst ab dem 14. Jahrhundert gab es dort wohl eine echte Bebauung.

Dvořákova-Str., Jezuitská-Str., Roosveltova-Str., Parzellen Nr. 13/1, 79, 81, 102 (Aktion A113/2004). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung verlief in den Jahren 2004 und 2005 im Zusammenhang mit dem Projekt der „Sanierung der Brünner Kellerräume“ – Block 38.

Die Grabung sollte die Gestaltung der geologischen Sohle überprüfen, die durch eine äolische Lössschicht gebildet war, worunter sich im Suchschnitt B1 Sandschichten befanden, die für Flussablagerungen gehalten werden können. Auf der Lössschicht beruhte der Bodentyp. In Suchschnitten C2 und C5 waren mittelalterliche Terrains wohl aus dem 13. Jahrhundert teilweise erhalten. Kein einziger der dokumentierten Suchschnitte erfasste den Verlauf der mittelalterlichen Stadtmauer.

Suchschnitt C5 erfasste ein Segment des mittelalterlichen Kellers, der in der Neuzeit erweitert worden war. Von ihm aus konnte man einen weiteren, auch mittelalterlichen Keller betreten.

Dvořákova-Str., Kapucínské náměstí (Kapuzinerplatz), Koží-Str., Mečová-Str., Starobrněnská-Str., Šilingrovo náměstí (Šilingger-Platz), Zelný trh (Krautmarkt), Parzellen Nr. 59, 94, 102, 294, 392, 397, 447, 486 (Aktion A031/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die Grabung verlief von Mai bis August 2006 und wurde durch die Errichtung der Nieder- und Hochspannungseintritte in Sekundärkollektoren veranlasst.

Vor dem Haus Mečová 2 wurde im Schnitt das Mauerwerk eines abgerissenen Hauses dokumentiert. Die ältesten mittelalterlichen Mauern gehörten den Kellerräumen und den Fundamenten des oberirdischen Teil des Hauses. Ihnen ging ein holzlehmiges Kellergeschoss mit Brandplanierungen vor.

Vor den Häusern Mečová 4 und 10 wurden Steinsatzherrichtungen der mittelalterlichen Straße belegt. Darin waren zwei hochmittelalterliche Gruben, neuzeitliches oder rezentes Mauerwerk und eine Kalkgrube eingetieft.

Im Suchschnitt vor dem Haus Starobrněnská 7 wurde das Mauerwerk einer Hausfront und des ihr angefügten Kellers wohl aus dem Ende des 13. Jahrhunderts festgestellt. Die Mauern waren auf der Straßenebene angelegt.

Suchschnitt C12 erfasste eine wohl ältere Bebauung, einen eingetieften Kellerraum eines holzlehmigen Baus.

Nördlich des Hauses Krautmarkt 8 wurde ein spätgotischer Keller dokumentiert, der durch Bauschutt mit zahlreicher Keramik verschüttet war.

Auf dem Kapuzinerplatz 2 wurde das Mauerwerk eines barockzeitlichen Kellers erfasst, vor Nr. 7 das Gewölbe eines bisher unbekanntem gotischen Kellers.

Dvořákova-Str. 7 - Mozartova-Str. 1, Parzelle Nr. 70 (Aktion A066/2006). Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die Grabung wurde durch den Zubau der Ateliers der Janáček-Akademie der musischen Künste im Hofteil des Hauses Dvořákova 7 / Mozartova 1 (JAMU) veranlasst.

Sämtliche verfolgte Bauaktivitäten gehörten dem JAMU-Gebäude oder den Versorgungsnetzen. Der älteren Periode waren nur neuzeitliche Aushübe unklarer Funktion an der Nord- und Westgrenze der Parzelle zuzuschreiben.

Jakubská-Str., Rašínova-Str., Parzellen Nr. 548, 549/1 (Aktion A012/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung erfolgte im Zusammenhang mit Aushüben für die elektrische Leitung. Die Ergebnisse werden gegenwärtig bearbeitet.

Joštova-Str., Moravské náměstí (Mährischer Platz), Solniční-Str., Parzellen Nr. 566, 776, 800 (Aktion A024/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit dem Projekt der „Sanierung der Brünner Kellerräume“ - Block 48a verlief im Jahre 2006 eine archäologische Rettungsgrabung.

Suchschnitte B1, B2 und B3 bestätigten die Nutzung des Raums des Mährischen Platzes als Kommunikationsader. Auch in der Solniční-Str. befanden sich auf dem Bodentyp Planierungen oder Kommunikationsschichten, in welche gemischtes Mauerwerk eingetieft war. Das gehört wohl der mittelalterlichen Burggrabenmauer.

Joštova-Str., Moravské náměstí (Mährischer Platz), Solniční-Str., Parzellen Nr. 776, 800 (Aktion A053/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung wurde durch das Projekt der „Komplexen Regeneration des historischen Kerns“, Mährischer Platz, veranlasst.

Die Grabung belegte Aktivitäten aus dem 13. Jahrhundert. Entdeckt wurde eine dünne Brandschicht, Gruben unbekannter Funktion und Linearrillen, wohl Spuren der Wagenräder. Diese Befunde können mit Aktivitäten bei dem Abteufen des Stadgrabens zusammenhängen. Von dem letztgenannten wurde die Ausmauerung der Außenwand, wohl aus dem 16. Jahrhundert, freigelegt.

Mečová-Str., Parzelle Nr. 447 (Aktion A044/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologischen Grabung wurden durch das Projekt der „Komplexen Regeneration des historischen Kerns“, Mečová-Str., veranlasst. Gegenwärtig werden ihre Ergebnisse bearbeitet.

Novobranská-Str., Parzelle Nr. 249 (Aktion A114/2006). Neuzeit. Stadt, Befestigung. Rettungsgrabung.

Die Grabung verlief im Zusammenhang mit dem Projekt der „Sanierung der Brünner Kellerräume“ - Block 22a. Ihr

Ergebnis ist die Überprüfung des Verlaufs der Vermauerung der Innenseite des Grabens der Bastei-Stadtbefestigung aus der 2. Hälfte des 17. Jahrhunderts.

Opletalova-Str., Solniční-Str., Parzelle Nr. 584, 596/1 (Aktion A013/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit dem Projekt der „Sanierung der Brünner Kellerräume“ - Block 47a verlief im Jahre 2006 eine archäologische Rettungsgrabung.

Der untersuchte Raum befindet sich auf der Stelle des mittelalterlichen Stadtgrabens. Neben der Gruben unklarer Funktion wohl mittelalterlichen Alters wurde im Suchschnitt A2 eine Latrine aus dem 14.-15. Jahrhundert festgestellt. Im Suchschnitt B3 wurde die Rückseite der Eskarpe der Barockbefestigung dokumentiert. Im Suchschnitt C2 kam ein Ziegelkanal an den Tag, der der Befestigungsmauer angefügt war und in das senkrecht anknüpfende 2. Stockwerk mündete.

Orlí-Str. 10, Parzellen Nr. 207, 209/3, 209/4 (Aktion A046/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Siedlung. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung erfolgte im Zusammenhang mit dem Aufbau der ärztlichen Ordinationszimmer.

Im Hofraum wurden zwei Phasen des Kellergeschosses eines holzlehmigen Hauses aus dem Ende des 12. und der 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts entdeckt. Weiter wurden Fundamente eines gemauerten Hauses gefunden, wohl eines der ältesten in Brünn.

Orlí-Str. 16, Parzellen Nr. 210/1, 210/2, 212 (Aktion A001/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Siedlung. Rettungsgrabung.

Die Aktion wurde durch die Gesamtrenovierung des Objekts Orlí 16 veranlasst.

Die Grabung legte das ursprüngliche Terrain mit der Kommunikations-Schichtenfolge und zahlreichen Abfallobjekten frei. Die bei der Grabung geborgenen archäologischen Funde gehören in die Mitte des 12. und in die 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts. Weiter wurde der Umfang des erhaltenen mittelalterlichen Mauerwerks und die Baugeschichte des Hauses präzisiert.

Rašínova-Str., Náměstí Svobody (Platz der Freiheit), Zámečnická-Str., Parzellen Nr. 528, 537, 549/1 (Aktion A093/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die durch die Rekonstruktion des Platzes der Freiheit veranlasste Grabung wird gegenwärtig bearbeitet.

Starobrněnská-Str., Parzelle Nr. 392 (Aktion A047/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archeologische Grabung wurde durch das Projekt der „Komplexen Regeneration des historischen Kerns“, Starobrněnská-Str. veranlasst. Gegenwärtig werden ihre Ergebnisse bearbeitet.

Sukova-Str., Parzelle Nr. 101 (Aktion A056/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die Grabung wurde durch die Gesamtrenovierung der Oberfläche der Sukova-Str. veranlasst.

Dokumentiert wurde das Mauerwerk eines ursprünglich gotischen Kellers, das gemischte Mauerwerk der Fundamente des nicht unterkellerten Hausteils, der die Straßenlinie respektierte, und ein jüngerer Kleinkeller, der den Verlauf dieses Mauerwerks störte. Weiter wurden Reste mittelalterlicher (13. Jahrhundert) und neuzeitlicher Aushübe im Bodentyp festgestellt.

Zelný trh (Krautmarkt), Parzelle Nr. 397 (Aktion A063/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung verlief im Zusammenhang mit der Sicherung der Statik des Brunnens auf dem Krautmarkt.

Dokumentiert wurden meistens mittelalterliche Aushübe unbekannter Funktion und die Schichtenfolge der Kommunikations- und Abfallschichten.

Zelný trh (Krautmarkt), Parzelle Nr. 397 (Aktion A115/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im November 2005 wurde die Entfernung des Ausfüllung des historischen Brunnens verfolgt.

Die Brunnenausfüllung wurde bis zur 11 m Tiefe entfernt und es wurden weder eventuelle Reste mittelalterlicher Verschüttung noch der Brunnenboden erreicht. Die Brunnenzimmerung war aus Stein und Erde gemauert, der oberridische Teil war aus Ziegeln und Mörtel errichtet. In der Zimmerung wurden Balkenlöcher mit Balkenresten festgestellt.

Katastralgebiet Černá Pole

Lidická-Str. 12 und 14, Parzellen Nr. 3646–3656 (Aktion A052/20004). Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung verlief im Jahre 2004 im Zusammenhang mit der Rekonstruktion der Halle der Häuser Lidická 12 und 14 bei dem Zubau des Stadttheaters.

Die Grabung bestätigte 2 bis 3 m dicke rezente Aufschüttungen wohl aus dem 19. Jahrhundert, die auf dem Bodentyp beruhen.

Katastralgebiet Komárov

Černovické nábřeží 10, Parzelle Nr. 148/1 (Aktion A088/2006). Neuzeit. Ackergrund. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung verlief in Form der Aufsicht über Bauherrichtungen des Parkplatzes und der gefestigten Flächen im Areal der Firma Linde Gas AG.

Aushubsarbeiten betrafen nur das Niveau der Aufschüttungen und Bauruinen wohl aus der 2. Hälfte des 20. Jahrhunderts.

Černovické nábřeží 10, Parzellen Nr. 128/1, 128/2, 140/1, 141, 142, 148/1, 481/2, 1659/3, 1659/4 (Aktion A089/2006). Neuzeit. Ackergrund. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung verlief in Form der Aufsicht über dem Aushub für die Mitteldruck-Gasleitung im Areal der Firma Linde Gas AG.

Aushubsarbeiten betrafen nur das Niveau der Aufschüttungen und Bauruinen wohl aus der 2. Hälfte des 20. Jahrhunderts.

Katastralgebiet Královo Pole

Božetěchova-Str. 2, Parzellen Nr. 1, 3 (Aktion A006/2006). Mittelalter, Neuzeit. Kloster. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung verlief im Rahmen der Renovierung des Refektoriums und des Aufbaus der Kanalisation im Raum des Hofes mit Kreuzkapelle des ehemaligen Kartäuserklosters in Královo Pole.

Es wurde eine deutliche Erhöhung des Terrains (ca um 2 m) im 18. Jahrhundert festgestellt. Erfasst wurden Relikte neuzeitlichen Pflasters und des heute schon abgetragenen mittelalterlichen Mauerwerks des Ostgangs des kleinen Ambits.

Božetěchova-Str. 2, Parzellen Nr. 1, 3, 5/1 (Aktion A015/2006). Mittelalter, Neuzeit. Dorf, Kloster. Rettungsgrabung.

Im Rahmen der Rekonstruktion des ehemaligen Kartäuserklosters in Královo Pole wurden Aushubsarbeiten in Objekten SO 422, 321, 322, 323 und 325 dokumentiert.

Erfasst wurden Siedlungsaktivitäten aus der 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts, die mit der Entstehung des Dorfes Královo Pole verknüpft werden. Ab der Wende des 14./15. Jahrhunderts ist die Dorfbesiedlung durch Aktivitäten überdeckt, die mit dem Wirtschaftshinterland des Klosters zusammenhängen. In die Neuzeit ist nur der Fund einer Heißluftanlage zu datieren, die wohl zur Mälzerei und der Bierbrauerei gehörte. Über die Grabungsergebnisse wird detailliert nach ihrer Beendigung im Jahre 2007 berichtet werden.

Božetěchova-Str. 2, Parzelle Nr. 3 (Aktion A090/2006). Mittelalter, Neuzeit. Kloster. Rettungsgrabung.

Im Rahmen der Rekonstruktion des Objekts SO 326 (Nordklausur) verlief 2006 eine archäologische Rettungsgrabung und eine ergänzende bauhistorische Untersuchung.

Neben der Terrainerhöhung außerhalb der Gebäude wurden Überreste von Baukonstruktionen mittelalterlicher Mönchzellen dokumentiert. Gegenwärtig werden die Grabungsergebnisse bearbeitet, ein detaillierter Bericht wird folgen.

Mojmírovo náměstí (Mojmír-Platz) 15a, Parzelle Nr. 1098/2 (Aktion A104/2004). Mittelalter, Neuzeit. Dorf, Kloster. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung verlief 2004 im Zusammenhang mit dem Aufbau des Gebäudes des T.G. Masaryk – Wasserwirtschaftlichen Forschungsinstituts auf dem Mojmír-Platz 15a.

Die Grabung überprüfte die geologische Sohle. Die älteste Aktivität stellte das Kellergeschoss eines holzlehmigen Baus aus dem 13. Jahrhundert dar. Aus dem 15. Jahrhundert stammen Keller, die in die Sohle eingetieft waren, und Gruben unklarer Funktion. Von weiteren Funden ist ein Ofen aus dem 17. Jahrhundert und Gruben unbekannter Bestimmung aus dem 18.–20. Jahrhundert zu nennen.

Slovanské náměstí (Slawenplatz), Parzellen Nr. 2051/1, 2051/2 (Aktion A023/2003). Neuzeit. Ackergrund. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung wurde durch die Renovierung des Parks auf dem Slawenplatz veranlasst.

Der Raum des Slawenplatzes war wohl nicht besiedelt und bis Ende des 19. Jahrhunderts wurde er landwirtschaftlich genutzt.

Katastralgebiet Staré Brno

Kopečná-Str., Parzelle Nr. 1160/2 (Aktion A121/2006). Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung wurde im Zusammenhang mit dem Aushub für den Telefonkabel durchgeführt.

Es wurde festgestellt, dass auf diese Stelle neuzeitliche Aushübe oder der 2004 im Schacht D2 erfasste Aushub reichen.

Kopečná-Str. 37 – Leitnerova-Str. 30, Parzelle Nr. 1172 (Aktion A055/2006). Mittelalter. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch den Neubau des Wohnhauses Kopečná 37 veranlasst.

Die Funde belegen Siedlungsobjekte aus zwei Horizonten – aus der jungburgwallzeitlichen Periode und aus dem 13.–14. Jahrhundert. Die Grabungsergebnisse werden gegenwärtig bearbeitet, ein detaillierter Bericht wird folgen.

Mendlovo náměstí (Mendel-Platz) 2a, Parzellen Nr. 2, 3/1, 16/1 (Aktion A056/2005). Jungburgwallzeit. Mittelalter, Neuzeit. Siedlung, Vorstadt, Kloster. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung wurde im Zusammenhang mit der Demolition und dem Neuaufbau der Orel-Turnhalle auf dem Mendel-Platz 2a durchgeführt.

Die Grabung belegte eine Abfallschicht, die sich entweder ab der 2. Hälfte des 11. oder 1. Hälfte des 12. Jahrhunderts entwickelte. Durch Abfallschichten erhöhte sich das Terrain bis zum 14. Jahrhundert um 1,75 m. Aus der Wende des 12./13. Jahrhunderts stammt ein Ofen mit Vorofengrube. Ab der 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts sind Objekte unbekannter Funktion häufiger und es wurde auch ein eingetiefter Keller entdeckt. Im Verlauf des 14. Jahrhunderts kommen auf der Fundstelle Belege der Bautätigkeiten zum Vorschein, die wohl mit dem Aufbau des Zisterzienserinnenklosters zusammenhängen. Es handelt sich um 0,25 m dicke Feinschlagschichten aus krinoidem Kalkstein. Darunter wurden glasierte Relieffliesen gefunden. Ab der 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts entstand auf

der Fundstelle gemauerte Bebauung. Wohl ab dem 16.–17. Jahrhundert wurde ein Teil der Grabungsfläche in das Interieur der gemauerten Wirtschaftsgebäude des Klosters einbezogen.

Nové sady-Str. 10 – Soukenická-Str. 2, Parzellen Nr. 1485, 1486/1-4, 14787/1-2 (Aktion A041/2006). Mittelalter, Neuzeit. Dorf. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung wurde durch den Aufbau des polyfunktionellen Hauses in Soukenická-Str. 2 - Nové sady-Str. 10 veranlasst.

Neben urzeitlichen Funden bestätigte die Grabung, dass die Fundstelle ab dem 15. Jahrhundert kontinuierlich bis heute besiedelt war. Erforscht wurden Säulen- und Pfostengruben, Latrinen und verschiedene Gruben unbekannter Funktion. In zwei Fällen wurde darin ein Fass eingesetzt. Weiter wurden Überreste eines gemauerten neuzeitlichen Hauses untersucht.

Pekařská-Str. 53, Parzelle Nr. 1752/1 (Aktion A106/2006). Mittelalter, Neuzeit. Vorstadt. Rettungsgrabung.

Die Testgrabung wurde durch Vorbereitungsarbeiten für den Aufbau der ICRC-Klinik im Areal des St. Anna-Fakultäts-Krankenhauses hervorgerufen.

Die Grabung dokumentierte Überreste neuzeitlicher Bebauung im Niveau – 2 m und die Besiedlung aus dem 16. Jahrhundert. Die mittelalterliche Bebauung wurde indirekt durch hohe gotische Ziegeln in der Destruktionsschicht belegt. Die ältesten dokumentierten Aktivitäten stellten Schichten aus dem Spätmittelalter dar, manchmal mit Straßenherrichtungen.

Poříčí-Str. 3a, Parzelle Nr. 901/1 (Aktion A045/2006). Neuzeit. Ackergrund. Rettungsgrabung.

Die archäologische Aufsicht erfolgte im Zusammenhang mit dem Aushub für Betonfundamente der Halle im Areal der Firma Beghelli – elplast AG. Der Aushub störte keine archäologischen Befunde.

Trýbova-Str., Parzelle Nr. 145/9 (Aktion A002/2004). Neuzeit. Produktionsanlage. Rettungsgrabung.

Die betreffende Fundstelle liegt im tiefen Terraineinschnitt der abgebauten Lehmgrube der ehemaligen Ziegelfabrik zwischen den Straßen Trýbova und Tomešova.

Dokumentiert wurde ein Teil des Ziegelofens mit zwei parallelen Kammern und Ziegeln mit Stempel.

Katastralgebiet Štýřice

Vídeňská-Str. 15, Parzellen Nr. 438, 440 (Aktion A061/2004). Mittelalter, Neuzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung verlief 2004 im Zusammenhang mit dem Aufbau des integrierten Hauses in der Vídeňská-Str. 15.

Neben urzeitlicher Besiedlung wurde eine Kulturschicht aus der 2. Hälfte des 11. und dem 12. Jahrhundert verzeichnet. Erforscht wurde ein Ofenrest und es wurden 3 Gruben unbekannter Funktion dokumentiert. Die Besiedlung aus dem 13. Jahrhundert wird durch eine Kulturschicht, Pfostengruben und Keramikmaterial belegt. In das 15. Jahrhundert gehört eine Grube unbekannter Funktion und ein in die Sohle eingetiefter Keller oder Loch.

Katastralgebiet Trnitá

Křenová-Str. 71 und 73, Parzellen Nr. 176/1–176/4 (Aktion A111/2006). Neuzeit. Stadt, Ackergrund. Rettungsgrabung.

Die Grabung erfolgte im Oktober und November 2006. Sie wurde durch den Aufbau des IFM-Zentrums veranlasst.

Es wurden keine Belege mittelalterlicher oder älterer Besiedlung festgestellt. Auf der Oberfläche der Anschwemmungsschichten beruhten unmittelbar Sand- und Schuttau-schüttungen.

Přízova-Str. 4–6, Parzelle Nr. 1017 (Aktion A040/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung

Die erste Etappe der archäologischen Rettungsgrabung verlief im Zusammenhang mit dem Aufbau des Wohnhauses.

Neben urzeitlicher Besiedlung wurden zwei Gruben aus dem 10.–12. Jahrhundert festgestellt. Auf der Fläche kam ebenfalls die Besiedlung des Ersten Vorstadviertels zum Vorschein, das im 13. Jahrhundert gegründet worden war. Die Grabung wird fortgesetzt werden, daher wird darüber nach ihrer Beendigung näher berichtet werden.

Katastralgebiet Veveří

Jaselská-Str., Parzelle Nr. 421 (Aktion A109/2006). Neuzeit. Ackergrund. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung wurde durch die Rekonstruktion der Wasserleitung veranlasst. Sie beschränkte sich auf die Aufsicht über das Abteufen der Versorgungsnetze und bestätigte nur die Anwesenheit rezenter Aufschüttungen.

Jaselská-Str., Parzelle Nr. 421 (Aktion A110/2006). Neuzeit. Ackergrund. Rettungsgrabung.

Die Bedingungen der Grabung sowie ihre Ergebnisse sind gleich wie bei der vorherigen Aktion.

Katastralgebiet Zábřovice

Cejl-Str. 73, Parzellen Nr. 2/2, 5/1, 5/2 (Aktion A107/2006). Mittelalter, Neuzeit. Dorf. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung wurde durch den Aufbau des Objekts des Verwaltungs- und Schulungszentrums des Südmährischen Kreisamts veranlasst.

Aus historischen Perioden wurde die slawische Besiedlung (7.–12. Jahrhundert) verzeichnet. Weitere Besiedlung ist erst ab dem 16. Jahrhundert (bis heute) belegt.

Lazaretní-Str. – Zábřdovická-Str. (Mariä Himmelfahrtskirche), Parzelle Nr. 1157 Aktion A022/2006). Neuzeit. Kirche. Rettungsgrabung.

Im Rahmen der Renovierung des Fußbodens und der Errichtung neuer Versorgungsnetze in der Kirche wurden gestörte historische Baukonstruktionen dokumentiert.

In keinem der verfolgten Aushübe kamen archäologische Befunde oder angenommene Gräber vor. Aushübe an den Umfassungsmauern legten deren Fundamente frei. Im Zentralteil des Schiffes wurde eine Grabstätte wohl aus der 1. Hälfte des 19. Jahrhunderts entdeckt.

Lazaretní-Str. – Zábřdovická-Str., Parzellen Nr. 1138/1, 1161/1 (Aktion A082/2006). Mittelalter, Neuzeit. Kirche. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit der statischen Sicherung des Umfassungsmauerwerks und der Rekonstruktion des Freiplatzes vor der Westfront der Kirche wurde im September 2006 eine archäologische Rettungsgrabung vorgenommen.

Die Grabung stellte eine gotische Mauer fest, die wohl die ältere Phase der Kirche darstellt. Weiter wurde die Umfassungsmauer des Klosters und ein wohl neuzeitlicher Brunnen freigelegt.

Zábřdovická-Str. 3, Parzellen Nr. 1152, 1154 (Aktion A116/2006). Neuzeit. Kirche. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit der Rekonstruktion der Heizanlage des Militärkrankenhauses erfolgte im Sommer 2006 die archäologische Aufsicht über Aushübe der Wärmeleitung.

Die Aushübe legten keine archäologischen Befunde frei.

BRNO (k. ú. Bohunice, Nový a Starý Lískovec, okr. Brno-město)

Západně od ulice Netroufalky. Novověk – 2. světová válka. Bojiště. Záchraný výzkum.

V roce 2006 uskutečnili pracovníci ÚAPP Brno záchraný archeologický výzkum na rozhraní katastrálních území městských částí Bohunice, Nový a Starý Lískovec při realizaci další etapy výstavby Univerzitního kampusu Masarykovy univerzity, a to budování infrastruktury pro plánovaný Akademický výukový a výzkumný areál a související zázemí. Při této příležitosti bylo v dosud nezastavěném prostoru vymezeném přibližně komunikacemi ulic Kamenice, Bítešská (tzv. Pražská radiála), Jihlavská a Netroufalky odkryto pokračování známého polykulturního sídliště (viz kap. Neolit a Eneolit).

Nejmladší lidské aktivity, které se na dotčené ploše projeví, spadají do závěru druhé světové války. Vedle několika kráterů po výbuchu patrně šrapnelů se jedná především o systém zákopů, který byl podle objevených nábojnic vybudován v roce 1945 německými vojáky při obraně Brna před postupující Rudou armádou.

Michal Přichystal